

CRNA GORA
Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

IZVJEŠTAJ O SPROVOĐENJU
PROGRAMA SPROVOĐENJA 2015-2016
Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti
ZA 2016. GODINU

Podgorica, mart 2017. godine

SADRŽAJ:

1. UNAPREĐENJE LJUDSKIH PRAVA ŽENA I RODNE RAVNOPRAVNOSTI.....	5
2. RODNO OSJETLJIVO VASPITANJE I OBRAZOVANJE	16
3. RODNA RAVNOPRAVNOST U EKONOMIJI.....	23
4. RODNO OSJETLJIVA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA.....	39
5. RODNO ZASNOVANO NASILJE	47
6. MEDIJI I KULTURA.....	65
7. RAVNOPRAVNOST U PROCESU ODLUČIVANJA U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU	71
8. MEĐUNARODNA POLITIKA I SARADNJA.....	81
9. INSTITUCIONALNI MEHANIZMI ZA PRIMJENU POLITIKA RODNE RAVNOPRAVNOSTI.....	85
REZIME	93

Pojmovi:

- MLJMP - Ministarstvo za ljudska i manjinska prava
- MLJMP-ORR – Ministarstvo za ljudska i manjinska prava
– Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti
- ZLJPS – Zaštitnik ljudskih prava i sloboda
- Mprosvjete – Ministarstvo prosvjete
- MPA – Ministarstvo pravde
- MOD – Ministarstvo odbrane
- MUP – Ministarstvo unutrašnjih poslova
- MF – Ministarstvo finansija
- ME – Ministarstvo ekonomije
- MK – Ministarstvo kulture
- UP – Uprava policije
- MVPEI –(ranije: Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija,
– sada: Ministarstvo vanjskih poslova i Ministarstvo evropskih poslova)
- MORT – Ministarstvo održivog razvoja i turizma
- MRSS – Ministarstvo rada i socijalnog staranja
- MPRR – Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja
- MZ – Ministarstvo zdravlja
- MN – Ministarstvo nauke
- MID – (ranije: Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije
– izvještava: Ministarstvo javne uprave)
- IJZ – Institut za javno zdravlje
- GSV – Kancelarija – Generalni sekretarijat Vlade
Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima
- VO ustanove – vaspitno-obrazovne ustanove
- CSO – Centar za stručno obrazovanje
- ZZŠ - Zavod za školstvo
- ZUNS – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- Agencija za EM – Agencija za elektronske medije
- Odbor za RR – Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore
- Direktorat LJPS – Direktorat za unapređenje i zaštitu ljudskih prava i sloboda
pri Ministarstvu za ljudska i manjinska prava
- MONSTAT - Zavod za statistiku Crne Gore
- ZZZCG – Zavod za zapošljavanje Crne Gore
- DRMSPP - Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća
- UMS – Uprava za mlade i sport
- PK – Privredna komora
- UIP – Uprava za inspeksijske poslove
- IRF – Investiciono-razvojni fond
- JZU – javna zdravstvena ustanova
- UZK – Uprava za kadrove
- CENPF – Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu
(ranije: Centar za edukaciju nosilaca pravosudnih funkcija)
- OCD – organizacije civilnog društva
- NVO – nevladine organizacije
- MO-međunarodne organizacije
- CŽP – NVO „Centar za ženska prava”
- SŽK – NVO „Sigurna ženska kuća”
- SOS NK – NVO „SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja – Nikšić”
- SOS PG - NVO „SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja – Podgorica”
- LAP – lokalni akcioni plan

- RR – rodna ravnopravnost
- LAPRR - lokalni akcioni plan za rodnu ravnopravnost
- BSC – Business Center Start up Bar
- VCG – Vojska Crne Gore

1. UNAPREĐENJE LJUDSKIH PRAVA ŽENA I RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Strateški cilj: Uspostavljanje društva jednakih mogućnosti i eliminisanje svih oblika diskriminacije po osnovu pola

Aktivnosti	IZVJEŠTAJ UPISATI U OVOJ KOLONI
1.1.1. Organizovati okrugli sto/konferenciju o ljudskim pravima žena sa invaliditetom na Međunarodni dan osoba sa invaliditetom. Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i ZLJPS, OCD, mediji, MRSS Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Vlada Crne Gore usvojila je 15. decembra 2016. godine, Strategiju za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021 godine. Strategija predstavlja poseban dokument u Crnoj Gori, koji se bavi implementacijom politike zaštite prava lica sa invaliditetom od diskriminacije i promocije jednakosti sa drugim licima, koju je pripremio Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u saradnji sa relevantnim institucijama. Navedeni dokument uključuje promociju zaštite od diskriminacije i jednakosti žena sa invaliditetom. Zbog pripreme navedenog dokumenta, Ministarstvo nije organizovalo poseban događaj na ovu temu. Glavni grad Podgorica U Glavnom gradu Podgorica 2014. godine, formiran je Savjet za pitanja lica sa invaliditetom. Savjet razmatra pitanja koja se odnose: • na stvaranje uslova za organizovano i kvalitetno zalaganje i preduzimanje aktivnosti za pomoć licima sa invaliditetom i podizanje standarda u kvalitetu njihovog života i rada, • iniciranje mjera i aktivnosti za unapređivanje prava lica sa invaliditetom, • informisanje javnosti o pravima, mogućnostima i potrebama lica sa invaliditetom i da se aktima Skupštine Glavnog grada obezbijede, odnosno da se ukupno poprave uslovi života za ova lica. Opština Herceg Novi Radionica „Izazovi i problemi ženskog preduzetništva“ organizovana je 03. septembra 2016. godine u Opštini Herceg Novi i jedna je od aktivnosti Udruženja preduzetnica Crne Gore u okviru studijske posjete predstavnica Udruženja preduzetnica Bugarske. Svrha ove radionice je osnaživanje mladih žena i žena iz teže zapošljivih kategorija i lica sa invaliditetom. STATUS MJERE: djelimično realizovana
1.1.2. Organizovati okrugli sto/konferenciju o ljudskim pravima žena pripadnica nacionalnih manjina, naročito RE populacije. Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u>	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U Podgorici u organizaciji Ministarstva za ljudska i manjinska prava održana radionica na temu: Edukacija za mlade pripadnike/ce nacionalnih manjina i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, prvenstveno Romkinja i Egipćanki kako bi se osnažili/e za bavljenje politikom. Od osnovnih ciljeva Ministarstva za ljudska i manjinska prava puna integracija manjinskih naroda u društveni život uz dalje očuvanje i razvijanje njihove nacionalne i kulturne posebnosti, te unapređenje njihovih zakonskih prava i sloboda. Crna Gora je prepoznala probleme pripadnika/ca romske i egipćanske zajednice i aktivno radi da se poveća društvena i ekonomska integracija romske i egipćanske zajednice u crnogorsko društvo. Do sada preduzete mjere i aktivnosti na planu unapređenja položaja Roma i

i ZLJPS, OCD, mediji Rok: kontinuirano	Egipćana u Crnoj Gori, prvenstveno kroz primjenu Akcionog plana Dekade u Crnoj Gori i dvije prethodne Strategije za poboljšanje položaja Roma i Egipćana, rezultirale su veoma značajnim pozitivnim promjenama. Radionica je održana 28.12. 2016. u Podgorici. U maju 2016. godine, održana je konferencija "Prava manjina u crnogorskom društvu – stvarnost ili iluzija", kojom je završen projekat "Voljni i sposobni – edukacija žena Muslimanke", za čiju implementaciju je bilo zaduženo Udruženje preduzetnica Crne Gore. Konferenciju je otvorila načelnica Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti. Projekat „Voljni i sposobni“, podržan od strane Ministarstva za ljudska i manjinska prava - Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti i Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava i kreiran je sa posebnom pažnjom tako da je svoje aktivnosti bazirao na očuvanju, regeneraciji i prosperitetu kulture Muslimana. Projekat je omogućio povezivanje muslimanskih žena na lokalnom, regionalnom, nacionalnom i međunarodnom planu i to promovisanjem njihove kulture i tradicije na ovim prostorima. Isti je promovisao rodnu ravnopravnost koja podrazumijeva ravnopravno učešće žena i muškaraca u svim oblastima javnog i privatnog sektora, jednak položaj i jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava i sloboda i korišćenje ličnih znanja i sposobnosti za razvoj društva, kao i ostvarivanje jednake koristi od rezultata rada. Glavni grad Podgorica - Prva regionalna Konvencija žena Zapadnog Balkana pod nazivom "Ona je tu", održana je od 25. do 27. maja u Podgorici, u novoj zgradi Glavnog grada, u saradnji sa Glavnim gradom Podgorica, Međunarodnim klubom žena Crne Gore, Crnogorskim narodnim pozorištem, uz podršku Ministarstva nauke u Vladi Crne Gore, kao i brojnih organizacija, kompanija, institucija i medijskih kuća koje su prepoznale važnost ovakvog događaja za jačanje vladavine prava u našem regionu. "Ona je tu " je odgovor žena sa prostora Zapadnog Balkana na izazove i dileme sa kojima se sve žene i danas susrijeću, na svim dijelovima planete. Razvojni put Zapadnog Balkana u demokratski društveno-politički kontekst jeste i razvojni put žene sa prostora Zapadnog Balkana u osnaženu, samosvjesnu ženu sa inicijativom. Učesnici konferencije: http://www.womenconvention.me/me1/agenda.html. Opština Nikšić Februara 2016. godine održana radionica na temu: Sprječavanje ranih prisilnih brakova, organizovana u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i Misijom OEBS-a. Učesnici radionice: predstavnici¹ svih institucija na lokalnom nivou. U martu 2016. održana radionica i predavanje na temu: Rodna ravnopravnost - pojmovi i teorija (mješovita grupa). Cilj je bio da se učenici upoznaju sa pojmovima: rodna ravnopravnost, pol, rod i rodne uloge. Opština Herceg Novi Marta 2016. održana radionica na temu: "Sprječavanje ranih prisilnih brakova među ranjivim grupama", iz projekta koji sprovodi Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u saradnji sa Misijom OEBS-a. Učesnici radionice: predstavnici svih institucija na lokalnom nivou. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
1.1.3. Organizovati okrugli sto/konferenciju/manifestaciju na Međunarodni dan žena sa sela, 15. oktobar	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Ministarstvo za ljudska i manjinska prava kontinuirano daje podršku ekonomskom osnaživanju žena, pogotovu kada su u pitanju žene iz ruralnog područja. Povodom Međunarodnog dana žena sa sela, organizovan je besplatan mamografski pregled za zainteresovane žene sa sela na klinici

¹ Svi izrazi u Izvještaju upotrebljeni u muškom rodu podrazumijevaju se jednako i za ženski rod.

Nosioci aktivnosti: <u>MPRR</u> i lokalne samoprave, OCD Rok: kontinuirano	„Feneks Medical“. Postoji intezivna saradnja sa NVO „Centrom za romske inicijative“ – Nikšić i O.C. „Bona fide“ - Pljevlja, u oblasti ekonomskog osnaživanja žena, pripadnica manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, s posebnim fokusom na žene pripadnice RE populacije, kroz kontinuirano praćenje projekta „Za aktivnu inkluziju i prava Romkinja na zapadnom Balkanu II“, koji sprovodi međunarodna organizacija: »Care international«, a finansira ga Austrijska razvojna agencija. Opština Bar Po zahtjevu žiteljki Ostrosa, gdje je prvi put u Crnoj Gori prije 5 godina počelo obilježavanje ovog datuma na državnom nivou, započet je dvomjesečni kurs crnogorskog jezika (u skladu sa LAPRR Bar), a na taj dan su organizovane i završne aktivnosti Biznis centra Bar u projektu „Socijalno preduzetništvo –korak ka boljoj socijalnoj inkluziji . Nosioci navedenih aktivnosti su: lokalna samouprava, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava-Odjeljenje za RR, OSCE, BSC Bar, i MZ „Ostros“, a korisnici su bile žene sa područja Ostrosa i Vladimira, te članice NVO „Kranjania“. Opština Bijelo Polje Povodom obilježavanja više međunarodno značajnih datuma, 15 oktobra - Međunarodnog dana žena na selu, 16 oktobra - Svjetskog dana hrane, 17 oktobra - Svjetskog dana borbe protiv siromaštva u mjesnim zajednicama Ravna Rijeka i Majstorovina u saradnji sa Sekretarijatom za ruralni razvoj organizovane su tribine. Predstavnici sekretarijata su izložili program tri kreditne linije za razvoj preduzetništva koji je namijenjen ovoj populaciji. Predstavnici kancelarije su ukazali na potrebu većeg nagažovanja žena u diverzifikaciji kapaciteta za usluge seoskom turizmu jer je na ovom području u toku izrada skijališta na Bjelasici. Ovom prilikom je podijeljen i promotivni materijal za samopregled dojke jer je oktobar mjesec prevencije borbe protiv karcinoma dojke. Na tribinama je prisustvovalo oko 20 žena. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
1.2.1. Prilikom izrade i primjene svih nacionalnih politika (programa i strategija) uključiti segment rodne ravnopravnosti Nosioci aktivnosti: <u>MLIMP-</u>	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Evaluacija PAPRR-a 2013-2017, koji je pripremljen od strane eksterne evaluatorke, koju je angažovala Kancelarija UNDP-u Crnoj Gori u okviru projekta „Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti IPA 2014“, ukazuje na stepen realizacije ove mjere². http://www.minmanj.gov.me/ministarstvo Skupština Crne Gore - Odbor za rodnu ravnopravnost

² Pri izradi evaluacije tokom tri dana u periodu od 19. do 21.10.2016. godine odrađeno je 13 sastanaka prilikom kojih su sprovedeni intervjui sa osobama iz ključnih institucija koje su učestvovala u izradi te provođenju PAPRR-a 2013 -2017. Institucije koje su bile uključene su: Viši prekršajni sud, Prekršajni sud Podgorica, Vrhovno državno tužilaštvo, Vrhovni sud, Privredna komora, Komisija za PAPRR (MUP, Ministarstvo pravde, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo kulture, Ministarstvo obrane), Centri za socijalni rad Podgorica, Zavod za socijalnu i DZ, Lokalne samouprave - opštine Pljevlja, Tivat, Glavni grad Podgorica, Unija poslodavaca i Asocijacija poslovnih žena, NVO Centar za ženska prava. Svi učesnici izrazili su mišljenje kako su napravljeni veći pomaci u području rodne ravnopravnosti u sklopu institucija i to u području prihvatanja rodnog jezika; kreiranja radnih mjesta koja obuhvataju poslove rodne ravnopravnosti/kontakt osoba; na lokalnim nivoima i sistematizovana radna mjesta koordinatora rodne ravnopravnosti sa dodacima poslova iz socijalne inkluzije osoba sa invaliditetom te LGBT populacije (3 opštine). Izrade rodno osvješćenih akcijskih planova na lokalnim nivoima, te kreiranje relevantnih Strategija na nacionalnom nivou (Strategija ženskog poduzetništva, Strategija za borbu protiv nasilja porodici, Strategija uključivanja osoba sa invaliditetom i sl.)

<u>ORR, Odbor za RR i ministarstva i organi državne uprave</u> Rok: kontinuirano	Odbor je, u skladu sa Akcionim planom za jačanje zakonodavne i kontrolne uloge Skupštine Crne Gore, usvojio Plan aktivnosti za rodno odgovornu Skupštinu Crne Gore, septembar 2016 – septembar 2018. godine. Realizacija Plana treba da utiče na podizanje svijesti o pitanjima rodne ravnopravnosti i značaja integracija politika rodne ravnopravnosti, kao i uspostavljanje mehanizama za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u Skupštini Crne Gore. Odbor je, u cilju dobijanja stručne pomoći za izradu Plana i sagledavanja uporednih iskustava, zatražio podršku Misije OEBS-a u Crnoj Gori. Prepoznajući značajnim izradu ovog dokumenta za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori, Misija OEBS-a u Crnoj Gori podržala je rad Odbora angažujući eksperte Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), koji su sačinili Smjernice, koje su poslužile kao uputstvo za izradu ovog plana. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava - U 2016. godini uspostavljen je novi institucionalni mehanizam za sprovođenje politike rodne ravnopravnosti –nacionalni Savjet za rodnu ravnopravnost. Rješenjem Ministra za ljudska i manjinska maja 2016. godine, formiran je Savjet za rodnu ravnopravnost na nacionalnom nivou kao stručno-savjetodavno tijelo radi razmatranja pitanja sprovođenja politike rodne ravnopravnosti na nacionalnom i lokalnom nivou, te primjene propisa koji se odnose na rodnu ravnopravnost i vrednovanja tih propisa na položaj žena i muškaraca. U oktobru 2016. Savjet je održao konstitutivnu sjednicu na kojoj je usvojen Poslovnik o radu formirani odbori za pojedine oblasti. Nastavljajući sa kontinuiranim aktivnostima na implementaciji politike rodne ravnopravnosti, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava - Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti i Misija OEBS-a u Crnoj Gori, u martu 2016. godine, održali su sastanak sa predstavnicima lokalnih samouprava u Crnoj Gori i mrežom koordinatora/ki za rodnu ravnopravnost – 22 učesnika. Takođe su 29. i 30. septembra 2016., zajednički organizovali su (dvodnevni) trening za novoimenovane koordinate u oblasti rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou. Aktivnost je dio projekta “Podrška procesu orodnjavanja u Crnoj Gori”, koji se u partnerstvu realizuje. Tema treninga su osnovni principi rodne ravnopravnosti. Ciljna grupa: novoimenovani koordinate za rodnu ravnopravnost. U novembru 2016. godine je u Podgorici predstavljen je Komentar Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Događaj je okupio brojne predstavnike crnogorskih institucija i civilnog društva koji se bave rodnom ravnopravnošću – 40 učesnika/ca. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u 2016. godini dalo mišljenja na nekoliko predloga zakonskih i strateskih dokumenata: Strategiju za mlade, V Finalni izvještaj o sprovođenju Milenijumskih razvojnih ciljeva, Akcioni plan za primjenu RSBUN 1325 „Žene, mir i bezbjednost“, i dr. U svim ovim dokumentima analiziran je, između ostalog, i rodni aspekt. Uprava za imovinu Prilikom donošenja internih akata, strategija, pravilnika i dopisa, vodi se računa o korišćenju rodno senzitivnog jezika. Opština Bar Kod izrade Lokalnog plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti Bar (LAPRR), za period 2015-2017, organizovano je više radionica za predstavnike NVO, javnih preduzeća, državnih službi, lokalnih organa uprave i medija, te obrazovnih institucija, gdje je posebna pažnja posvećena orodnjavanju svih politika, programa i strategija u narednom periodu. Opština Pljevlja U strateška dokumenta i odluke Skupštine opštine Pljevlja uključen segment rodne ravnopravnosti preko skupštinskog savjeta za rodnu ravnopravnost. Opština Bijelo Polje U toku je izrada Nacrta Odluke o prikupljanju i evidentiranju podataka na osnovu pola u skladu sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti
--	--

	i članom 3. koji propisuje ovu obavezu. Stručnu pomoć za izradu ove odluke Kancelarija ima takođe od ekspertkinje Vlahović. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
1.2.2. Uraditi monitoring izvještaj o sprovođenju Zakona o rodnoj ravnopravnosti u dijelu upotrebe rodno senzitivnog jezika u dokumentima državnih organa i medija. Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR, MK</u> i ministarstva i organi državne uprave, Agencija za EM, OCD Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Evaluacija PAPRR-a 2013-2017, koji je pripremljen od strane eksterne evaluatorke, koju je angažovala Kancelarija UNDP-u Crnoj Gori u okviru projekta „Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti IPA 2014“, ukazuje na stepen realizacije ove mjere. http://www.minmanj.gov.me/ministarstvo. U novembru 2016. godine je u Podgorici predstavljen je Komentar Zakona o rodnoj ravnopravnosti koji su pripremile trenerice za rodnu ravnopravnost Nada Drobnjak i Slavica Bajić. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, 28. jula 2016. godine, uputilo je dopis svim ministarstvima i organima državne uprave u vezi sa obavezujućim odredbama Zakona o rodnoj ravnopravnosti i neophodnosti njihove primjene. Uprava za kadrove i Centar za stručno obrazovanje, uz podršku Ministarstva za ljudska i manjinska prava su početkom novembra 2016. godine organizovali okrugli sto na temu: Edukacija zaposlenih iz oblasti rodne ravnopravnosti, na kojem je predstavljen Zakon o rodnoj ravnopravnosti. Generalni sekretarijat Predsjednika Crne Gore U skladu sa Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o rodnoj ravnopravnosti ("Službeni list CG, br.35/15"), odnosno članom 13a, kojim je propisana upotreba rodno senzitivnog jezika u dokumentima, rodno osjetljivi jezik se koristi u izradi dokumenata, službenoj prepisci i komunikaciji. Ministarstvo odbrane Rodno senzitivni jezik je u upotrebi u Ministarstvu odbrane i u Vojski Crne Gore, kroz donošenje propisa, dokumenata i pojedinačnih pravnih akta. Formacija Vojske pisana je rodno senzitivnim jezikom. Uprava za imovinu Prilikom donošenja internih akata, strategija, pravilnika i dopisa, vodi se računa o korišćenju rodno senzitivnog jezika. U svim zvaničnim dokumentima u Opštini Bar, koristi se rodno senzitivni jezik. Sekretarijat za razvojne projekte U svim dokumentima i aktima Sekretarijata za razvojne projekte koristi se rodno osjetljivi jezik. Opština Bar U svim zvaničnim dokumentima u Opštini Bar, koristi se rodno senzitivni jezik. <u>STATUS MJERE: nije realizovana</u>

1.3.1. Sprovesti istraživanje o nivou znanja zaposlenih u državnoj upravi o ljudskim pravima žena i rodnoj ravnopravnosti. Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR, UZK</u> i akademska zajednica, OCD Rok: III kvartal 2015./IV kvartal 2016. godine	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Evaluacija PAPRR-a 2013-2017, koji je pripremljen od strane eksterne evaluatorke, koju je angažovala Kancelarija UNDP-u Crnoj Gori u okviru projekta „Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti IPA 2014“, ukazuje na stepen realizacije ove mjere³. U cilju te evaluacije, kreiran je upitnik o nivou znanja zaposlenih u državnoj upravi o ljudskim pravima žena i rodnoj ravnopravnosti, koji je upućen svim kontakt osobama za rodnu ravnopravnost u državnim institucijama i čiji se rezultati mogu naći u pomenutom dokumentu. Link za dokument: http://www.minmanj.gov.me/ministarstvo. Uprava za kadrove Istraživanje kao takvo, Uprava za kadrove nije sprovela. Uprava za kadrove, u postupcima iz svoje nadležnosti, kontinuirano vodi evidencije koje daju mogućnost izvještavanja po zadatom kriterijumu, naročito kada je u pitanju polna struktura. <u>STATUS MJERE: realizovana</u>
1.3.2. Organizovati obuku za državne službenika/ca o rodnoj ravnopravnosti. Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR, UZK</u> i OCD Rok: IV kvartal 2015./IV kvartal 2016. godine	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Kancelarija za rodnu ravnopravnost opštine Bijelo Polje su u maju 2016. godine organizovali seminar na temu: Predstavljanje izmjena i dopuna Zakona o rodnoj ravnopravnosti za rukovodioce/teljke u lokalnoj upravi i predstavnike opštinskog Savjeta za rodnu ravnopravnost. Broj učesnika: 20. U saradnji sa Zavodom za školstvo 17. maja 2016. godine organizovan jednodnevni seminar na temu rodna ravnopravnost u obrazovanju sa posebnim osvrtom na rodno zasnovano nasilje. Ciljna grupa bili su nastavnici različitih struka osnovnih i srednjih škola, posebno nastavnici građanskog vaspitanja/obrazovanja - broj učesnika: 35. U saradnji sa Misijom OEBS-a u Crnoj Gori, održana je 30/31. maja 2016. godine druga dvodnevna radionica iz VI ciklusa edukacija o zabrani diskriminacije, promociji jednakosti i poštovanju principa ravnopravnosti, na temu: Zabrana diskriminacije po osnovu rodnog identiteta za predstavnike/ce svih centara za socijalni rad – ukupno: 34 učesnika. Uprava za kadrove i Centar za stručno obrazovanje su početkom novembra 2016. godine organizovali okrugli sto na temu: Edukacija zaposlenih iz oblasti rodne ravnopravnosti, na kojem je načelnica Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti predstavila Zakon o rodnoj ravnopravnosti. Uprava za kadrove - U periodu od 01.01. do 31.12.2016. godine, Uprava za kadrove organizovala je 2 obuke za 32 državna službenika, od čega 25 žena i 7 muškaraca, na temu „Rodna ravnopravnost“. <u>STATUS MJERE: realizovana</u>
1.3.3. Izraditi priručnik o rodnoj ravnopravnosti za državne službenike/ce.	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U novembru 2016. godine je u Podgorici predstavljen je Komentar Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Događaj je okupio brojne predstavnike crnogorskih institucija i civilnog društva koji se bave rodnom ravnopravnošću – 40 učesnika.

³ U svrhu izrade evaluacije kreiran je upitnik koji je proslijeđen svim kontakt osobama za rodnu ravnopravnost, kao i učesnicima/ama intervjuu i svim zainteresovanim stranama - na više od 150 je poslat pomenuti upitnik za dostavljanje informacija o poznavanju rodne ravnopravnosti i primjeni Zakona o rodnoj ravnopravnosti, kao i o poznavanju ljudskih prava žena – u prilogu Izvještaja.

Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i OCD Rok: I kvartal 2016. godine	<u>STATUS MJERE:</u> realizovana
1.4.1. Organizovati obuku za nosioce pravosudnih funkcija na temu primjene međunarodnih i domaćih standarda za unapređenje prava žena. Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR, CENPF</u> i ZLJPS, Odbor za RR Rok: III kvartal 2015./III kvartal 2016. godine	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Program obuke koji je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava izradilo u partnerstvu sa Centrom za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu odnosi se na domaće i međunarodne dokumente iz oblasti rodne ravnopravnosti, s posebnim fokusom na značaj CEDAW konvencije i njegovo licenciranje u toku. Pomenuti Program će biti razmatran na prvoj sljedećoj sjednici Programskog savjeta Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu. Drugi Program koji je izradio NVO „Centar za ženska prava“ u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori, realizuje se u partnerstvu sa Centrom za edukaciju u sudstvu i državnom tužilaštvu i Ministarstvom. Ovaj Program stavlja akcenat na primjenu Istanbulske konvencije. U vezi sa tim Programom, potpisan je Memorandum Ministarstva za ljudska i manjinska prava i NVO „Centar za ženska prava“ - Memorandum o intenziviranju saradnje u cilju preduzimanja daljih strateških mjera za osiguranje prevencije nasilja u porodici i nasilja nad ženama, i obezbjeđivanja kvalitetnih, djelotvornih i kredibilnih mehanizama zaštite žrtava nasilja i efikasnog gonjenja počinitelaca u cilju smanjenja tolerancije nasilja kako od strane pojedinaca, bilo da su počinioci ili žrtve, relevantnih institucija, tako i od društva u cjelini. Na osnovu Programa obuke za nosioce pravosudnih funkcija i policijske službenike na temu nasilja koji je pripremio NVO "Centar za ženska prava u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava sprovedena je prva dvodnevna obuka o nasilju u porodici i nasilju nad ženama za sudije sudova za prekršaje u Crnoj Gori i predstavnike Uprave policije, 28 i 29. decembra 2016. godine, u Podgorici. Obuka je organizovana uz podršku Vrhovnog suda Crne Gore, UNDP- a i UNICEF-a i uz podršku Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, koji je odobrio ovaj program i uvrstio ga u redovnu obuku predstavnika pravosuđa. Obuku za policijske službenike je podržala Ambasada SAD u Podgorici. <u>STATUS MJERE:</u> realizovana
1.4.2. Redovno izvještavati međunarodne organizacije o sprovođenju međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava žena, uključujući periodično izvještavanje CEDAW Komiteta Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR, Odbor za RR</u>, i MVPEI, druga ministarstva, organi državne uprave, organi lokalne samouprave ZLJPS, OCD Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U februaru 2017. godine, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u koordinaciji sa relevantnim institucijama, pripremio je i poslalo CEDAW Komitetu odgovore na Listu pitanja u vezi sa drugim periodičnim izvještajem za Crnu Goru, koja je dostaljena u decembru 2016. Izvještaj će biti razmatran u periodu od 3-21. jula 2017, u Ženevi, na šezdeset sedmoj sesiji ovog Komiteta. Ovo ministarstvo redovno izvještava na aktuelne zahtjeve vezano za monitoring međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava, uključujući obaveze iz Programa pristupanja i Akcionih planova za pregovaračka poglavlja 19 i 23. Crna Gora je u maju 2016. godine postala 29. članica inicijative „Partnerstvo za jednake budućnosti“, koja je posvećena ekonomskom i političkom snaženju žena na nacionalnom i globalnom nivou. Pomenuta Inicijativa predstavlja promociju nacionalnih projekata i politika, a pogotovo promociju nacionalne politike rodne ravnopravnosti. Otvorena je posebna web stranica inicijative „Partnerstvo za jednake budućnosti“: http://www.equal-futures.org/country/montenegro. Informaciju o integrisanosti politke rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori pripremio je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava. Skupština Crne Gore - Odbor za rodnu ravnopravnost Odbor je, u novembru 2015. razmotrio i podržao II Izvještaj o sprovođenju Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacija žena (CEDAW), koji je usvojila Vlada Crne Gore i dostavila CEDAW Komitetu Ujedinjenih nacija. U radu radne grupe za izradu II Periodičnog izvještaja učestvovala je i predstavnica Odbora za rodnu ravnopravnost. Odbor je podržao II Izvještaj o sprovođenju

	Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacija žena (CEDAW), uz konstataciju da aktivnosti u pojedinim oblastima nijesu u potpunosti realizovane i preporučilo Ministarstvu za ljudska i manjinska prava da u narednom periodu tim aktivnostima posveti posebnu pažnju. Generalni sekretarijat Predsjednika Crne Gore Posebnu pažnju na planiranim seminarima/sastancima za koordinate/ke u državnim organima koji su partneri nosilaca aktivnosti treba posvetiti edukaciji koordinatora/ki o indikatorima primjene međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava žena. Takođe je neophodno obezbijediti edukaciju koordinatora/ki o Konvenciji o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) i Opcionom protokolu (OP) u cilju efikasnog izvještavanja o njihovoj primjeni, kao što je definisano Planom akcije za postizanje rodne ravnopravnosti 2013-2017. U ovom smislu, neophodno je realizovati aktivnost pod tačkom 8.1.1. - Redovno informisati državne organe/institucije i širu javnost o međunarodnim obavezama iz oblasti zaštite ljudskih prava žena, naročito UN i EU, posebno Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) i Opcionom Protokolu. Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore Zaštitnik kontinuirano sprovodi ovu aktivnost u saradnji s nadležnim ministarstvom i redovno i po potrebi izvještava međunarodne organizacije o sprovođenju međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava žena, kao i izvještavanje za CEDAW Komitet. Opština Bar Sekretarijat za društvene djelatnosti opštine Bar, redovno izvještava resorno ministarstvo, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava-odjeljenje za RR, kao i međunarodne organizacije, medije i građane/ke o aktivnostima koje sprovodi o zaštiti ljudskih prava u svojoj nadležnosti. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
1.4.3. Organizovati promociju ženskih ljudskih prava i istorije ženskog pokreta na Međunarodni dan žena 8. mart. Nosioci aktivnosti: <u>MLIMP-ORR, Odbor za RR, lokalne kancelarije za rodnu ravnopravnost</u> i ministarstva i organi državne uprave, organi lokalne samouprave, OCD Rok: I kvartal 2015.god/ I kvartal 2016.god	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Ministarstvo za ljudska i manjinska prava sprovodi aktivnosti u cilju promocije ženskih ljudskih prava. U junu 2016. godine, organizovana je Svečana akademija povodom obilježavanja 70 godina od dobijanja prava glasa za žene u Crnoj Gori, kao dio aktivnosti u cilju promovisanja političke participacije žena. Ovaj događaj je bio i doprinos obilježavanju decenije obnove nezavisnosti i hiljadu godina državnosti Crne Gore. U decembru 2016. godine je u Budvi, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u saradnji sa Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori i partnerskim organizacijama iz zemlje, regiona i Evrope, organizovalo je veliku dvodnevnu konferenciju na temu unaprijeđenja rodne ravnopravnosti u zemljama Zapadnog Balkana i Turskoj, koja je okupila više od 100 učesnika/ca mehanizama za rodnu ravnopravnost sa Balkana i iz Turske i Evrope. Drugi dan Konferencije je posvećen suzbijanju nasilja nad ženama i primjeni Istanbulske konvencije. Cilj je ove konferencije je stvaranje Regionalne platforma za rodnu ravnopravnost, koja će okupiti predstavnike/ce svih rodni mehanizama i generisati impuls za ispunjenje obaveza koji se odnose na rodnu ravnopravnost u procesu pristupanja EU, a koje su ove zemlje preuzele, u skladu sa zahtjevima EU i međunarodnim ugovorima, posebno globalnim ciljevima održivog razvoja. Na marginama konferencije o unapređenju rodne ravnopravnosti u zemljama Zapadnog Balkana i Turskoj, ministar za ljudska i manjinska prava susreo se i razgovarao sa Džihan Sultanoglu, pomoćnicom generalnog sekretara UN i regionalnom direktorkom UNDP za Evropu i Zajednicu nezavisnih država.

Skupština Crne Gore - Odbor za rodnu ravnopravnost

Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, organizovao je *peto zasijedanje Ženskog parlamenta*, na Međunarodni dan žena, u cilju promovisanja ženskih ljudskih prava u Crnoj Gori i potrebe za većim učešćem žena u političkom i javnom životu, kako bi se putem dijaloga između Skupštine, Vlade i civilnog društva dobio pregled stanja u domenu rodne ravnopravnosti i identifikovale oblasti u koje je neophodno uložiti dodatne napore, radi postizanja značajnih rezultata, sa ciljem promocije ženskih ljudskih prava u Crnoj Gori. Članovi i predstavnici/e Vlade Crne Gore odgovarali su na 15 pitanja predstavnica ženskih grupa parlamentarnih partija, sindikata i nevladinih organizacija, a na 12 pitanja studenata/kinja Univerziteta Crne Gore, Univerziteta Donja Gorica, Univerziteta Mediteran i polaznica „Škole nenasilja i tolerancije“, koju sprovodi NVO „SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja, Podgorica odgovarale su predsjednica Vrhovnog suda Vesna Medenica, predsjednica Ustavnog suda Desanka Lopičić, bivša članica Izvršnog vijeća i članica Predsjedništva Republike Crne Gore Olga Perović, prva potpredsjednica Vlade dr Gordana Đurović, prva predsjednica Opštine Kotor Vida Kaščelan, ministarka bez portfelja i prva žena predsjednica političke partije Marija Vučinović, ministarka rada i socijalnog staranja Zorica Kovačević i ministarka nauke dr Sanja Vlahović.

Za učesnike/ce „Ženskog parlamenta“ priređena je izložba rukotvorina NVO „Udruženje žena Ostros“.

Opština Bar

Povodom Međunarodnog dan žena 8. marta, predstavnice ove opštine i NVO „Kranjania“ iz Ostrosa kao i predsjednica Crvenog krsta Crne Gore i koordinatorka tima za realizaciju LAP-a uzele su učešće u radu „Ženskog parlamenta“ u Skupštini Crne Gore.

Opština Berane

U periodu od tri(3) mjeseca (januar - mart) pripremne aktivnosti za donošenje važnih dokumenata na izradi Nacrta Lokalnog plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti opštine Berane 2015.godine.

Opština Žabljak

Obilježavamo 8. mart na nivou lokalne samouprave u saradnji sa drugim subjektima(okupljanja i druženja).

Opština Pljevlja

Organizovan Sajam ženskog preduzetništva 7 i 8. marta 2016. godine.

Opština Bijelo Polje

Povodom obilježavanja 8 marta, međunarodnog dana žena, u skladu sa Planom aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u oblasti sport i kultura, otvoren je rekreativni klub za žene u MZ Nikoljac koji će raditi u prostorijama kluba Elit. U klub se učlanilo 30 novih polaznica koje su organizovane u tri grupe. Časove vodi nastavnica fizičkog vaspitanja Sandra Drabnjak.

Opština Nikšić

Povodom obilježavanja Međunarodnog dana žena 8. marta - Biciklistički klub Perun Nikšić pod pokroviteljstvom Fondacije Petrović Njegoš, i podršku Ministarstva za ljudska i manjinska prava, opštine Nikšić i firme: „Cosmetics market“ organizovali su sportsko rekreativno takmičenje *Veteranki i Veterana Crne Gore, u pikadu, plojkanju, skoku u dalj i nabacivanje krugova*. Učesnici su dosli iz 17 gradova Crne Gore. Odjeljenje za informisanje i rodnu ravnopravnost je pomoglo finansijski, za medalje, pehare i zahvalnice.

STATUS MJERE: realizovana

1.5.1. Organizovati nacionalnu kampanju upoznavanja javnosti sa mehanizmima zaštite od diskriminacije po osnovu pola. Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i <u>Direktorat LJPS</u> i ZLJPS, Odbor za RR Rok: jednom godišnje	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Promocija antidiskriminatornog ponašanja i prakse odnosi na sprovođenje medijske kampanje i usmjerena je na podizanje svijesti cjelokupne crnogorske javnosti, posebno prema najranjivijim kategorijama stanovništva, s ciljem poštovanja svih ljudskih prava, stvaranja podržavajućeg i tolerantnijeg okruženja, te poštovanja različitosti drugog. Medijska kampanja o zabrani diskriminacije i afirmaciji antidiskriminatornog ponašanja, u 2016. godini, za temu je imala podizanje nivoa svijesti opšte populacije u odnosu na diskriminaciju, stvaranje tolerantnog okruženja i senzibilisanja javnosti posebno prema Romima, pripadnicima manjinskih naroda osobama sa invaliditetom, LGBT populaciji, zatim, diskriminaciji po osnovu rodnog identiteta i drugim najčešće diskriminiranim društvenim grupama, pripadnicima manjinskih naroda. U okviru ovih kontinuiranih aktivnosti, sprovedena je medijska kampanja (na TV i radio stanicama, dnevnim novinama i bilbordima) pod nazivom: „Ima li razlike? – Podrži jednakost.“ Kampanjom je obuhvaćena izrada vizuelnog identiteta, a sadrži: emitovanje TV video spota emitovanje radijskog džingla, novinski oglas kojim se promovise zabrana diskriminacije, tolerancija i poštovanje različitosti , insertaciju flajera kroz tiraž dnevnih novina (prilagođen osobama sa oštećenim vidom + dio tiraža odštampan na albanskom jeziku), zatim, promovisanje zabrane diskriminacije, tolerancije i poštovanje različitosti putem bilbrda na najfrekventijim mjestima u Crnoj Gori, dok su u opštinama sa značajnim brojem stanovnika albanske nacionalnosti, postavljani bilbordi na albanskom jeziku (Ulcinj, Tuzi, Rožaje). Opština Bar Predstavnici Tima za rodnu ravnopravnost Opštine Bar kontinuirano učestvuju u radio emisijama koje su posvećene upoznavanju javnosti sa mehanizmima za zaštitu ljudskih prava, ili se održavaju povodom značajnih datuma. <u>STATUS MJERE: realizovana</u>
1.5.2. Prikupiti podatke o slučajevima diskriminacije po osnovu pola i njihovima ishodima. Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i ZLJPS, pravosuđe, OCD Rok: IV kvartal 2015.god/ I kvartal 2016.god	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Shodno Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o rodnoj ravnopravnosti iz 2015. godine, postupak po predstavkama za slučajeve diskriminacije po osnovu pola iz nadležnosti Ministarstva za ljudska i manjinska prava prešao je u nadležnost Zaštitnika/ce ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore Relevantni podaci o postupanju Zaštitnika po pritužbama građana kao i statistički podaci u oblasti diskriminacije dobijeni od sudova, inspekcija, policije i tužilaštva dostavljaju se redovno i po potrebi na traženje ministarstava i međunarodnih organizacija (Konačni statistički podaci i ocjene stanja za prethodnu godinu daju se u godišnjem izvještaju o radu Zaštitnika koji se dostavlja Skupštini Crne Gore do 31 marta. Podaci su dostupni na web stranici Ombudsmana http://ombudsman.co.me/izvjestaji.php. Vrhovni sud Crne Gore Pred crnogorskim sudovima nije formiran nijedan parnični predmet koji se odnosi na diskriminaciju žena po osnovu pola. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
1.5.3. Sprovesti istraživanje o stepenu primjene Zakona o rodnoj ravnopravnosti u	Skupština Crne Gore - Odbor za rodnu ravnopravnost Treće istraživanja o poznavanju i primjeni Zakona o rodnoj ravnopravnosti u institucijama Crne Gore, kako bi se sačekala vremenska distanca od početka primjene zakona(izmjene i dopune od jula 2015. godine), Odbor će sprovesti tokom 2017. godine.

državnim organima i ustanovama. Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-QRR</u>, Odbor za RR, ministarstva i organi državne uprave, OCD Rok: IV kvartal 2015.god	Generalni sekretarijat Predsjednika Crne Gore U Generalnom sekretarijatu Predsjednika Crne Gore obezbijedena je kontinuirana primjena antidiskriminacionog zakonodavstva i zaposleni su upoznati sa pravnim aktima koji regulišu rodnu ravnopravnost - Ustav Crne Gore, kao najviši pravni akt, član 18: država jemči ravnopravnost žene i muškarca i razvija politiku jednakih mogućnosti, Zakon o rodnoj ravnopravnosti ("Službeni list RCG, br.46/07"), Zakon o izmjenama i dopunama zakona o rodnoj ravnopravnosti ("Službeni list CG, br.35/15"), Zakon o zabrani diskriminacije ("Službeni list CG, br.46/10"), Zakon o izmjenama i dopunama zakona o zabrani diskriminacije ("Službeni list CG, br.18/14"). U cilju efikasnog sprovođenja PAPRR-a, posebnu pažnju na planiranim seminarima/sastancima za koordinate u državnim organima koji su partneri nosilaca aktivnosti treba posvetiti edukaciji koordinatora o indikatorima primjene Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Uprava za imovinu Uprava za imovinu kao organ koji je u obavezi da postupa u skladu sa propisima koji regulišu rodnu ravnopravnost (Zakon o rodnoj ravnopravnosti, Zakon o radu, Zakon o zabrani diskriminaciji, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici i dr.), u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka, kao i preduzimanja aktivnosti iz svoje nadležnosti, ocjenjuje i vrednuje uticaj tih odluka i aktivnosti na položaj žena i muškaraca. S tim u vezi, posebna pažnja je posvećena uvođenjem rodno senzitivnog jezika, pa prilikom izrade raznih akata, kao i u svakodnevnoj službenoj komunikaciji. Takođe, prilikom zapošljavanja, u Upravi se vodi računa o primjeni politike jednakih mogućnosti za sve. Svi zaposleni imaju jednake šanse za zaposlene. <u>STATUS MJERE: nije realizovana</u>
--	--

2. RODNO OSJETLJIVO VASPITANJE I OBRAZOVANJE

Strateški cilj: Uvođenje rodno osjetljivog obrazovanja na svim nivoima obrazovanja

Aktivnosti	Izveštaj
2.1.1. Uraditi analizu nastavnih programa i udžbenika osnovnih i srednjih škola s aspekta rodne ravnopravnosti te donijeti preporuke u cilju orodnjavanja. Nosioci aktivnosti: Mprosvjete, ZZŠ, ZUNS, CSO i MLJMP-ORR, akademska zajednica, OCD Rok: IV kvartal 2015. /II kvartal 2016. godine	Ministarstvo prosvjete Od strane Centra za stručno obrazovanje izvršena je analiza programa obrazovanja za osposobljavanje za zanimanja, koji su usvojeni u 2015. godini i utvrđeno je da su ispoštovani principi rodne ravnopravnosti. Centar uredno vodi rodno-senzitivna baza podataka za učenike/učenice u stručnom obrazovanju po opštinama, školama, smjeru, nastavnom jeziku i razredu. Zavod za školstvo Urađena je analiza nastavnih programa osnovnih i srednjih škola s aspekta rodne ravnopravnosti. Preporuke u cilju orodnjavanja nalaze se u kurikulumu za ovu temu u okviru međupredmetne oblasti <i>Obrazovanje za održivi razvoj</i>, u temi <i>Z. Obrazovanje za i o ljudskim pravima</i>. http://www.zzs.gov.me/naslovna/programi/osnovno STATUS MJERE: realizovana
2.1.3. Izrada i objavljivanje priručnika pod nazivom: „Vodič za Nastavnike/nastavnice kroz međupredmetnu oblast – rodna ravnopravnost, za osnovnu školu“. Nosioci aktivnosti: ZZŠ, ZUNS i Mprosvjete i MLJMP - ORR Rok: II kvartal 2016.god	STATUS MJERE: nije realizovana
2.2.1. Organizovati obuku o rodnoj ravnopravnosti za nastavni kadar na nivou predškolskog i osnovnog obrazovanja. Nosioci aktivnosti: Mprosvjete, ZZŠ, VO ustanove i MLJMP-ORR, OCD Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U saradnji sa Zavodom za školstvo 17. maja 2016. godine organizovan jednodnevni seminar na temu rodna ravnopravnost u obrazovanju sa posebnim osvrtom na rodno zasnovano nasilje. Ciljna grupa bili su nastavnici različitih struka osnovnih i srednjih škola, posebno nastavnici građanskog vaspitanja/obrazovanja - broj učesnika: 35. Uprava za kadrove i Centar za stručno obrazovanje su početkom novembra 2016. godine organizovali okrugli sto na temu: Edukacija zaposlenih iz oblasti rodne ravnopravnosti, na kojem je načelnica Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti predstavila Zakon o rodnoj ravnopravnosti. STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano

2.2.2. Organizovati obuku nastavnika/ca za izvođenje nastave o rodnoj ravnopravnosti u sklopu izbornih predmeta Građansko obrazovanje i Zdravi stilovi života. Nosioci aktivnosti: <u>Mprosvjete, ZZŠ, CSO, VO ustanove</u> i MLJMP-ORR, OCD Rok: kontinuirano	Ministarstvo prosvjete Centar za stručno obrazovanje je u saradnji sa „SOS telefonom za žene i djecu žrtve nasilja“ u Podgorici, pripremio „Program obrazovanja zaposlenih u vaspitno-obrazovnim ustanovama o postupanju, prevenciji i zaštiti djece i mladih od nasilja u porodici“, koji je usvojen na drugoj sjednici Nacionalnog savjeta za obrazovanje 30.06.2015. godine. SOS telefon je u nekoliko ciklusa organizovao obuku zaposlenih u vaspitno-obrazovnim institucijama o postupanju, prevenciji i zaštiti djece i mladih od nasilja u porodici. Obuka je organizovana za predstavnike/predstavnice obrazovnih institucija i nastavni kadar koji radi u obrazovno-vaspitnim ustanovama, kao i za direktore/direktorice obrazovnih institucija i direktore/direktorice obrazovno-vaspitnih ustanova. U organizaciji Zavoda za školstvo organizovan je jedan seminar u sklopu izbornog predmeta Zdravi stilovi života (29. i 30. X 2015, 34 učesnika – nastavnici, pedagozi, psiholozi) i dva seminara u sklopu izbornog predmeta Građansko obrazovanje (6. III i 23. IV 2015, u Podgorici, ukupno 61 učesnik – nastavnici). Organizovana su tri savjetovanja o primjeni kurikulumu međupredmetnih oblasti (uključujući i rodnu ravnopravnost) u Beranama, Budvi i Podgorici. Savjetovanja su bila organizovana za direktore i pedagoge osnovnih škola. Zavod za školstvo Tokom 2016. organizovan je seminar u sklopu izbornog predmeta <i>Zdravi stilovi života u Kolašinu</i> 7. i 8. IV. Učesnici seminara bili su nastavnici biologije, fizičkog, školski pedagozi i psiholozi koji imaju licencu za izvođenje nastave za ovaj predmet. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>																																																																																																	
2.3.1. Uraditi analizu polne strukture na nivou učenika/studenata/zaposlenih u srednjem i visokom obrazovanju. Nosioci aktivnosti: <u>MONSTAT, Mprosvjete, MLJMP-ORR, univerziteti, VO ustanove</u> Rok: IV kvartal 2015./ IV kvartal 2016.god	Ministarstvo prosvjete Prema podacima Ministarstva prosvjete u 2015-2016. godini rodna struktura je : Učenici/e – ukupno 28086, muškarci - 14500 (51,63%), žene - 13586 (48,37%); Svi zaposleni- ukupno 3215 (34,65), muškarci - 1114 (34,65), žene – 2101(65,35); Direktori/ce-ukupno 50, muškarci - 35(70%), žene – 15(30%) Napomena: Među zaposlenim ubrojani su svi zaposleni obrazovnih centara u Šavniku i Plužinama, kao i svi zaposleni u srednjim muzičkim školama, koje su ujedno i osnovno muzičke škole. U podacima se nalaze i privatne škole. Struktura upisanih studenata u prvu godinu studija sa polnom strukturom FAKULTETI <table><tr><th colspan="4">Struktura upisanih studenata u I godinu studija</th><th colspan="4">Polna struktura</th></tr><tr><th></th><th>Muški</th><th>Ženski</th><th></th><th></th><th></th><th></th><th></th></tr><tr><td>Fakultet za biznis i turizam- Budva</td><td>22</td><td>33,85%</td><td>43</td><td>66,15%</td><td>23</td><td>35,38%</td><td>42</td><td>64,62%</td></tr><tr><td>FDES /</td><td>32,44%</td><td>/</td><td>67,56%</td><td>/</td><td>40,50%</td><td>/</td><td>59,50%</td><td></td></tr><tr><td>Fakultet za mediteranske poslovne studije-Tivat</td><td></td><td></td><td>12</td><td>22,22%</td><td>42</td><td>77,80%</td><td>39</td><td>72,22%</td></tr><tr><td>Fakultet za poslovni menadžment- Bar</td><td>18</td><td>15,52%</td><td>98</td><td>84,48%</td><td>53</td><td>45,69%</td><td>63</td><td>54,31%</td></tr><tr><td>Fakultet za poslovnu ekonomiju- Bar/</td><td>21,05%</td><td>/</td><td>78,95%</td><td>/</td><td>48,42%</td><td>/</td><td>51,58%</td><td></td></tr><tr><td>Fakultet za turizam, Univerzitet Mediteran</td><td>10</td><td>14,49%</td><td>59</td><td>85,51%</td><td>34</td><td>49,28%</td><td>35</td><td>50,72%</td></tr><tr><td>Pravni fakultet, Univerzitet Mediteran</td><td>45</td><td>37,50%</td><td>75</td><td>62,50%</td><td>51</td><td>42,50%</td><td>69</td><td>57,50%</td></tr><tr><td>Fakultet za poslovne studije, Mediteran</td><td>26</td><td>22,03%</td><td>92</td><td>77,97%</td><td>41</td><td>34,75%</td><td>77</td><td>65,25%</td></tr><tr><td>Fakultet za crnogorski jezik I književnost</td><td>/</td><td>28,20%</td><td>/</td><td>71,80</td><td>/</td><td>26,00%</td><td>/</td><td>74,00%</td></tr></table>	Struktura upisanih studenata u I godinu studija				Polna struktura					Muški	Ženski						Fakultet za biznis i turizam- Budva	22	33,85%	43	66,15%	23	35,38%	42	64,62%	FDES /	32,44%	/	67,56%	/	40,50%	/	59,50%		Fakultet za mediteranske poslovne studije-Tivat			12	22,22%	42	77,80%	39	72,22%	Fakultet za poslovni menadžment- Bar	18	15,52%	98	84,48%	53	45,69%	63	54,31%	Fakultet za poslovnu ekonomiju- Bar/	21,05%	/	78,95%	/	48,42%	/	51,58%		Fakultet za turizam, Univerzitet Mediteran	10	14,49%	59	85,51%	34	49,28%	35	50,72%	Pravni fakultet, Univerzitet Mediteran	45	37,50%	75	62,50%	51	42,50%	69	57,50%	Fakultet za poslovne studije, Mediteran	26	22,03%	92	77,97%	41	34,75%	77	65,25%	Fakultet za crnogorski jezik I književnost	/	28,20%	/	71,80	/	26,00%	/	74,00%
Struktura upisanih studenata u I godinu studija				Polna struktura																																																																																														
	Muški	Ženski																																																																																																
Fakultet za biznis i turizam- Budva	22	33,85%	43	66,15%	23	35,38%	42	64,62%																																																																																										
FDES /	32,44%	/	67,56%	/	40,50%	/	59,50%																																																																																											
Fakultet za mediteranske poslovne studije-Tivat			12	22,22%	42	77,80%	39	72,22%																																																																																										
Fakultet za poslovni menadžment- Bar	18	15,52%	98	84,48%	53	45,69%	63	54,31%																																																																																										
Fakultet za poslovnu ekonomiju- Bar/	21,05%	/	78,95%	/	48,42%	/	51,58%																																																																																											
Fakultet za turizam, Univerzitet Mediteran	10	14,49%	59	85,51%	34	49,28%	35	50,72%																																																																																										
Pravni fakultet, Univerzitet Mediteran	45	37,50%	75	62,50%	51	42,50%	69	57,50%																																																																																										
Fakultet za poslovne studije, Mediteran	26	22,03%	92	77,97%	41	34,75%	77	65,25%																																																																																										
Fakultet za crnogorski jezik I književnost	/	28,20%	/	71,80	/	26,00%	/	74,00%																																																																																										

	Univerzitet Donja Gorica / 44,15% / 55,85% / 49,76% / 50,23% Univerzitet Crne Gore 1.581 45,09% 1.925 54,91% 1.596 45,52% 1.910 54,45% Učešće žena u ukupnom broju nastavnog osoblja na UCG je 39% (29% redovnih profesora, 39% vanrednih, a 50% docenata). Univerzitet Crne Gore Podaci o rodnoj strukturi zaposlenih i studenata na Univerzitetu Crne Gore: Zaposleni na na Univerzitetu Crne Gore ukupno: 1160 zene: 649 muskarci: 511 Broj studenata na Univerzitetu Crne Gore ukupno: 16202 zene: 9155 muskarci: 7047 Opština Pljevlja U 2016. urađena polna struktura na nivou učenika/zaposlenih u osnovnom/srednjem obrazovanju. Opština Herceg Novi Redovno vođenje evidencije, prikupljanja i obrađivanja statističkih podataka i analiza polne strukture i preduzimanju aktivnosti za postizanje i usvajanje posebnih mjera u oblasti vaspitanja i obrazovanja na svim nivoima za učenike, studente kao i sve zaposlene od predškolske do svih vaspitno – obrazovnih ustanova na teritoriji Opštine Herceg Novi. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
2.3.2. Sprovesti kampanju za podsticanje žena i muškaraca da se obrazuju za profesije u kojima nijesu tradicionalno zastupljeni, a za kojima postoji potreba na tržištu rada Nosioci aktivnosti: <u>univerziteti, Mprosvjete, CSO, VO ustanove, ZZZCG i MLJMP-ORR</u> Rok: II kvartal 2016. god	<u>STATUS MJERE: nije realizovana</u>

2.3.3. Obilježavanje Međunarodnog dana djevojčica u ICT sektoru Nosioci aktivnosti: <u>MID</u> i MLJMP-ORR Rok: jednom godišnje	Ministarstvo javne uprave - Na Fakultetu vizuelnih umjetnosti - Univerzitet Mediteran održano je predavanje o grafičkom dizajnu namijenjeno učenicama srednjih škola iz Podgorice. - Profesorice sa Fakulteta za vizuelnu umjetnost, govorile su o spoju vizuelnih komunikacija, umjetnosti i informaciono-komunikacionih tehnologija, kao i o prednosti studiranja i karijere u oblasti vizuelne umjetnosti i grafičkom dizajnu. - Dodjeljene su nagrade za najbolje grafičko rješenje za poster pobjednicama konkursa, koji je objavljen povodom Međunarodnog dana djevojčica u ICT-u, učenice osnovne i srednje škole kao nagrade su dobile tablet računare. <u>STATUS MJERE: realizovana</u>
2.4.1. Uraditi analizu pohađanja nastave pripadnica društveno isključenih grupa žena (posebno iz grupe djece i mladih sa invaliditetom i Romkinja i Egipćanki). Nosioci aktivnosti: <u>Mprosvjete</u> i MLJMP-ORR, MONSTAT Rok: IV kvartal 2015./ IV kvartal 2016.god	Ministarstvo prosvjete Za djecu romske i egipćanske populacije, dominira princip integracije, podrška za rani razvoj. Osim redovnih, već četvrtu godinu zaredom se realizuje aktivnost pripremnih vrtića u 8 javnih predškolskih ustanova: Podgorica, Nikšić, Berane, Tivat, Herceg Novi, Ulcinj, Bar i Bijelo Polje. Aktivnosti podrazumijevaju kontakt sa porodicama, RE zajednicom, lokalnom samoupravom, opštinskim organizacijama Crvenog krsta, centrima za socijalni rad, školama u koje će se djeca upisati. Zavod za školstvo je sproveo obuku i podržao angažman RE medijatora. U protekloj godini broj RE djece u osnovnom obrazovanju se povećavao. Ilustrativan je podatak da je školske 2014/15 - bilo obuhvaćeno 1883 učenika/ca. Desegregisano obrazovanje RE djece iz kampova Konik 1 i 2 odvija u 6 podgoričkih osnovnih škola: "Božidar Vuković Podgoričanin", "Marko Miljanov", "21. maj", "Savo Pejanović", "Vladimir Nazor" i "Vuk Karadžić". Aktivnosti predstavljaju uvod u zatvaranje Područne ustanove Škole "Božidar Vuković Podgoričanin". Školske 2015. godine se nastava u područnom odjeljenju odvija jedino u okviru IV razreda za 34 učenika, a sva ostala djeca su integrisana u pomenutih 6 gradskih škola. Kao podrška inkluziji oko 300 učenika se svakodnevno prevozi do škola. Za te potrebe smo obezbijedili dva mini busa (kapaciteti 13+1 sedište iz tzv. ruskog duga), da bi prevoz učinili održivim kroz nabavku iz donacija minibusa (15+1 mjesto - HELP) i autobusa (oko 60-tak mjesta – donacija Japanske Vlade). Za svu djecu RE populacije se obezbjeđuju besplatni udžbenici (I, II, III razred u partnerstvu sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, a za starije razrede samo Ministarstvo prosvjete). Redovno se prate djeca u riziku od napuštanja školovanja, predlažu mjere za prevazilaženje problema, porodice obilaze i ostvaruje neposredan kontakt sa njima (učiteljice, stručni saradnici gradskih škola). Vodi se formular o djeci u riziku od napuštanja školovanja i samim tim i evidencija od strane odjeljenjskih starješina, a sumiraju ih školski koordinatori za obrazovanje RE učenika (pedagozi/psiholozi). Na redovnim mjesečnim sastancima školskih koordinatora, predstavnika Ministarstva prosvjete, Zavoda za školstvo, lokalnih partnera (centra za socijalni rad, CKCG) se analiziraju unutarškolske aktivnosti u ovom pravcu, i/ili predlažu mjere u saradnji sa partnerima. Šest RE medijatora vodi računa da djeca redovno pohađaju nastavu, sarađuju sa nastavnicima i stručnim službama škola u cilju njihove uspješnosti. Sprovodi se Projekat "Stipendiranje i mentorska podrška za RE učenike srednjih škola u Crnoj Gori". Mentorski tim prati uspjeh, sprovodi tutorske časove, komunicira sa roditeljima. Škole zainteresovanim Romima i Egipćanima odobravaju besplatno vanredno polaganje razreda, i po principu afirmativne akcije se upisuju u stručne škole.

	Opština Herceg Novi U saradnji sa NVO „Mladi Romi“ urađena analiza pohađanja nastave pripadnika romske populacije. <u>STATUS MJERE: realizovana</u>
2.4.2. Organizovati kampanju u cilju ohrabrivanja što većeg broja pripadnika društveno isključenih grupa žena (posebno iz grupe djece i mladih sa invaliditetom i Romkinja i Egipćanki) za upis u vrtić, osnovne, srednje škole i fakultet. Nosioci aktivnosti: <u>Mprosvjete i MLJMP-ORR, OCD</u> Rok: kontinuirano	Ministarstvo prosvjete Centar za stručno obrazovanje je u saradnji sa Privrednom komorom Crne Gore organizovao konferenciju u Miločeru od 07. do 09. jula 2015. godine na temu „Obrazovanje žena u Crnoj Gori u funkciji rodne ravnopravnosti“. Učesnici konferencije su bili predstavnici/predstavnice: nadležnih ministarstava, Skupštine Crne Gore, univerziteta, obrazovnih institucija, privrede i UNDP-a. Podršku za organizaciju ovog skupa je pružila Hans Zajdel fondacija iz Njemačke. Centar za stručno obrazovanje je organizovao manifestaciju „XIV Dani obrazovanja i učenja odraslih“ od 29. septembra do 09. oktobra 2015. godine, kojom se ukazuje na značaj obrazovanja i učenja i promoviše obrazovna ponuda za odrasle u cilju unapređenja kvaliteta života građana/građanki. Ministarstvo prosvjete je odobrilo nekoliko projekata u ovu svrhu: NVO „Udruženje Egipćana“, Tivat, za projekat „Asistent-moderator“, uz stručno mišljenje Zavoda za školstvo, kao neophodna pomoć RE medijatorima u savladavanju jezičke barijere u školama u kojima uče djeca RE populacije; NVO „Djeca prije svega“, Podgorica, za projekat „Partnerstvo za pomirenje kroz rano obrazovanje i razvoj“ u predškolskim ustanovama u Podgorici i Nikšiću, u cilju izgradnje mira i prihvatanja vjerskih, etničkih i jezičkih različitosti kod djece i odraslih i podrška za međusobno razumijevanje i poštovanje različitosti i dr.; NVO „Centar za kreativnu komunikaciju “Logos“, Budva, za projekat „Debatni program Crne Gore“, za učenike srednjih škola kao doprinos demokratizaciji društva, pospješivanje kulture dijaloga, podsticanje kritičkog mišljenja i pospješivanje komunikacije saradnje crnogorskih srednjoškolaca iz različitih sredina; NVO „Crnogorski ženski lobi“, u saradnji Međunarodnim društvom za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja djece i istraživanju i kreiranju odgovarajuće baze podataka uz učešće Zavoda za školstvo u kreiranju i realizaciji upitnika. Opština Bijelo Polje Kao podrška iz Lokalne uprave Kancelarija je obezbijedila prostor za potrebe održavanja sastanaka u trajanju od više dana koje je organizovala Misije OEBS-a u Crnoj Gori, na implementaciji projekta „Sprečavanje ranih prisilnih brakova među ranjivim grupama“. U sklopu implementacije istog, predviđene su posjete u šest lokalnih samouprava u koje spada i opština Bijelo Polje. Ekspertski tim održao je sastanke sa predstavnicima lokalne samouprave, nadležnih i relevantnih institucija u cilju analize potreba kako opštinskih institucija, tako i same romske i egipćanske zajednice. Predstavnici kancelarije učestvovali na radnom sastanku i predstavili svoj dosadašnji rada i iskustva sa romskom populacijom. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>

2.5.1. Organizovati obuku o rodnoj ravnopravnosti za studente/tkinje i zaposlene u visokoškolskim ustanovama. Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR, ustanove visokog obrazovanja i Mprosvjete, studentske organizacije, OCD</u> Rok: II kvartal 2016. god(u sklopu školske 2015 - 2016. godine)	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U saradnji sa Zavodom za školstvo 17. maja 2016. godine organizovan jednodnevni seminar na temu rodna ravnopravnost u obrazovanju sa posebnim osvrtom na rodno zasnovano nasilje. Ciljna grupa bili su nastavnici različitih struka osnovnih i srednjih škola, posebno nastavnici građanskog vaspitanja/obrazovanja - broj učesnika: 35. Opština Nikšić U martu 2016. održana radionica i predavanje na temu: Rodna ravnopravnost - pojmovi i teorija (mješovita grupa). Cilj je bio da se učenici upoznaju sa pojmovima: rodna ravnopravnost, pol, rod i rodne uloge. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
2.5.2. Sprovesti analizu o primjeni rodno senzitivnog jezika u službenim evidencijama u ustanovama visokog obrazovanja (diplome, certifikati, uvjerenja, potvrde i sl.). Nosioci aktivnosti: <u>ustanove visokog obrazovanja, Mprosvjete i MLJMP-ORR</u> Rok: I kvartal 2016. god	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Juna 2016. godine Ministarstvo je svim institucijama, državnim organima i organima lokalne uprave uputilo dopis kojim se ukazuje na obavezu upotrebe rodno senzitivnog jezika u službenim evidencijama. Opština Pljevlja Svim organima lokalne uprave, preduzećima i ustanovama poslat zvaničan dopis o odredbama Zakona o rodnoj ravnopravnosti, koji se odnose na primjenu rodno senzitivnog jezika. <u>STATUS MJERE: nije realizovana</u>
2.5.3. Sprovesti analizu programa sa stanovišta zastupljenosti rodno senzitivnog jezika i uvođenje standarda rodno senzitivnog jezika u nastavne programe na fakultetima. Nosioci aktivnosti: <u>ustanove visokog obrazovanja, relevantna tijela i službe ustanova visokog obrazovanja i Mprosvjete, MLJMP-ORR, OCD</u> Rok: II kvartal 2016.god	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Upotreba rodno senzitivnog jezika je poboljšana u skladu sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti. Juna 2016. godine Ministarstvo je svim institucijama, državnim organima i organima lokalne uprave uputilo dopis kojim se ukazuje na obavezu upotrebe rodno senzitivnog jezika u službenim evidencijama. <u>STATUS MJERE: nije realizovana</u>

2.5.4. Sprovesti istraživanje o postojanju, mogućnostima i interesovanju za uvođenje rodnih studija na fakultetima. Nosioci aktivnosti: <u>ustanove visokog obrazovanja</u> <u>Mprosvjete</u> i MLJMP-ORR, OCD Rok: III kvartal 2016.god	<u>STATUS MJERE: nije realizovana</u>
2.6.1. Organizovati konferenciju „Žene i sport“ Nosioci aktivnosti: <u>UMS</u>, <u>Mprosvjete</u> i MLJMP-ORR, Komisija za žene i sport pri Olimpijskom komitetu Crne Gore, sportska udruženja i organizacije Rok: I kvartal 2016.god	<u>STATUS MJERE: nije realizovana</u>
2.6.2.Organizovanje obuke za stručno usavršavanje za sportske administratore i administratorke Nosioci aktivnosti: <u>Mprosvjete</u>, <u>UMS</u>, <u>CSQ</u> i Komisija za žene i sport pri Olimpijskom komitetu Crne Gore, sportska udruženja i organizacije Rok: II kvartal 2016. god	<u>STATUS MJERE: nije realizovana</u>
2.6.3.Publikovanje izvještaja „Sport i rodna ravnopravnost u CG“ Nosioci aktivnosti: <u>UMS</u>, <u>Mprosvjete</u> i MLJMP-ORR Rok: IV kvartal 2016.god	<u>STATUS MJERE: nije realizovana</u>

3. RODNA RAVNOPRAVNOST U EKONOMIJI

Strateški cilj: Povećati zaposlenost žena i ukloniti sve oblike diskriminacije žena na tržištu rada

Aktivnosti	Izveštaj
3.1.1. Uskladiti Zakon o rodnoj ravnopravnosti sa sljedećim direktivama: Direktivom Savjeta 79/7/EEZ od 19. decembra 1978. Direktivom 2006/54/EK Evropskog Parlamenta i Savjeta, Direktivom 2010/18/EU od 8. marta 2010. godine Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i MRSS, Odbor za RR Rok: III kvartal 2016. god	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava - Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o rodnoj ravnopravnosti usvojen je u Skupštini Crne Gore juna 2015. godine. Zakon je usaglašen s direktivama Evropske unije koji se odnose na rodnu ravnopravnost i jednak tretman žena i muškaraca: Direktivom Savjeta 79/7/EEC o progresivnoj primjeni principa jednakog tretmana za muškarce i žene u oblasti socijalne zaštite; Direktivom 2000/78/EC o uspostavljanju okvira za jednak tretman na području zapošljavanja i odabira zvanja; Direktivom Savjeta 2004/113/EC kojom se primjenjuje načelo ravnopravnosti muškaraca i žena u mogućnosti dobijanja i nabavke roba, odnosno pružanja usluga; Direktivom 2006/54/EC Evropskog parlamenta i Savjeta o sprovođenju načela jednakih mogućnosti i jednakog tretiranja muškaraca i žena o pitanjima zapošljavanja i obavljanja zanimanja; Direktivom 2010/41/EU Evropskog parlamenta i Savjeta o primjeni načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama koji se bave djelatnošću u okviru samozapošljavanja te o ukidanju Direktive Savjeta 86/613/EEC. U toku je izrada Zakona o radu, koji će takođe biti usklađen sa EU direktivama, koje se odnose na uklanjanje diskriminacije po osnovu pola na tržištu rada, a koji treba bude usvojen do kraja 2017. godine. Članica Radne grupe je i predstavnica Ministarstva za ljudska i manjinska prava u cilju praćenja usklađivanja sa EU direktivama <u>STATUS MJERE: realizovana</u>
3.2.1. Kontinuirano prikupljati, objedinjavati i obrađivati statističke podatke prema polu o zaposlenosti-nezaposlenosti na tržištu rada Nosioci aktivnosti: <u>ZZZCG, MRSS, MONSTAT</u> i MLJMP-ORR Rok: kontinuirano	Zavod za zapošljavanje Crne Gore ZZZCG uređuje i ažurira nedjeljni, mjesečni i godišnji Statistički bilten. Statističke bilten čine statistički izvještaji koji su osnova za analiziranje kretanja nezaposlenosti i zapošljavanja na tržištu rada. U biltenu su prikazani podaci o registrovanoj nezaposlenosti, slobodnim radnim mjestima i zapošljavanju u Crnoj Gori. Podaci su u biltenu su razvrstani po polu. Website Zavod za zapošljavanje Crne Gore pruža informacije o aktivnostima Zavoda, dešavanjima iz oblasti zapošljavanja i tržišta rada, zakonskim regulativama i pruža informacije nezaposlenima i poslodavcima o ponudi i tražnji na tržištu radne snage. Anketa poslodavaca je redovna godišnja aktivnost ZZZCG čijom realizacijom se dobijaju iscrpni podaci o potrebama crnogorskih poslodavaca, o njihovim problemima u obezbjeđivanju potrebnih kadrova, kao i o situaciji na tržištu rada i zapošljavanju - mogućnostima i perspektivama zapošljavanja, viškovima, manjkovima i kvalitetu radne snage, potrebnim zanimanjima, vještinama i kompetencijama, sezonskom zapošljavanju. Anketa poslodavaca za 2015/16 je završena i može se naći na linku: http://www.zzzcg.me/wp-content/uploads/2016/12/Anketa-poslodavaca-2016.pdf. Opština Bar Skupština opštine Bar usvojila je Odluku o vođenju statističkih podataka, odnosno prikupljanju podataka razvrstanih po polu, gdje je uvedena obaveza opštinskih organa, javnih službi i preduzeća da sve podatke vode razvrstane po polu.

	Opština Pljevlja Prikupljeni podaci o nezaposlenosti, razvrstani po polu. Opština Nikšić Marta i aprila 2016. godine prikupljeni podaci o preduzetnicama registrovanim u podrucnoj jedinici Nikšić, (ime, prezime , djelatnost). Opština Herceg Novi Redovno prikupljanje, objedinjavanje i obrađivanje statističkih podataka prema polu o zaposlenosti, nezaposlenosti od Biroa rada Herceg Novi. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
3.2.2. Sprovođenje mjera aktivne politike zapošljavanja (posebno teže zapošljivih kategorija žena, pripadnica RE populacije) Nosioci aktivnosti: <u>ZZZCG, MRSS, MF i MLJMP-ORR</u>, lokalne samouprave, mediji Rok: kontinuirano	Zavod za zapošljavanje Crne Gore Zavod za zapošljavanje je, tokom 2016. godine, realizovao programe obrazovanja i osposobljavanja, za 454 nezaposlena lica. Lica ženskog pola, u navedenim programima učestvovala su sa 59 %. Zavod za zapošljavanje je u 2016. godini, realizovao program osposobljavanja za rad kod poslodavca. Ovim programom obuhvaćeno je 250 dugoročno nezaposlenih lica koja nijesu bila u radnom odnosu u poslednjih 12 mjeseci, jer njihova stečena znanja i vještine nijesu bile dovoljne za zapošljavanje. 46%, odnosno 114 učesnika su lica ženskog pola. U cilju ublažavanja posledica dugoročne nezaposlenosti, Zavod za zapošljavanje je u 2016. godini, realizovao program osposobljavanja za samostalan rad. Program osposobljavanja za samostalan rad, realizovan je za 71 nezaposleno lice sa stečenim srednjim obrazovanjem, prije manje od dvije godine, bez iskustva u nivou obrazovanja. Lica ženskog pola su zastupljena sa 42% (30 osoba). Javni radovi su se sprovedili u saradnji sa ministarstvima, lokalnim upravama, javnim ustanovama, nevladinim sektorom, poslodavcima i drugim pravnim licima, kroz programe socijalne zaštite, ekološke, obrazovne, kulturne i druge slične programe utemeljene na društveno korisnom i neprofitabilnom radu koji na tržištu ne stvaraju nelojalnu konkurenciju. U javnim radovima zaposleno je na određeno vrijeme, u prosječnom trajanju od šest mjeseci, 1.096 teže zapošljivih, nezaposlenih lica sa evidencije Zavoda. Lica ženskog pola, u navedenim programima učestvovala su sa 69%. Programom “Mladi su naš potencijal, pružimo im šansu” je obuhvaćeno 60% osoba ženskog pola. Ovim programom su obuhvaćena lica životne dobi do 30 godina, sa stečenim visokim obrazovanjem, radnim iskustvom u nivou obrazovanja, naprednim poznavanjem rada na računaru i engleskog jezika. Pilot programom osposobljavanja i zapošljavanja mladih na poslovima sprečavanja sive ekonomije “Stop sivoj ekonomiji” angažavano je 100 lica sa evidencije Zavoda do 29 godina sa stečenim visokim obrazovanjem i radnim iskustvom u nivou obrazovanja. 56% angažovanih lica su osobe ženskog pola. U toku 2016. godine u mjere profesionalne rehabilitacije uključeno je 210 lica (205 lica sa invaliditetom i pet ostalih teže zapošljivih lica). Od ukupnog broja uključenih, 118 su žena (56,19%). U 2016. g. u mjere savjetovanje, podsticanje i motivisanje lica sa invaliditetom na aktivno traženje zaposlenja i utvrđivanje preostale radne sposobnosti uključeno je 120 lica sa invaliditetom (70 žena). U toku 2016. godine, u mjere: analiza konkretnog radnog mjesta i radnog okruženja lica sa invaliditetom, izrada plana prilagođavanja radnog mjesta i radnog okruženja za lica sa invaliditetom, izrada plana potrebne opreme i sredstava za rad za lica sa invaliditetom uključeno je 39 lica (23 žene). U mjere: pomoć u prihvatanju vlastite invalidnosti i upoznavanje sa mogućnostima uključivanja u osposobljavanje i rad, pomoć u izboru odgovarajućih profesionalnih ciljeva i razvijanje socijalnih spretnosti i vještina, u izvještajnom periodu, uključeno je 45 lica sa invaliditetom (26 žena). U mjeru osposobljavanje za rad na konkretnom radnom mjestu, u toku 2016. godine uključene su dvije žene sa

	invaliditetom. U mjeru praćenje lica sa invaliditetom na radnom mjestu nakon zaposlenja, u toku 2016. godine, uključeno je 21 lice sa invaliditetom (10 žena). Izvođači profesionalne rehabilitacije su u toku 2016. g. evaluaciju uspješnosti procesa rehabilitacije za pojedino lice sa invaliditetom (mjera 13) uradili za 20 lica sa invaliditetom (osam žena). Na dan 31.12.2016. godine, 144 poslodavca je ostvarivalo pravo na subvenciju zarade za 222 zaposlena lica sa invaliditetom (94 žene). Tokom 2016. godine u programe aktivne politike zapošljavanja uključena su 22 pripadnika populacije Roma i Egipćana (osam žena ili 36,36%). Glavni grad Podgorica Glavni grad Podgorica je realizovao aktivnosti: • projekat Biroa za ekonomsku saradnju i podršku biznis zajednici u saradnji sa Multidisciplinarno obrazovnim centrom Pamark i kompanijom AD Jugopetrol-cilj projekta je poboljšavanje uslova za uspostavljanje boljeg, kvalitetnijeg i sveobuhvatnijeg pristupa u sferama aktivnog djelovanja na radnu i socijalnu integraciju osoba sa invaliditetom; • Potpisan sporazum sa Udruženjem preduzetnica Crne Gore u trajanju od dvije godine, Na osnovu njega buduće preduzetnice imaju besplatne knjigovodstvene usluge u prvoj godini poslovanja. Opština Tivat Opština Tivat je uključena u APZ u saradnji sa Biroom rada Tivat u kontinuitetu iako je planirana za 2017 god, Obuka u saradnji sa Centrom za obuke „Opismenjavanje žena iz RE populacije“. Opština Bar U više navrata je Opštinski sekretarijat za društvene djelatnosti organizovao u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava- Odjeljenje za rodnu ravnopravnost, Biznis centrom Bar i Zavodom za zapošljavanje-Biroom rada Bar obuke za teže zapošljive kategorije – žene sa seoskih područja (Ostros i Virpazar), obuke za rad na računarima od osnovnog do naprednog kursa, kurs šivenja, tkanja, izrade predmeta od vune, izrade suvenira u dekupaž tehnici, kao i osnovni kurs engleskog jezika radi lakšeg korištenja naprednih tehnologija. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
3.2.3. Redovno izvještavati javnost o implementaciji Programa za poboljšanje zapošljivosti žena u ruralnim područjima Crne Gore 2013-2016 Nosioci aktivnosti: <u>MPRR</u> i MORT, MLJMP-ORR, lokalne samouprave Rok: kontinuirano	Opština Bar Opštinski sekretarijat za društvene djelatnosti Bar redovno učestvuje u emisijama posvećenim pitanjima rodne ravnopravnosti, sa posebnim naglaskom na aktivnosti osnaživanja žena u ruralnim područjima, koje su u redovnoj programskoj šemi Radio Bara. Opština Herceg Novi Radionica „Izazovi i problemi ženskog preduzetništva“ organizovana je 03. septembra 2016. godine u Opštini Herceg Novi i jedna je od aktivnosti Udruženja preduzetnica Crne Gore u okviru studijske posjete predstavnicima Udruženja preduzetnica Bugarske. Svrha ove radionice je osnaživanje mladih žena i žena iz teže zapošljivih kategorija i lica sa invaliditetom. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>

3.2.4. Aktivno sprovoditi mjere za suzbijanje sive ekonomije i „rada na crno“ uz rodno osjetljivu statistiku Nosioci aktivnosti: <u>UIP</u> i MF, ME, OCD Rok: kontinuirano	Uprava za inspekcijske poslove U 2016. godini Inspekcija rada je kontinuirano sprovodila aktivnosti i preduzimala mjere iz svoje nadležnosti u cilju suzbijanja sive ekonomije na tržištu rada, odnosno rada „na crno“, kao njenog pojavnog oblika, u svim djelatnostima, a posebno u: turizmu i ugostiteljstvu, građevinarstvu, trgovini, saobraćaju i poljoprivredi, kako u dijelu nelegalnog zapošljavanja (lica koja su radno angažovana - domaći državljani i stranci, a sa kojima poslodavac nije zaključio ugovore o radu prije stupanja na rad i prijavio ih na obavezno socijalno osiguranje), tako i rada „na crno“ formalno zaposlenih (neplaćeni rad u dijelu prava iz rada i po osnovu rada - isplate zarada i uplate doprinosa za obavezno socijalno osiguranje, prekovremeni rad, noćni rad, rad u dane državnih i vjerskih praznika). Efikasnijem suzbijanju rada „na crno“ doprinosilo je i postupanje Inspekcije rada po inicijativama građana, sindikata, nevladinog sektora i zapošljenih, kojih je u 2016.godini bilo 1.806 iz oblasti radnih odnosa i zapošljavanja (podnosioci: 585 muškaraca, žena 449 i 772 anonimno) i sve su se odnosile na rad „na crno“ u svim svojim oblicima. Suzbijanju nezakonitog radnog angažovanja stranaca doprinosile su i zajedničke kontrole inspektora rada i inspektora za strance Uprave policije Ministarstva za unutrašnje poslove, kojih je tokom 2016.godine bilo 277. U izvještajnoj godini zatečeno je 1.977 lica u nezakonitom radu (839 crnogorskih državljana i 1.138 stranaca, a od toga 1.444 muškarca i 533 žene), a nakon preduzetih mjera od strane Inspekcije rada njih 757 (502 muškarca i 255 žena) zasnovali su radni odnos u skladu sa Zakonom o radu i Zakonom o strancima. Od tog broja zakonito je zasnovao radni odnos 501 crnogorski državljanin (314 muškaraca i 187 žena) i 256 stranaca (188 muškaraca i 68 žena). Posebno treba istaći pojačan nadzor Inspekcije rada u sezoni (od 01. juna - 01. septembra 2016.godine), kada je značajno bio povećan broj poslodavaca i broj angažovanih radnika na sezonskim poslovima, kako crnogorskih državljana, tako i stranaca iz okruženja. U ovom periodu evidentirano je 1.171 lice u neformalnom radu (59% lica od ukupnog broja zatečenih lica u radu „na crno“ na nivou godine), a mjerama Inspekcije rada uvedeno je u zakonski okvir 482 lica (64% lica od ukupnog broja na nivou godine), odnosno regulisan im je radno-pravni status u skladu sa Zakonom o radu i Zakonom o strancima U okviru svojih redovnih aktivnosti Inspekcija rada je tokom izvještajne godine, evidentirala 12 slučajeva radnog angažovanja djece u neformalnom radu i to, uglavnom, tokom sezone na primorju, od kojih 6 muškog i 6 ženskog pola, starosti od 15 do 18 godina. U ovim slučajevima inspektori su preduzeli mjere iz svoje nadležnosti na način što su poslodavci novčano kažnjeni uz naganje mjere pribavljanja potrebne dokumentacije (ljekarsko uvjerenje i saglasnost roditelja), kako bi se ispunili zakonski uslovi za rad tih lica. Treba napomenuti da djeca nijesu zatečena na teškim i opasnim poslovima, već su to bili poslovi prodavca ili pomoćnog radnika u trgovinskim objektima i drugim prodajnim mjestima za promet voća, igračaka i bižuterije. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
3.2.5. Uvođenje poreskih olakšica i beneficija za poslodavce koji zapošljavaju žene iz posebno ranjivih grupa (samohrane majke, žene starije dobi, žene RE populacije, OSI) Nosioci aktivnosti: <u>MF</u>	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Vlada Crne Gore je donijela Uredbu o subvencijama za zapošljavanje određenih kategorija nezaposlenih lica ("Službeni list Crne Gore", br. 080/15 od 31.12.2015, 077/16 od 13.12.2016). Uredba o subvencijama za zapošljavanje određenih kategorija nezaposlenih lica ima za cilj podsticanje zapošljavanje teže zapošljivih lica sa evidencije nezaposlenih, a koje se između ostalih odnose i na samohrane majke, žene starije dobi, žene RE populacije, OSI. Uredbom su utvrđene subvencije za poslodavce koji zaposle određene kategorije nezaposlenih lica, a koja se nalaze na evidenciji nezaposlenih. Dakle poslodavac može da ostvari subvenciju ukoliko zaposli :

i MLJMP-ORR, OCD Rok: I kvartal 2016.god	- Lice strarije od 50 godina života ili lice koje živi kao samohrana osoba sa jednim ili više izdržavanjih lca; - Lice koje nije bilo u random odnosu u prehodnih šest mjeseci; - Koje nije završilo srednje obrazovanje ili stručnu kvalifikaciju; - Lice koje pripada populaciji Roma i Egipćana; - Lice koje učestvuje u programima javnih radova. <u>STATUS MJERE: realizovana</u>
3.3.1. Obuka inspektora rada i sudija zaduženih za praćenje i kontrolu primjene Zakona o radu, Zakona o zabrani diskriminacije i drugih zakona Nosioci aktivnosti: <u>UIP, MLJMP-ORR i OCD</u> Rok: kontinuirano	Uprava za inspekcijske poslove - 21.04.2016.godine - učešće predstavnika UIP-a, Inspekcije rada (2 inspektora rada-koordinatora za oblast radnih odnosa i zapošljavanja i oblast zaštite i zdravlja na rada i 1 inspektorka rada za oblast radnih odnosa i zapošljavanja) u procesu evaluacije rada MOR-a u državama Zapadnog Balkana - 27.07.2016. godine – Okrugli sto “Socijalni rad i nediskriminacija”, u organizaciji EKVISTA - Centra za antidiskriminaciju (učestvovala glavna inspektorka rada) - 22.09.2016. godine - učešće inspektora rada - koordinatora za oblast zaštite i zdravlja na rada, na okruglom stolu u organizaciji UZNRCG u okviru projekta “Podizanje kapaciteta i jačanje uloge regionalnih građanskih organizacija u unapređenje uslova rada preko dijaloga sa javnim institucijama” (Balkanska mreža za zaštitu na radu BALcanOSH) - 30.09.2016. godine - Seminar “Zdravlje i bezbjednost na radu u sektoru građevinarstva”, u realizaciji Sindikata građevinarstva i IGM CG (učesće inspektora rada-koordinatora za oblast zaštite i zdravlja na rada - 06, 07, 11, 12, 20 i 21 oktobra 2016. godine – učešće na seminarima na temu: “Uloga Centara za socijalni rad i inspekcijskih službi u borbi protiv trgovine ljudima”, u organizaciji Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima (učestvovalo 16 inspektora rada) - 21.10.2016. godine – Okrugli sto “Radni sporova i sudska praksa”, u organizaciji USSCG, uz podršku Fondacije Freidrich Ebert (učestvovala glavna inspektorka rada) - 26-28.10.2016. godine - Međunarodni Simpozijum u Ohridu “Bezbjednost i zdravlje na radu kroz inspkcijski nadzor - regionalna saradnja” (učestvovali: glavna inspektorka rada, inspektor rada- koordinator za oblast zaštite i zdravlja na rada i inspektorka rada za oblast zaštite i zdravlja na rada) - 04.11.20116. godine – Okrugli sto “Izgradnja jake i djelotvorne inspekcije rada”, u organizaciji USSCG (učestvovali: glavna inspektorka rada, inspektor rada-koordinatora za oblast radnih odnosa i zapošljavanja i još 3 inspektora rada za oblast radnih odnosa i zapošljavanja) - 01, 02, 14 i 15. decembra 2016. godine – Seminari “Predstavljane novog ZUP-a” (25 inspektora rada), u organizaciji Uprave za kadrove. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
3.3.2. Kontinuirano prikupljati, objedinjavati i obrađivati statističke podake po polu o diskriminaciji žena na tržištu rada	Vrhovni sud Crne Gore Tokom 2016. godine, pred nadležnim sudovima, bilo je u radu ukupno 5 krivičnih predmeta povrede prava iz radnog odnosa (članovi 224-232 KZ-a), a u kojima se kao oštećene pojavljuju žene, od kojih: 1. Ukupno dva predmeta pred Osnovnim sudom u Kotoru, sa poslovnim oznakama predmeta, K.br.77/15/14 zbog krivičnog djela iz člana 224 KZ-a Crne Gore(povrede prava iz rada) i K.br.404/15/15 zbog krivičnog djela iz člana 229 KZ-a CG(povrede prava iz socijalnog osiguranja), a obje presude donijete u navedenim predmetima su postale pravosnažne i to: u prvonavedenom predmetu presuda

Nosioci aktivnosti: <u>UIP</u> i MLJMP-ORR, pravosuđe, Agencija za mirno rješavanje radnih sporova, OCD Rok: kontinuirano	K.br.77/15/14 od 20.11.2015. godine je postala pravosnažna na dan 19.04.2016. godine, a drugonavedenom predmetu presuda K.br.404/15/15 od 11.05.2016. godine je postala pravosnažna na dan 05.09.2016. godine. Uslovna osuda izrečena je u obje presude. 2. Pred Osnovnim sudom u Rožajama bio je u radu jedan krivični predmet poslovne oznake K.br.59/16. zbog krivičnog djela povreda prava iz rada iz čl. 224.st.1. KZ CG(povrede prava iz rada), koji predmet je završen i donijeta je presuda kojom je okrivljeni oslobođen od optužbe i presuda je postala pravosnažna 04.10.2016. godine. 3. Pred Osnovnim sudom u Cetinju godini bila su dva predmeta ove vrste, i to K. br. 84/14 zbog krivičnog djela iz čl. 224 i 229 KZ CG(povrede prava iz rada i povrede prava iz socijalnog osiguranja), koji predmet je i dalje u radu, i predmet K. br. 143/15 zbog krivičnog djela iz čl. 224 i 229 KZ CG koji je pravosnažno okončan oslobađajućom odlukom. Uprava za inspeksijske poslove Inspekcija rada je u 2016. godini evidentirala 3 (tri) slučaja prijavljene diskriminacije (2 žene, od kojih se jedna dva puta obraćala i 1 muškarac), koji su se odnosili na: onemogućavanje obavljanja poslova za koje je zaključen ugovor o radu pa ukidanje radnog mjesta i proglašenje tehnološkim viškom, raspoređivanje na drugo radno mjesto i umanjenje zarade, na uslove rada i raspored na odgovarajuće poslove. Osnovana je bila samo jedna prijava koja se odnosila na povredu prava iz radnog odnosa (muškarac - onemogućavanje obavljanja poslova za koje je zaključen ugovor o radu, sa elementim mobinga, zbog neodređivanja posrednika). Nakon inspeksijskog nadzora nepravilnost je otklonjena. Podnosioci prijava su pisano obaviješteni o toku i ishodu inspeksijskog nadzora, stim što su upućeni na eventualnu zaštitu od diskriminacije (u slučajevima gdje Inspekcija rada nije utvrdila povrede iz rada i po osnovu rada) kod Zaštitnika ljudskih prava i sloboda i nadležni sud. Inspekciji rada su u izvještajnoj godini podnijete 4 (četiri) inicijativa koje su se odnosile na zlostavljanje na radu-mobing (3 muškarca i 1 žena), koje su se odnosile na: neodređivanje posrednika za mobing, neobavljanje poslova radnog mjesta (mobing "praznog stola"). U slučajevima neodređivanja posrednika Inspekcija je reagovala ukazivanjem poslodavcu na zakonsku obavezu, a za ostalo uputila na Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, te na eventualnu zaštitu prava pred Agencijom za mirno rješavanje radnih sporova i nadležnim sudom. Inspekcija rada nije ovlašćena da vodi postupak ispitivanja da li u radnjama i ponašanju potencijalnog mobera (to može biti poslodavac, ali i drugi zaposleni) postoje elementi mobinga, jer se to utvrđuje u postupku kod poslodavca (a potom na sudu ili pred Agencijom za mirno rješavanje radnih sporova), pri čemu inspektor preduzima mjere samo dok se ne stvore zakonske pretpostavke za vođenje takvog postupka kod poslodavca, shodno odredbama Zakona o zabrani zlostavljanja na radu. Naravno, ako je povrijeđeno ili uskraćeno neko pravo iz radnog odnosa, inspektori postupaju u skladu sa svojim zakonskim obavezama, kao i u drugim inicijativama u kojima se ne pominje mobing. Opština Pljevlja Kancelarija za rodnu ravnopravnost kontinuirano prikuplja i obrađuje iste. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
3.3.3. Sprovoditi kampanje sa ciljem uklanjanja kulturnih i društvenih barijera i	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Promocija antidiskriminatornog ponašanja i prakse odnosi na sprovođenje medijske kampanje i usmjerena je na podizanje svijesti cjelokupne crnogorske javnosti, posebno prema najranjivijim kategorijama stanovništva, s ciljem poštovanja svih ljudskih prava, stvaranja podržavajućeg i tolerantnijeg okruženja, te poštovanja različitosti drugog. Medijska kampanja o zabrani diskriminacije i afirmaciji

postizanja jednakih mogućnosti rada u svim sektorima Nosioci aktivnosti: <u>CSO, Mprosvjete, DRMS</u> <u>P i MLJMP-ORR, MN, OCD</u> Rok: kontinuirano	antidiskriminatornog ponašanja, u 2016. godini, za temu je imala podizanje nivoa svijesti opšte populacije u odnosu na diskriminaciju, stvaranje tolerantnog okruženja i senzibilisanja javnosti posebno prema Romima, pripadnicima manjinskih naroda osobama sa invaliditetom, LGBT populaciji, zatim, diskriminaciji po osnovu rodnog identiteta i drugim najčešće diskriminiranim društvenim grupama, pripadnicima manjinskih naroda. U okviru ovih kontinuiranih aktivnosti, sprovedena je medijska kampanja (na TV i radio stanicama, dnevnim novinama i bilbordima) pod nazivom: „Ima li razlike? – Podrži jednakost.“ Kampanjom je obuhvaćena izrada vizuelnog identiteta, a sadrži: emitovanje TV video spota emitovanje radijskog džingla, novinski oglas kojim se promovira zabrana diskriminacije, tolerancija i poštovanje različitosti, insertaciju flajera kroz tiraž dnevnih novina (prilagođen osobama sa oštećenim vidom + dio tiraža odštampan na albanskom jeziku), zatim, promovisanje zabrane diskriminacije, tolerancije i poštovanje različitosti putem bilbrda na najfrekventijim mjestima u Crnoj Gori, dok su u opštinama sa značajnim brojem stanovnika albanske nacionalnosti, postavljani bilbordi na albanskom jeziku (Ulcinj, Tuzi, Rožaje). <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
3.4.2. Kreirati i izraditi sveobuhvatnu bazu podataka o ženskom preduzetništvu Nosioci aktivnosti: <u>DRMS</u> <u>P, MONSTAT, PK, Unija poslodavaca i</u> <u>MLJMP-ORR, OCD</u> Rok: I kvartal 2016.god	Opština Pljevlja Formirana baza podataka o ženskom preduzetništvu i baza podataka NVO koje se bave ženama. <u>STATUS MJERE: djelimično realizovana</u>
3.4.3. Kontinuirano unapređenje povoljnijih kreditnih linija za žene Nosioci aktivnosti: <u>ZZZCG, IRF, DRMS</u> <u>P i MLJMP-ORR, OCD</u> Rok: kontinuirano	Zavod za zapošljavanje Crne Gore Jedan od programa koji ZZZCG sprovodi u cilju podsticanja preduzetništva jeste Inovirani program za kontinuirano stimulisanje zapošljavanja i preduzetništva u Crnoj Gori (Inovirani program samozapošljavanja). U 2016. godini je za nezaposlena lica isfinansirano 18 kredita vrijednih 100.000€, čijom realizacijom je omogućeno otvaranje 20 novih radnih mjesta. Od ovog broja, 6 kredita je dodijeljeno nezaposlenim licima ženskog pola u iznosu od 30.000€. Investiciono razvojni fond Imajući u vidu značaj ženskog preduzetništva i ekonomskog osnaživanja žena, tokom 2016. godine realizovana su dva Programa podrške razvoju biznisa čiji su nosioci žene. Riječ je o osnovnom Programu podrške za žene u biznisu, kao i posebnom Programu podrške ženama u biznisu UNDP, koji se realizuje u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i UNDP-om. Posredstvom ovih programa, IRF je u 2016. godini finansirao 38 projekata u vrijednosti od 1.068.298,09 eura. Pomenuti osnovni <i>Program finansijske podrške ženama u biznisu</i> ima za cilj da stimuliše i podrži žensko preduzetništvo, na način što ženama koje pokreću ili dodatno razvijaju biznis omogućava pristup sredstvima u iznosu do 200.000 eura (za preduzetnice do 50.000 eura), uz kamatnu stopu od 3,5%, odnosno 3% ukoliko se projekat realizuje na sjeveru Crne Gore ili manje razvijenim opštinama – Nikšiću, Ulcinju i na Cetinju, i rok otplate do 12 godina, uključujući mogućnost korišćenja gracie perioda do 4 godine. Sredstva IRF-a koja su se u protekloj godini po osnovu pomenutog Programa odobraval, bila su namijenjena za ulaganja u osnovna sredstva,

	materijalnu i nematerijalnu imovinu, kao i za obrtna sredstva (do 30% ukupnog iznosa kredita). Po osnovu ovog Programa u 2016. godini IRF je finansirao 14 projekata u iznosu od 866.448,09 eura, od čega 8 iz sopstvenog kreditnog potencijala, a posredstvom banaka 6 projekata. <i>Programom podrške ženama u biznisu UNDP</i>, koji se realizuje u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava Crne Gore i UNDP-om od 2015. godine, svim zainteresovanim ženama pored finansijske podrške IRF-a, pružena je i mogućnost edukacije, odnosno obuke iz oblasti preduzetništva. Uslovi za dobijanje finansijske podrške IRF-a, definisani ovim Programom, u 2016. godini podrazumijevali su kreditna sredstva u iznosu do 10.000 eura uz kamatnu stopu od 2,5%, odnosno 2%, ukoliko se projekat realizovao na sjeveru Crne Gore ili manje razvijenim opštinama - Nikšiću, Ulcinju i na Cetinju, i rok otplate do 6 godina, uključujući grace period do jedne godine. U okviru ovog Programa, koji podrazumijeva finansiranje isključivo iz kreditnog potencijala IRF-a, u 2016. godini podržana su 24 projekta u iznosu od 201.850,00 eura. IRF će i u narednoj, 2017. godini, nastaviti sa realizacijom programa podrške biznisu čiji su nosioci žene, imajući u vidu aktuelno stanje, kao i ciljeve koji se trebaju postići kada je u pitanju razvoj ženskog preduzetništva u Crnoj Gori. S tim u vezi ističemo da je IRF za 2017. godinu predvidio redefinisane pomenutih Programa i uslova kreditiranja, te možemo najaviti da će isti biti još povoljniji u odnosu na prethodne. U cilju informisanosti i animiranja ove ciljne grupe, IRF će posebnu pažnju posvetiti saradnji sa svim državnim institucijama i ostalim subjektima koji su uključeni u projekat ekonomskog osnaživanja žena kroz pokretanje i razvoj njihovog biznisa. Glavni grad Podgorica Sekretarijat za rad, mlade i socijalno staranje Glavnog grada Podgorica je raspisao Konkurs za dodjelu kredita za stimulisanje preduzetništva i poljoprivrede, koji je objavljan 8.juna 2016. godine. Na konkursu se prijavilo 7 preduzetnika/ca od čega 3 žene (42,8%), dok se za poljoprivredne kredite prijavilo 53 poljoprivredna proizvođača, od čega su 16 žene (30,2 %). <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
3.4.4. Inicirati uvođenje poreskih olakšica za samozaposlene žene, žene preduzetnice i žene zaposlene u poljoprivredi Nosioci aktivnosti: MF, MPRR i MLJMP-ORR, MRSS Rok: I kvartal 2016. god	Opština Bijelo Polje Povodom obilježavanja više međunarodno značajnih datuma, 15 oktobra - Međunarodnog dana žena na selu, 16 oktobra - Svjetskog dana hrane, 17 oktobra - Svjetskog dana borbe protiv siromaštva u MZ Ravna Rijeka i Majstorovina u saradnji sa Sekretarijatom za ruralni razvoj organizovane su tribine. Predstavnici sekretarijata su izložili program tri kreditne linije za razvoj preduzetništva koji je namijenjen ovoj populaciji. Predstavnici kancelarije su ukazali na potrebu većeg angažovanja žena u diverzifikaciji kapaciteta za usluge seoskom turizmu jer je na ovom području u toku izrada skijališta na Bjelasici. Na tribinama je prisustvovalo oko 20 žena. <u>STATUS MJERE: djelimično realizovana</u>
3.4.5. Sprovoditi programe obuke i seminare za žene koje otpočinju privatni biznis ili su vlasnice MSP, uz posebne obuke za žene iz teže zapošljivih	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u saradnji sa Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori, a uz finansijsku podršku Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, kroz projekat "Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti", posebnu pažnju posvećuje pitanju ekonomskog osnaživanja žena. S tim u vezi, održani dogovorni sastanci sa predstavnicima opština Podgorica i Nikšić, nakon kojih slijedi detaljna priprema modela podrške preduzetnicama iz ovih opština. Dogovorena je dinamika zajedničkih aktivnosti na osnaživanju lokalnih institucija u opštinama Podgorica i Nikšić, te ženskih kapaciteta za uključivanje u žensko preduzetništvo, izrade programa obuke za preduzetnice, a u daljoj fazi realizacije projekta i izrade mentorskih šema i programa za učesnike mentorkih šema, kao i promocije u cilju

kategorija Nosioci aktivnosti: <u>ME, MF, DRMS, PK, Unija poslodavaca i MLJMP-ORR, OCD</u> Rok: II i IV kvartal 2015. i 2016. god.	osnaživanja ženskog preduzetništva. U okviru projekta: "Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti - IPA 2014" formirana su savjetodavna tijela za praćenje implementacije projekta (u oblasti nasilja i u oblasti ekonomskog snaženja žena) i održan je sastanak Savjetodavnog odbora za ekonomsko osnaživanje žena u čijem su sastavu predstavnici relevantnih institucija i NVO sektora koje se bave pitanjem ekonomskog osnaživanja žena. U novembru je Asocijacija poslovnih žena Crne Gore, u partnerstvu sa Inovaciono preduzetničkim centrom "TehnoPolis", organizovala događaj u cilju predstavljanja i najave početka realizacije prve faze programa za ekonomsko osnaživanje žena u opštini Nikšić. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u saradnji sa Udruženjem preduzetnica Crne Gore je 20. maja 2016. godine organizovalo konferenciju „Moć žene“. Ova konferencija se organizuje svakog trećeg petka u maju mjesecu kada se u svijetu obilježava Svjetski dan ženskog preduzetništva. Konferencija je okupila preko 100 učesnika iz Crne Gore i regiona. Glavni grad Podgorica 1. Organizovano predavanje na temu "Samopouzdanje žene" u KIC-u Budo Tomović, dana 15.04.2016.godine, 2. Realizovano biznis savjetovanje za žene i mlade u saradnji sa Asocijacijom poslovnih žena shodno potpisanom sporazumu o saradnji gdje svakog četvrtka imaju priliku da sa uspješnim preduzetnicama održe konsultacije na temu finansija i poreskog savjetovanja, motivacije, liderstva i marketinga, brendiranja i javnog nastupa. organizovane su besplatne obuke za pisanje biznis planova 3. Timski rad u cilju profesionalne i socio- društvene adaptacije žena iz teže zapošljivih kategorija i lica sa invaliditetom u organizaciji Biroa za ekonomsku saradnju i podršku biznis zajednici 4. Seminari organizovani od strane Sekreterijata za rad, mlade i socijalno staranje Glavnog grada u cilju edukacije nezaposlenim ženama: • „Komunikacione vještine-medijski i javni nastup“, 25.03.2016.godine • Izgradnja i pozicioniranje brendana crnogorskom tržištu“ 01.06.2016.godine „Preduzetnički marketing“ 14.06.2016.godine. Opština Budva <u>- Obuka rada na računaru za nezaposlene sugrađanke</u> Sekretarijat za lokalnu samoupravu shodno članu 3 Odluke o usvajanju Lokalnog akcionog plana za postizanje rodne ravnopravnosti u opštini Budva za period 2015/ 2016. ("Službeni list Crne Gore-opštinski propisi", broj 17/2015) je nosilac realizacije aktivnosti koje se odnose na postizanje rodne ravnopravnosti Opštine i s tim u vezi po treći put je organizator besplatnog pohađanja osnovne obuke na računaru u programu: Word, Excell, Internet i e-mail za nezaposlene sugrađanke sa prebivalištem u Budvi, planirane u okviru poglavlja "Ekonomija i održivi razvoj" u trećem po redu Akcionom planu za postizanje rodne ravnopravnosti. Predmetna obuka je počela od 05. 04. 2016. godine i koncipirana je tako da se odvijala dva puta nedjeljno u trajanju od po blok časova u prostorijama računarske učionice u SMS „Danilo Kiš“. Prijavljene kandidatkinje su podijeljene u dvije grupe od po 10 polaznica. Predavači su bili profesori: Milutin Janjušević i Nevenka Milošević Vlačić; Uslovi za prijavu kandidatkinja za ovu besplatnu obuku su bili: 1. Zahtjev za prijavu koji preuzeti na Pisarnici Sekretarijata za lokalnu samoupravu; 2. Potvrda sa Zavoda za zapošljavanje u Budvi da se kandidatkinja nalazi u evidenciji istog u Budvi; 3. Uvjerjenje o prebivalištu iz MUP-a, Područna jedinica Budva. Cilj ovog projekta je uticanje na podizanje ulaganja u nivo kvalifikacionog kapaciteta nezaposlenih sugrađanki, te na taj način ih stimulirati da se aktivno uključe u radno aktivno stanovništvo Budve kao i da im se pomogne da lakše dođu do traženog posla.
---	--

	Ciljna grupa su nezaposlene sugrađanke shodno evidenciji Zavoda za zapošljavanje; <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
3.4.6. Organizovati sajam ženskog preduzetništva Nosioci aktivnosti: <u>DRMSP, MLJMP-ORR</u> i PK, Unija poslodavaca, OCD Rok: IV kvartal 2015. / IV kvartal 2016.god	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u saradnji sa Udruženjem preduzetnica Crne Gore je 20. maja 2016. godine organizovalo konferenciju „Moć žene“. Ova konferencija se organizuje svakog trećeg petka u maju mjesecu kada se u svijetu obilježava Svjetski dan ženskog preduzetništva. Konferencija je okupila preko 100 učesnika iz Crne Gore i regiona. Glavni grad Podgorica Organizovan Sajam ženskog preduzetništva 19.-20. maja 2016. godine u Mall of Montenegro od strane Sekretarijata rad, mlade i socijalno staranje Glavnog grada Podgorica. Opština Bar U dane proslave nezavisnosti i ženskog preduzetništva, u trećoj sedmici maja, u Podgorici, održan je sajam ženskog preduzetništva u organizaciji Ministarstva za ljudska i manjinska prava-Odjeljenje za rodnu ravnopravnost, Unije poslodavaca i Agencije za preduzetništvo. Na sajmu su učestvovala žene iz Ostrosa i Virpazara. Opština Pljevlja Organizovan sajam ženskog preduzetništva 07 i 08. marta 2016. godine. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
3.4.7. Podsticati diversifikacije ruralnih ekonomija i razvoj starih zanata, izrada suvenira, proizvodi ručne radinosti i sl Nosioci aktivnosti: <u>MPRR, MORT, MLJMP-ORR, DRMSP</u> i lokalne samouprave, OCD Rok: kontinuirano	Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je u 2016. godini objavilo Javni poziv za za dodjelu podrške za diverzifikaciju ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima. Javni poziv je bio otvoren od 04. marta do 17. aprila 2016. godine. Po ovom javnom pozivu pristiglo je 17 aplikacija (nosioci 6 aplikacija bile su žene sa ukupnom vrijednošću investicija od 33.818,62€). Nakon terenske kontrole i zasjedanja Komisije, Rješenje za odobrenje investicije dobilo je 13 aplikacija (nosioci 3 projekata bile su žene). Od njih 13, 7 je uspješno realizovalo svoje projekte (2 žene) i ostvarili podršku od 17.624,4 €. Opština Bar Kao pod 3.2.2. i obezbjeđivanje besplatnih štandova na svim sajmovima na području Opštine, ali i u drugim opštinama, te plaćanje troškova puta učesnicama sajmova. Opština Pljevlja Kroz organizovanje Sajma ženskog preduzetništva podstakli smo žene da se bave starim zanatima i ručnim radovima jer imaju gdje da izlože i prodaju svoje proizvode. Takođe podržavamo sve zahtjeve preduzetnica vezane za obezbjeđenje prevoza za odlazak na sajmove. Opština Žabljak Ova aktivnost se sprovodi tradicionalno unazad 25. godina u okviru Manifestacije „Dani planinskog cvijeća“, čiji je centralni događaj izložba

	proizvoda ručne radinosti. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
3.4.8. Promovisati aktivnosti žene na selu posredstvom medija, izbor najuspješnije preduzetnice u ruralnom području Nosioci aktivnosti: <u>MPRR, MORT, MLJMP-ORR, DRMS</u> i lokalne samouprave, OCD, mediji Rok: kontinuirano	Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja Snimljeno je više priča o agro-biznisu, među kojima su one i čiji su nosioci žene, koje su postavljene na youtube, vebajtu Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, društvenim mrežama, ali i različitim medijima. Opština Bar Nakon održanih obuka dato Saopštenje za medije, a izdata je i publikacija „Uspješne žene Bara“, te učešćem u aktivnostima Ministarstva za ljudska i manjinska prava-Odjeljenja za rodnu ravnopravnost. Opština Pljevlja Redovna aktivnost Sekretarijata za privredu opštine Pljevlja kroz manifestaciju „Dani pljevaljskog sira“. Opština Žabljak Ova aktivnost se sprovodi tradicionalno unazad 25. godina u okviru Manifestacije „Dani planinskog cvijeća“, čiji je centralni događaj izložba proizvoda žena sa ruralnog područja. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
3.4.9. Finansijska podrška poljoprivrednih aktivnosti žena i finansiranje projekata gdje su nosioci žene sa sela Nosioci aktivnosti: <u>MPRR, IRF, ME</u> i NVO, mediji, MO Rok: kontinuirano	Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je u 2016. godini objavilo Javni poziv za za dodjelu podrške za diverzifikaciju ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima. Javni poziv je bio otvoren od 04. marta do 17. aprila 2016. godine. Po ovom javnom pozivu pristiglo je 17 aplikacija (nosioci 6 aplikacija bile su žene sa ukupnom vrijednošću investicija od 33.818,62€). Nakon terenske kontrole i zasjedanja Komisije, Rješenje za odobrenje investicije dobilo je 13 aplikanta (nosioci 3 projekata bile su žene). Od njih 13, 7 je uspješno realizovalo svoje projekte (2 žene) i ostvarili podršku od 17.624,4 €. Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja u 2016. godini objavilo je Javni poziv za dodjelu podrške investicijama u preradu na gazdinstvu, koji je bio otvoren od 03. marta do 16. aprila 2016. godine. Po ovom Javnom pozivu pristiglo je 114 aplikacija (nosioci 15 aplikacija bile su žene). Nakon terenske kontrole i zasjedanja Komisije, Rješenje za odobrenje investicije dobilo je 89 aplikanta, od kojih je 12 žena nosilaca aplikacije. 64 projekta su uspješno realizovana u ukupnom iznosu od 405,000.00 eura, i ostvarili podršku Ministarstva u iznosu od 202,500.00 eura, od čega je 8 korisnica dobilo podršku od 27,013.01 eura. U 2015. godini za IPARD like poziv aplicirala je 51 žena kao fizičko lice i 10 kao privredno društvo pri čemu su izvršni direktori ovih firmi bile žene, tako da u okviru ovog pozva skoro 10% fizičkih lica koji su aplicirali su žene tj. 23% su žene izvršni direktori u okviru firmi koje su aplicirale. Prosječna vrijednost projekta koje su predale žene je 52.247,52€ što je značajno više u odnosu na prosječnu vrijednost svih projekata koji je iznosio 39.815,41€. U okviru ovog projekta ugovor je potpisala 31 (1.288.371,71€ investicije) žena kao fizičko lice i 4 žene kao izvršni direktori privrednih društava (168.450,92€ investicije). U 2016. godini isplaćeno je 13 projekata čiji su nosioci žene. Ukupna vrijednost ovih investicija iznosila je 405.677,96 eura (bez PDV-a), a iznos podrške 242.125,98 eura. Takođe, isplaćena su 2 projekta čiji su nosioci žene izvršni direktori privrednih društava. Ukupna vrijednost ovih projekata iznosila je 67.985,40 eura (bez PDV-a), a iznos podrške 33.992,70 eura.

	Kroz IPARD like 2 u 2016.godini potpisano je 6 ugovora čiji su nosioci žene (izvršni direktori). Ukupna vrijednost ovih investicija iznosi 788.564,73 eura (bez PDV-a), a potencijalna podrška iznosi 394.282,37 eura. Investiciono razvojni fond Sa aspekta pružanja finansijske podrške poljoprivrednih aktivnosti žena i finansiranja projekata gdje su nosioci žene sa sela, IRF je tokom 2016. godine po osnovu projekta IPARD Like, koji je realizovao u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede i ruralnog razvoja, kao i Programa podrške poljoprivredi i proizvodnji hrane kojeg sprovodi samostalno ili u saradnji sa poslovnim bankama, kreditno podržao 10 projekata čiji nosioci su žene, u iznosu od 378.322,59 eura. Sedam projekata vrijednosti 308.322,59 eura, finansirano je po osnovu Programa IPARD like, dok su Programom podrške poljoprivredi i proizvodnji hrane finansirana 3 projekta, u iznosu od 70.000 eura. Pored izuzetno povoljnih uslova kreditiranja, IRF je u toku 2016. godine za projekte realizovane na sjeveru Crne Gore ili u manje razvijenim opštinama (Cetinje, Nikšić i Ulcinj) obezbjeđivao posebne uslove kreditiranja, odnosno stimulacije, u vidu smanjenja kamatne stope (0,5% - 1%, zavisno od Programa), čime se nastojalo dodatno uticati na ovu ciljnu grupu da iskoristi mogućnosti koje IRF pruža i pokrene vlastiti biznis. Takođe, ženama iz ruralnih područja pružena je mogućnost finansiranja poljoprivrednih i drugih aktivnosti, poput zanatstva, putem Programa podrške namijenjenim razvoju ženskog biznisa, posebno onog koji se sprovodi u saradnji sa UNDP –om i Ministarstvom za ljudska i manjinska prava. Sa aspekta uloge i aktivnosti IRF-a, ističemo da je razvoju ženskog preduzetništva, naročito u dijelu poljoprivrednih aktivnosti, značajan doprinos dala regionalna kancelarija IRF-a u Bijelom Polju, koja je svim zainteresovanim, naročito ženama iz ruralnih područja, omogućila lakši i brži pristup informacijama, kao i kreditnim sredstvima IRF-a. Glavni grad Podgorica Sekretarijat za rad, mlade i socijalno staranje Glavnog grada Podgorica je raspisao Konkurs za dodjelu kredita za stimulisanje preduzetništva i poljoprivrede, koji je objavljan 8.juna 2016. godine. Na konkursu se prijavilo 7 preduzetnika/ca od čega 3 žene (42,8%), dok se za poljoprivredne kredite prijavilo 53 poljoprivredna proizvođača, od čega su 16 žene (30,2 %). Opština Pljevlja Ova aktivnost se može realizovati samo po konkursu za raspodjelu sredstava NVO. U 2016. godini nije bilo projekata ove prirode. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
3.4.10. Obilježavanje Međunarodnog dana žena preduzetnica – 3. petak u maju Nosioci aktivnosti: <u>ME, DRMS i MLJMP-ORR</u> i PK, Unija poslodavaca, NVO, mediji, MO Rok: II kvartal 2015./II	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u saradnji sa Udruženjem preduzetnica Crne Gore je 20. maja 2016. godine organizovalo konferenciju „Moć žene“. Ova konferencija se organizuje svakog trećeg petka u maju mjesecu kada se u svijetu obilježava Svjetski dan ženskog preduzetništva. Konferencija je okupila preko 100 učesnika iz Crne Gore i regiona. Glavni grad Podgorica Povodom Međunarodnog dana žena preduzetnica, 19. maja 2016.godine, Sekretarijat za rad, mlade i socijalno staranje je u saradnji sa Udruženjem preduzetnica Crne Gore, organizovao Konferenciju o ženskom preduzetništvu u sklopu koje je održana posebna tematska cjelina - panel diskusija ženskog preduzetništva na temu "Žensko preduzetništvo u Crnoj Gori", zajedno sa političarkama, parlamentarkama,

kvartal 2016.god	civilnim sektorom i preduzetnicama. Opština Bar Učešće predstavnika/ca opštine Bar na manifestacijama koje se održavaju povodom Dana preduzetnica. Opština Bijelo Polje Udruženje preduzetnica Crne Gore je na konferenciji povodom Svjetskog dana ženskog preduzetništva 15 maja, u partnerstvu sa Glavnim gradom, Sekretarijatom za razvoj preduzetništva, Biroom za ekonomsku saradnju i podršku biznis zajednici, ministarstvima, međunarodnim institucijama cijeneći dosadašnji rad i zalaganje na lokalnom nivou jednoglasno odlučio za nagradu u nominaciji “ posticaj ženskog preduzetništva na sjeveru Crne Gore” dodijeli službenici kancelarije Almasi Rizvanović. Tog dana se dodjeljuju nagrade uspješnim preduzetnicama i ženama u lokalnim samoupravama, kao institucionala podrška i zalaganje u razvoju ženskog preduzetništva. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
3.5.1. Usklađivanje radnog vremena vrtića i škola sa radnim vremenom roditelja. Nosioci aktivnosti: <u>Mprosvjete</u> i sindikalne organizacije, Unija poslodavaca, prosvjetne ustanove, MLJMP-ORR, NVO, mediji, MO, MRSS Rok: kontinuirano	<u>STATUS MJERE: nije realizovana</u>
3.5.2. Urađena studija o potrebama roditelja u oblasti radnog vremena da bi se doprinijelo pomirenju radnih i porodičnih obaveza. Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i MRSS, Odbor za RR, OCD Rok: II kvartal 2016.god	<u>STATUS MJERE: nije realizovana</u>

3.5.3. Proširenje postojećih kapaciteta ustanova za brigu o djeci Nosioci aktivnosti: Mprosvjete i prosvjetne ustanove, lokalne samouprave, MLJMP-ORR Rok: IV kvartal 2016. god	Glavni grad Podgorica 1.otvoren vrtić u Zagoriči,19.12.2016.godine,objekat se prostire na preko 1400m,u njemu će biti smješteno 250 djece.Glavni grad je besplatno ustupio zemljište čime je omogućena realizacija projekta 2.otvorene nove prostorije Centra za prava djeteta Crne Gore, 20.12.2016. godine; ovim projektom je ustanovljena i nova usluga Dnevnog centra namijenjene za podršku djeci u riziku u kojem su pored Glavnog grada učestvovali Turska agencija za međunarodnu saradnju i koordinaciju i Save the Children International. Opština Bar U toku je izrada projektne dokumentacije za izgradnju zgrade vrtića koju finansira opštine Bar. Opština Žabljak Razmatra se mogućnost otvaranja Dnevnog centra, igračkoteke, kao i uređivanje i obogaćivanje novim sadržajima postojećeg dječjeg parka. <u>STATUS MJERE: realizovana</u>
3.5.4. Organizovanje kampanje o ravnomjernoj raspodjeli kućnih i porodičnih obaveza Nosioci aktivnosti: MLJMP-ORR i Odbor za RR, OCD, mediji Rok: kontinuirano	<u>STATUS MJERE: nije realizovana</u>
3.5.5. Otvaranje ustanova za brigu o starima i proširenje sistema mjera za brigu o starima Nosioci aktivnosti: MRSS i lokalne samouprave, OCD, MO Rok: IV kvartal 2016. God.	Ministarstvo rada i socijalnog staranja Nastavljen projekat Geronto domaćice na teritoriji Cetinja, Nikšića i u sjevernoj regiji Crne Gore Otvoreni dnevni centri za stara lica. U Nikšiću 10.02.2016. godine jedan i u Spužu 19.02.2016. godine jedan. U Nikšiću sada postoje tri dnevna centra, u Danilovgradu dva dnevna centra i u Mojkovcu jedan dnevni centar. Glavni grad Podgorica Sekretarijat za rad, mlade i socijalno staranje Glavnog grada Podgorica kao jednu od svojih nadležnosti ima i pravo na pomoć i njegu u kući starih lica. Budžetom za 2017.godinu je za ove aktivnosti predviđeno 100 000€. Opština Tivat U toku je izrada projektne dokumentacije za izgradnju zgrade u kojoj bi bila smještena i Geronto služba a koju finansira opštine Tivat. Opština Pljevlja U toku je izgradnja Doma za stare u Pljevljima. Tokom 2016. godine Opština je sprovodila program gerontodomaćica, koji obuhvata 12 zaposlenih žena i 85 korisnika. Opština Žabljak

	Razmatra se mogućnost otvaranja Dnevnog/staračkog doma/smještaja za stara lica. <u>STATUS MJERE: realizovana</u>
3.6.1. Organizovati okrugle stolove, konferencije u cilju razmjene dobrih praksi i primjene međunarodnog i nacionalnog antidiskriminacionog zakonodavstva u oblasti prava na rad. Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i ZLJPS, sindikalne organizacije, OCD, MRSS Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U septembru 2016, organizovana je i video konferencija sa predstavnicima/ama Evropske komisije na temu "Implementacija plana aktivnosti za posiziranje rodne ravnopravnosti 2013 – 2017". U fokusu konferencije bila su pitanja socijalne zaštite i položaja žena na tržištu rada u okviru pregovoračkog poglavlja 19 „Socijalna politika i zapošljavanje“. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
3.7.1. Unaprijediti prikupljanje, obradu, analizu i distribuciju statističkih pokazatelja o jazu u zaradama između muškaraca i žena Nosioci aktivnosti: <u>MONSTAT, MLJMP-ORR, ME</u> i ministarstva, državni organi, organi lokalne samouprave, OCD Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U septembru su Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Zavod za statistiku Crne Gore zaključili Memorandum o saradnji na realizaciji projekta u vezi sa izradom "Indeksa rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori i ostalih zajedničkih aktivnosti u oblasti antidiskriminacije, rodne ravnopravnosti i manjinskih prava". Planiranim Indeksom će se mjeriti rodna ravnopravnost u rasponu od 1 (potpuna neravnopravnost) do 100 (potpuna ravnopravnost), kroz šest oblasti: znanje, rad, novac, zdravlje, vrijeme i moć. Ovaj projekat biće promovisan u 2017. godini. Krajem oktobra 2016. godine, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Zavod za statistiku Crne Gore - MONSTAT su objavili jubilarnu publikaciju „Žene i Muškarci u Crnoj Gori u 2016“. Ovo je šesto izdanje pomenute publikacije, koja se izdaje na dvogodišnjem nivou, počevši od 2006. godine. Cilj izrade ovakve publikacije je da se na jednom mjestu prikaže najveći broj obilježja razvrstanih po polu. Generalni sekretarijat Predsjednika Crne Gore Svi zaposleni imaju jednaka prava po pitanju napredovanja, zvanja, zarada ili bilo kog drugog prava iz radnog odnosa i nisu zabilježeni slučajevi diskriminacije ni po kojem osnovu, uključujući jaz u zaradama po osnovu pola. Opština Tivat Opština Tivat ima u planu da u 2017. godini donese Odluku o evidentiranju i prikupljanju statističkih podataka razvrstanih po polu. Opština Bar Kao pod 3.2.1. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>

3.7.2. Organizovanje kampanje za informisanje javnosti o važnosti načela jednakih zarada za rad jednake vrijednosti i primjeni Zakona o radu. Nosioci aktivnosti: <u>MRSS</u> i Odbor za RR, OCD, MO, MLJMP-ORR Rok: kontinuirano	<u>STATUS MJERE: nije realizovana</u>
--	---

4. RODNO OSJETLJIVA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Strateški cilj: Obezbijediti kvalitetnu i dostupnu rodno osjetljivu zdravstvenu zaštitu

Aktivnosti	Izvještaj
4.1.1. Uspostaviti sistematsko evidentiranje podataka zdravstvene statistike prema polu uz redovno praćenje, obrađivanje i publikovanje Nosioci aktivnosti: IJZ, MONSTAT i zdravstvene ustanove Rok: kontinuirano	Ministarstvo zdravlja U Institutu za javno zdravlje uspostavljeno je sistemsko evidentiranje podataka zdravstvene statistike prema polu, uz redovno praćenje, evidentiranje i publikovanje Statističkih godišnjaka, koji su do 2010. godine publikovani i postavljani na sajt. <u>Od navedenog perioda mogu se naći na sajtu Instituta za javno zdravlje.</u> Opština Berane Krajem decembra započeta aktivnost: "Mamografski pregled dojki kod žena urbanog područja". Nastavlja se posle 17.01.2017. godine. Krajem decembra bio je i medijski nastup ovlašćene predstavnice civilnog sektora, koja je govorila o saradnji sa Sekretarijatom za opštu upravu i društvene djelatnosti, vezano za realizaciju aktivnosti iz LAP RR 2015-2017. Opština Herceg Novi Redovno praćenje i prikupljanje podataka od brojnih institucija na lokalnom i državnom nivou (pored gore navedenih su: JU „ Centar za socijalni rad “, JZU „Dom zdravlja “, JP i ustanove u gradu, Institut za javno zdravlje Crne Gore (Registar malignih neoplazmi po polu i uzrastu, Registar narkomanije, Registar za cerebrovaskularne bolesti, Registar za šećernu bolest). <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
4.1.2. Inicirati izradu programa evidencije i registra praćenja kretanja rodno osjetljivog zdravstvenog stanja ranjivih grupa (siromašnih žena, ženama sa invaliditetom, seoskih žena, Romkinja i Egipćanki žrtava trafikinga, seksualnih radnica) Nosioci aktivnosti:	Ministarstvo zdravlja Institut za javno zdravlje inicira, planira i realizuje programe koje su usmjerene ka rodno osjetljivim populacionim grupama, kojima je potrebna dodatna podrška u odnosu na dominantnu populaciju. To su programi zdravstvenog vaspitanja za žene Romkinje, zatim posebne programe imunizacije, programe istraživanja rasprostranjenosti HIV/AIDS-a među seksualnim radnicama, među pripadnicima RE populacije, rano otkrivanje Ca dojke među Romskim ženama i druge. Opština Bijelo Polje Uz stručnu podršku ekspertice za rodnu ravnopravnost Branke Vlahović izrađen Nacrt Odluke za formiranje fonda za „prvu pomoć“ ženama žrtvama nasilja, ženama korisnicama MOP-a oboljelim od karcinoma reproduktivnih organa, koja će imati izuzetan značaj za unapređenje prava građanki Bijelog Polja i pomoć socijalno ugroženoj populaciji žena. Sa nacrtom Odluke upoznati su predstavnici Opštinskog savjeta za rodnu ravnopravnost, odbornice lokalnog parlamenta kao i predstavnice NVO. Svi učesnici su tom prilikom imali mogućnost da svojim prijedlozima i sugestijama kreiraju sadržaj iste. Nacrt Odluke će nakon korekcija biti dat na usvajanje odbornicima/cama SO Bijelo Polje na zasijedanju Skupštine. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>

<u>MZ, IJZ</u> i domovi zdravlja, OCD Rok: kontinuirano	
4.2.1. Sprovoditi Nacionalni program ranog otkrivanja malignih oboljenja kontinuirano razvijati i sprovoditi (smanjivanje rizičnih faktora, razvijanje zdravih stilova života, razvijanje lične odgovornosti osobe za zdravlje) Nosioci aktivnosti: <u>MZ, IJZ</u> i JZU Klinički centar, domovi zdravlja Rok: kontinuirano	Ministarstvo zdravlja Skrining za rak grlića materice započeo je 18.07.2016. godine. Ciljna grupa su žene od 30-34 godine života. Osnovni cilj ranog otkrivanja bolesti je smanjenje incidencije obolijevanja i umiranja, kao i unapređenje kvaliteta života žena oboljelih od ove bolesti. Pored toga u svim domovima zdravlja u Crnoj Gori sprovedena je edukacija zdravstvenih radnika u okviru Kontinuirane medicinske edukacije u februaru 2016. godine o značaju sprovođenja skrininga u opštoj populaciji, posebno među mladim ženama. Edukovano je stručno zdravstveno osoblje u opštinama u kojima je već sada započet program skrininga, a planirano je proširenje programa skrininga i na čitavoj teritoriji Crne Gore. Osim toga, zaposleni u Centru za promociju zdravlja Instituta za javno zdravlje kontinuirano (najmanje dva puta mjesečno) realizuju radionice za žene pripadnice RE populacije (u saradnji sa Crvenim krstom) na kojima se tretiraju teme vezane za uticaje različitih determinanti zdravlja, prati njihov uticaj i definišu mjere i aktivnosti za restrikciju djelovanja različitih faktora rizika po zdravlje. Opština Bar Prema LAP Bar predviđen je nastavak radionica i odgovarajućih ljekarskih pregleda (mamografija, mjerenje pritiska i šećera u krvi), posebno za osjetljive kategorije (žene sa seoskih područja, nezaposlene žene, starije žene i žene sa invaliditetom uključujući žene romske i egipćanske populacije) u saradnji sa Domom zdravlja Bar, koja se pokazala uspješna u prethodnom periodu, kao i sa NVO koje se bave ovim pitanjima. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
4.2.2. Organizovati akcije i medijske programe povodom Međunarodne nedjelje borbe protiv malignih oboljenja s posebnim naglaskom na osvještavanje javnosti o potrebi prevencije i ranom otkrivanju raka dojke Nosioci aktivnosti: <u>MZ, IJZ</u> i domovi zdravlja, mediji, OCD Rok: kontinuirano	Ministarstvo zdravlja Zdravstvene organizacije su uključene u obelježavanje Međunarodne nedjelje borbe protiv malignih oboljenja u saradnji sa velikim brojem NVO (šetnjom pružalaca usluga u zdravstvu, tekstovima u sredstvima javnog informisanja, konferencijama za štampu). Institut za javno zdravlje redovno se obraća sredstvima javnog informisanja stanovništvu Crne Gore sa ciljem uticaja na promjenu ponašanja koje prevenira pojavu različitih malignih oboljenja, sa posebnim naglaskom na prevenciju Ca dojke. U 2016. godini izdato je saopštenje Instituta za javno zdravlje štampanim medijima o značaju prevencije karcinoma dojke, o samopregledu dojke i značaju sprovođenja skrining programa. Osim toga, održano je predavanje pripadnicama RE populacije o preventivnim mjerama te zloćudne bolesti. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u cilju jačanja svijesti o značaju prevencije i čuvanja zdravlja, organizovalo je 19. i 21. jula 2016. godine preventivni ginekološki i ultrazvučni pregled za žene iz kampa Konik iz Podgorice u Domu zdravlja "Dimitrije - Dika Marenić" iz Danilovgrada. Ministarstvo ovu aktivnost organizuje u saradnji sa Domom zdravlja Danilovgrad i Crvenim krstom već nekoliko godina. U znaku uspješne saradnje, različiti pregledi imaju za cilj da žene iz marginalizovanih grupa vode brigu o svom zdravlju. Ultrazvučni pregledi prethodnih godina rađeni su za štitastu žlijezdu, grudi, pluća, rađena je mamografija kod žena iznad 40 godina starosti, a naredna akcija obuhvatiće ultrazvuk abdomena. Prvom grupom je obuhvaćeno trideset žena, a drugom četrdeset. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, na inicijativu klinike „Feneks Medical“, je 1. oktobra započelo promotivnu akciju - dvadeset žena sa invaliditetom je imalo priliku da besplatno uradi mamografski i ultrazvučni pregled grudi. Akcija je trajala do kraja mjeseca i obuhvatiće ukupno pedeset žena iz različitih društvenih grupa. Oktobar je mjesec u toku kojeg se širom svijeta promoviše borba protiv raka dojke, i ovom akcijom Ministarstvo za ljudska i manjinska prava se pridružilo akciji promocije kulture ljudskih prava po pitanju zdravstvene zaštite i podizanja svijesti društva o neophodnosti preventivnih zdravstvenih pregleda.

Glavni grad Podgorica

Glavni grad Podgorica je pomogao štampanje knjige: *Zdravlje se čuva prevencijom*, u izdanju NVO "Žena danas", urednice Rose Popović.

Opština Pljevlja

Povodom mjeseca borbe protiv karcinoma, 28.03.2016. godine organizovano predavanje u Sali Skupštine opštine Pljevlja. Održano predavanje povodom Međunarodnog dana epilepsije, na temu "I ja sam kao ti!", dana 04.02.2016. godine u sali Skupštine opštine Pljevlja.

Opština Bijelo Polje

U cilju implementacije Lokalnog plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti iz oblasti žensko zdravlje i mediji kultura, sport, u okviru programa anti stres metode, kontrole emocija i psihofizičkog osnaživanja, povodom obilježavanja svjetskog dana zdravlja, realizovan je trodnevni trening u MZ Njegnjevo za mještanke s posebnim akcentom na predstavnice romske populacije i njihovo učešće. Program je realizovan u saradnji sa organizacijom Art of Living Montenegro (Umjetnost življenja Crne Gore) i trenericom Aleksandrom Grujović što je nadogradnja prošlogodišnje obuke i uključivanje žena iz seoskih mjesnih zajednica. Trening u Njegnjevu je održan u saradnji sa rukovodstvom osnovne škole iz Njegnjeva u školskoj sali za fizičko vaspitanje. Odaziv zainteresovanih je bio jako dobar, oko 20 učesnica. Učesnice su izrazile želju da se ove aktivnosti ponove.

Art of Living je dio mreže u 155 zemalja svijeta sa misijom doprinosa u stvaranju globalnog društva bez nasilja i stresa. Svoju misiju obavlja edukacijom svih slojeva društva sa alatima prevazilaženja stresa; takođe kroz humanitarne aktivnosti i javnim zastupanjem zdravog stila života. Povodom obilježavanja više međunarodno značajnih datuma, 15 oktobra - Međunarodnog dana žena na selu, 16 oktobra - Svjetskog dana hrane, Svjetskog dana borbe protiv siromaštva, 17 oktobra - u mjesnim zajednicama Ravna Rijeka i Majstorovina u saradnji sa Sekretarijatom za ruralni razvoj organizovane su tribine. Predstavnici sekretarijata su izložili program tri kreditne linije za razvoj preduzetništva koji je namijenjen ovoj populaciji. Predstavnici kancelarije su ukazali na potrebu većeg angažovanja žena u diverzifikaciji kapaciteta za usluge seoskom turizmu jer je na ovom području u toku izrada skijališta na Bjelasici. Ovom prilikom je podijeljen i promotivni materijal za samopregled dojke jer je oktobar mjesec prevencije borbe protiv karcinoma dojke. Na tribinama je prisustvovalo oko 20 žena.

Opština Herceg Novi

Redovno organizovanje i obilježavanje Svjetskih dana kroz brojna predavanja, radionice, akcije u cilju promovisanja značaja i očuvanja zdravlja. Sekretarijat za društvene djelatnosti i sport opštine Herceg Novi je 15.02.2016. godine organizovao je zajedno sa NVO „Fenix“ i NVO „Mladi Crne Gore“ i Volonterskim klubom SMŠ „Ivan Goran Kovačić“ okrugli sto i predavanje na temu „Rani znaci upozorenja kod djece“ povodom obilježavanja „Međunarodnog dana djece oboljele i liječene od raka“. Okrugli sto je otvorila dr Milena Proročić iz Centra za prevenciju Doma zdravlja Herceg Novi.

Sekretarijat za društvene djelatnosti i sport u saradnji sa Centrom za prevenciju JZU Doma zdravlja Herceg Novi organizovao je brojne aktivnosti povodom Svjetskog dana zdravlja 09. aprila 2016. godine, koji je bio u znaku borbe protiv dijabetesa. Ova kampanja je završena „Trkom zdravlja“ u saradnji sa novskim Triatlon klubom iz Herceg Novog.

U cilju sprovođenja prevencije i razvoja preventivnih programa organizovali smo u saradnji sa NVO „Preporod“ iz Nikšića predavanja na temu „Zloupotreba psihoaktivnih supstanci rizici i posledice“. Ciljna grupa ovog predavanja su bili učenici VIII i IX razreda - djeca uzrasta adolescenata.

STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano

4.3.1. Obezbijediti svim ženama uslove za human i prirodan porođaj u cilju humanizacije rađanja Nosioci aktivnosti: <u>MZ, JZU Klinički centar, domovi zdravlja kroz odgovarajuća savjetovaništa za reproduktivno zdravlje i JZU Klinički centar – Ginekološko-akušerska klinika, opšte bolnice – porodilišta, MO</u> Rok: kontinuirano	Ministarstvo zdravlja Od 2015. godine u funkciji je adaptirano porodilište u Kliničkom centru Crne Gore., tako da sada u porodilištu postoji dobra fizička infrastruktura. Takođe, od 2015. godine u funkciji su i druga porođajna odjeljenja u Crnoj Gori koja su renovirana i u njim zamijenjena određena oprema: porođajni stolovi, topli kreveti, oprema za reanimaciju novorođenčadi. Isto tako, završen je i izdat <i>Klinički vodič za carski rez</i>, koji je u upotrebi. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
4.3.2. Sprovoditi programe podrške svim ženama nakon porođaja u vezi dojenja, njege bebe i brige o sopstvenom zdravlju Nosioci aktivnosti: <u>domovi zdravlja – pedijatrijska služba, patronažna služba, ginekološko – akušerska služba i opšte bolnice, IJZ</u> Rok: kontinuirano	Ministarstvo zdravlja Institut za javno zdravlje je kreator programa koji se kontinuirano sprovodi u savjetovaništima za reproduktivno zdravlje u svim domovima zdravlja u Crnoj Gori. Program ima za cilj podršku svim ženama u trudnoći kao i nakon porođaja u vezi dojenja, njege bebe i brige o sopstvenom zdravlju. Institut za javno zdravlje sprovodi monitoring i evaluaciju navedenog programa. Glavni grad Podgorica Sekretarijat za rad, mlade i socijalno staranje Glavnog grada Podgorica shodno svojoj nadležnosti obezbjeđuje i korišćenje prava na poklon pakete za novorođenčad. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
4.3.3. Sprovoditi programe obuke mladih i žena o mogućnostima planiranja porodice i primjene kontracepcije, sa	Ministarstvo zdravlja Kao kreator programa za savjetovaništa za reproduktivno zdravlje u svim domovima zdravlja u Crnoj Gori, Institut za javno zdravlje inicira i realizovanje aktuelnih tema u savjetovaništima a zaposleni u Centru za promociju zdravlja najmanje jednom mjesečno održavaju vaspitno-edukativne radionice sa ženama pripadnicama RE populacije. Posebno se realizuju programi za mlade na temu reproduktivnog zdravlja u cilju jačanja svijesti i promjene ponašanja, kako bi se usvajali zdravi stilovi života. U Domu zdravlja Podgorica od 2014. godine otvoreno je Savjetovanište za brak i porodicu, u kojem će građani Podgorice moći da dobiju

posebnim akcentom na ranjive grupe Nosioci aktivnosti: <u>domovi zdravlja – savjetovališta za mlade, savjetovališta za reproduktivno zdravlje</u> i JZU Klinički centar, opšte bolnice, IJZ Rok: kontinuirano	savjetodavne usluge iz oblasti bračnih i porodičnih odnosa s ciljem razvijanja zdrave i funkcionalne porodice u zajednici i prevencije porodičnih disfunkcija. U odnosu na prethodne godine u 2016. godini počelo se sa obilježavanjem Dana seksualne i reproduktivne svijesti tako da su u februaru 2016. godini stručnjaci iz Instituta za javno zdravlje održali tribinu i predavanje u srednjim stručnim školama (Građevinska i Ekonomska škola) u Podgorici. Održana je i press konferencija i medijsko izvještavanje ovim povodom i podijeljeni su flajeri i poster i u glavnim tržišnim centrima u Podgorici. Povodom istog datuma, u održano je i predavanje među pripadnicama RE populacije od strane stručnjaka iz Instituta za javno zdravlje i Doma zdravlja Podgorica. Zbog specifičnog načina života RE populacije i običaja stupanja mladih žena u rane brakove u junu 2016. godine stručnjaci iz Instituta za javno zdravlje održali su predavanje na temu Prevencija ranih brakova za djevojke. Opština Budva Sekretarijat za lokalnu samoupravu Opštine Budva je u 2016. godini, u skladu sa LAP za rodnu ravnopravnost, realizovao slijedeće aktivnosti: • Edukacija u vezi sa rizicima ranog stupanja u seksualne odnose – 22. februara 2016. godine u “Drugo osnovnoj školi” za učenike devetog razreda i • Edukacija o seksualno prenosivim bolestima - 03. marta 2016. godine u O.Š. “Stefan Mitrov Ljubiša” za učenike prvog i drugog razreda srednje škole. Predavačica je bila dr Milica Marović, ginekolog akušer, zaposlena u JZU Dom zdravlja Budva; Cilj predavanja je uticanje na podizanje nivoa znanja u ovoj oblasti zdravlja i time podizanje nivoa kvaliteta života i zdravlja i preventivne zaštite među učenicima uzrasta 15 – 17 godina i upoznavanje sa terminologijom u vezi sa: rizicima ranog stupanja u seksualne odnose i seksualno prenosivim bolestima, terminima i razlozima zašto mladi danas stupaju u seksualne odnose, pojmom - adolescentna trudnoća, poremećajima reproduktivnog zdravlja, zaštitom od infekcija i neželjene trudnoće, sa zaključkom da neophodne informacije u vezi sa temom učenici i učenice treba da traže od porodice. Tokom radionica učenicima su podijeljeni flajeri: “Mladi su budućnost Budve i Crne Gore”, štampani u 600 primjeraka. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
4.3.4. Obezbijediti kontinuiranu prevenciju i specijalističke kontrole reproduktivnog zdravlja za posebno ranjive grupe žena (žene sa sela, žene sa invaliditetom, žene pripadnice RE, žrtve trgovine ljudima) Nosioci aktivnosti: <u>MZ, domovi zdravlja –</u>	Ministarstvo zdravlja I u 2016. godini isto kao i u 2015. godini u cilju ostvarivanja kontinuirane edukacije sa pripadnicama Romske populacije održana su predavanja i radionice na teme: Nasilje nad ženama, Ugovoreni brak, Očuvanje reproduktivnog zdravlja, Prevencija karcinoma dojke, Bolesti reproduktivnog sistema. Ove radionice održani su od strane stručnog osoblja Instituta za javno zdravlje: specijalisti socijalne medicine, psiholozi, kao i ljekari koji se nalaze na redovnom stažu u Institutu za javno zdravlje. U domovima zdravlja na teritoriji Crne Gore kroz savjetovališta za reproduktivno zdravlje koja kontinuirano sporovode programe očuvanja i unapređenja reproduktivnog zdravlja prošao je veliki broj žena (na godišnjem nivou se bilježi u prosjeku oko 2000 trudnih žena). Podaci se u sistemu zdravstvene zaštite ne vode ni po jednoj od ovih karakteritika tako da je nemoguće izdvojiti koliko je od ukupnog broja žena koje su prošle ove radionice pripada vulnerabilnim grupama. Važno je napomenuti da je tokom 2016.godine dostupnost specijalističke kontrole reproduktivnog zdravlja na ruralnom području značajno unaprijeđena otvaranjem ambulanti na cjelokupnoj teritoriji Crne Gore. Početkom 2016.godine u Domu zdravlja Tivat donacijom zajednice Mormona obezbijeđen ginekološki sto za osobe sa invaliditetom. Za razliku od prethodne tri godine, u 2016. godini obilježen je Međunarodni dan žena 8. mart. Povodom tog datuma održana su sljedeća predavanja: učenicama IV razreda <i>JU Medicinske škole</i> kao i ženama pripadnicama RE populacije u Podgorici i Nikšiću, a održana je i press

<u>ginekološko-akušerske službe</u> i JZU Klinički centar- klinika za ginekologiju i akušerstvo, opšte bolnice - ginekološko-akušerske službe Rok: kontinuirano	konferencija za štampu. Predavanja su medijski praćena a održana su od strane zaposlenica iz Centra za promociju zdravlja Insitituta za javno zdravlje Crne Gore. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
4.4.1. Organizovanje obuka za zdravstvene radnike o rodnoj ravnopravnosti i značaju rodno osjetljive zdravstvene zaštite. Nosioci aktivnosti: <u>MF, IJZ - Centar za promociju zdravlja</u> i zdravstvene ustanove, MLJMP-ORR, NVO Rok: III i IV kvartal 2015./2016. god.	Ministarstvo zdravlja U okviru programa Kontinuirane medicinske edukacije (KME) u junu 2016. godine sprovedena je edukacija zdravstvenih i nezdravstvenih radnika/ca u svim domovima zdravlja u Crnoj Gori iz oblasti: "Rodni koncept, sprovođenje rodne analize i rodna ravnopravnost u organizaciji" i "Značaj rodno osjetljive zdravstvene zaštite i njeno kontinuirano sprovođenje". Ovom prilikom je naglašano da su institucije u obavezi da aktiviraju ulogu koordinatora za rodnu ravnopravnost koga je imenovala svaka institucija, ali nisu zabilježene aktivnosti koje on sprovodi. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
4.4.2. Organizovati obuku zdravstvenih radnika o pravima pacijenata/tkinja i obavezama zdravstvenih radnika, naročito u vezi dobre komunikacije tokom trajanja trudnoće i porođaja kao i nasilja nad ženama. Nosioci aktivnosti: <u>MF, IJZ</u> i zdravstvene ustanove, MLJMP-ORR, MRSS Rok: III i IV kvartal	Ministarstvo zdravlja U svim domovima zdravlja na teritoriji Crne Gore, u okvirima centara za prevenciju sprovode se programi edukacije trudnica i pripreme za porođaj i donošenje na svijet zdravog i željenog djeteta, kroz škole za trudnice. Sprovodioci usluga u zdravstvu koji svoje aktivnosti realizuju u pomenutim savjetovalištim domova zdravlja prošli su edukaciju za realizaciju pomenutih aktivnosti u okviru KME, u okviru čega se vršila i edukacija u oblasti dobre komunikacije tokom trajanja trudnoće i porođaja. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>

2015./2016. god.	
4.5.1. Unaprijediti rad postojećih savjetovališta (za mlade, za reproduktivno zdravlje, polno prenosive bolesti) te otvoriti nova u opštinama gdje ih nema. Nosioci aktivnosti: <u>MZ, domovi zdravlja – savjetovališta za mlade</u> i IJZ Rok: III i IV kvartal 2015./2016. god.	Ministarstvo zdravlja Od 2007. godine je uspostavljen rad savjetovališta (za mlade, reproduktivno zdravlje, šećernu bolest) u svim domovima zdravlja širom Crne Gore i kontinuirano se prati rad navedenih savjetovališta. Već je navedeno da su pružaoci usluga iz savjetovališta za mlade prošli edukaciju, da imaju vodiče dobre prakse po kojima postupaju i da se sa njima održavaju redovni sastanci, kako bi se preduprijedile poteškoće u radu. Centar za promociju zdravlja u Institutu za javno zdravlje koordinira radom ovih savjetovališta, prikuplja podatke segregirane po polu, vrši monitoring i evaluaciju. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
4.5.2. Obezbijediti funkcionisanje savjetovališta za trudnice u svim opštinama u Crnoj Gori. Nosioci aktivnosti: <u>MZ, domovi zdravlja - savjetovališta za trudnice,</u> <u>pedijatrijske službe</u> i JZU Klinički centar-klinika za ginekologiju i akušerstvo, IJZ Rok: III i IV kvartal 2015./2016. god.	Ministarstvo zdravlja Od 2007. godine uspostavljen je i rad Savjetovališta za trudnice, uzimajući u obzir potrebe i osposobljavanje žena za porođaj i donošenja na svijet odojčeta, kao i postoprodujnu brigu o zdravlju bebe i o svom sopstvenom zdravlju. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
4.5.3. Učiniti dostupnim dobrovoljno, povjerljivo savjetovanje i	Ministarstvo zdravlja U okviru mreže od 7 savjetovališta u domovima zdravlja u Crnoj Gori kao i u Savjetovalištu u Institutu za javno zdravlje sprovodi se dobrovoljno, povjerljivo i besplatno savjetovanje i testiranje na HIV. Od 2013. do 2015. godine povećan je broj klijenata koji dolaze na testiranje i savjetovanje, što nam pokazuje da je povećana svijest ali i potreba za korišćenjem ove usluge. U 2013. godini ukupno je testirano 221 klijent od čega 179 muškaraca i 42 žene, a u 2015. godini broj testiranih klijenata iznosio je 289 od čega 61 žena i 228 muškaraca. U 2016. godini broj testiranih

testiranje na HIV u svim opštinama u Crnoj Gori. Nosioci aktivnosti: <u>IJZ – savjetovanište za dobrovoljno, povjerljivo savjetovanje i testiranje na HIV, domovi zdravlja – savjetovaništa za dobrovoljno, povjerljivo savjetovanje i testiranje na HIV i OCD</u> Rok: III i IV kvartal 2015./2016. god.	klijenata iznosio je 587, od čega 93 žene i 494 muškarca. Ono što je karakteristično i na šta bi trebalo posebno obratiti pažnju i eventualno sprovesti istraživanje jeste izraženija posjeta savjetovaništima od strane muškaraca tj. manje se testiraju žene nego muškarci. Iako žene nisu u manjem riziku za dobijanje HIV infekcije, pretpostavlja se da žene su zbog tradicionalnog vaspitanja i ponašanja manje informisane i osvještene o dostupnosti dobrovoljnog savjetovanja i testiranja na HIV u svojoj opštini. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
4.5.4. Sprovoditi program prevencije PPB (usklađen sa kompatibilnim programima prevencije HIV/AIDS, infektivnih bolesti i sl.) sa posebnim fokusom na mlade i žene. Nosioci aktivnosti: <u>MZ, IJZ i JZU Klinički centar, opšte bolnice, domovi zdravlja, OCD</u> Rok: kontinuirano	Ministarstvo zdravlja Kroz savjetovaništa za dobrovoljno i povjerljivo savjetovanje i testiranje na HIV/AIDS obavlja se i prevencija PPB. Ovi programi realizuju se i na nivou primarne zdravstvene zaštite i domovi zdravlja kroz savjetovaništa za mlade i savjetovaništa za reproduktivno zdravlje. Institut za javno zdravlje tj. zaposleni u Centaru za promociju zdravlja održavaju zdravstveno-edukativna predavanja vezana za prevenciju PPB kao i kroz Centar za prevenciju i kontrolu bolesti koji redovno prate prevalencu i incidencu PPB. Osim toga, stručnjaci iz Centra za promociju zdravlja uradili su Vodič za prevenciju seksualno prenosivih bolesti, koji je rađen u saradnji sa SZO. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>

5. RODNO ZASNOVANO NASILJE

Strateški cilj: Suzbiti sve oblike nasilja nad ženama i nasilja u porodici, te unaprijediti položaj i zaštitu prava žrtava svih oblika nasilja.

Aktivnosti	Izveštaj
5.2.1. Prezentovati javnosti izvještaj o rezultatima procjene uspješnosti (evaluacije) sprovođenja Strategije za borbu protiv trgovine ljudima Nosioci aktivnosti: <u>GSV-Kancelarija</u> i Radna grupa za praćenje implementacije Strategije Rok: III kvartal 2015. god/ III kvartal 2016.god	GSV Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima Vladina Radna grupa za praćenje implementacije nacionalne politike borbe protiv trgovine ljudima - Strategije za borbu protiv trgovine ljudima i pratećih akcionih planova („Sl. list Crne Gore“, broj 43/14, 17/15) održala je više redovnih sastanaka u cilju efikasnog praćenja aktivnosti koje se u skladu sa strateškim dokumentima preduzimaju na planu borbe protiv trgovine ljudima. Radna grupa za implementaciju nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima je sačinila i prijedlog Akcionog plana za implementaciju Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za 2016. godinu - koji je usvojen na sjednici Vlade Crne Gore od 11. II 2016. godine, a koji naglasak stavlja na multidisciplinarni pristup u borbi protiv trgovine ljudima, intenzivniju regionalnu i međunarodnu saradnju u otkrivanju i procesuiranju ovih krivičnih djela, kao i u dijelu zaštite žrtava i sprovođenju usaglašenih politika borbe protiv ovog fenomena. U prvom kvartalu tekuće godine predstavnik Ministarstva turizma imenovan je za člana Radne grupe. Ista Radna grupa ima obavezu da o stepenu realizacije Akcionih planova dva puta godišnje izvještava Vladu Crne Gore. Vlada je na sjednici održanoj 25. avgusta 2016. godine usvojila Izvještaj o sprovođenju Strategije za borbu protiv trgovine ljudima i Akcionog plana za period 01. januar - 30. jun 2016. godine. Akcionim planom za implementaciju Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za 2016. godinu definisano je ukupno 83 mjere, a u periodu 01. januara - 30. juna 2016. godine pratila se realizacija 62 mjere. Realizovano je 12 mjera, dok su se u kontinuitetu, ili po potrebi realizovale 43 mjere. Istovremeno, djelimično realizovanih mjera je 4, dok je 3 nerealizovano. Na bazi sažetog pregleda ukupnih ostvarenih rezultata u izvjestajnom periodu može se konstatovati da su planirane mjere u značajnom procentu realizovane u skladu sa planiranom dinamikom. Radna grupa je na sastanku održanom 26. decembra 2016. godine razmotrila Akcioni plan za 2017 – 2018. godinu koji je je planiran za usvajanje na Vladi u januaru mjesecu 2017. godine. Istovremeno pripremljen je i izvještaj o realizaciji mjera iz Akcionog plana za drugu polovinu 2016. godine koji je usvojen na Vladi 02. februara 2017. godine. Izvještaj su dostupni na web stranici GSV - Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima www.antitraficking.me. Istovremeno putem brojnih medijinskih nastupa u autorskim tekstovima namijenjenim javnosti Vladina Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima konstantno vrši informisanje šire javnosti o efektima koji se ostvaruju na planu borbe protiv trgovine ljudima kroz implementaciju akcionih planova koji se odnose na ovu problematiku. Predstavnici institucija upoznaju se sa efektima ostvarenih rezultata na planu borbe protiv trgovine ljudima na sastancima koji se organizuju i realizuju u kontinuitetu, na obukama koje se sprovode za sve one koji u skladu sa opisom posla koji obavljaju mogu doći u kontakt sa potencijalnim i žrtvama trgovine ljudima. Ciljana međunarodna javnost se upoznaje sa efektima koji se ostvaruju implementacijom Akcionih planova na planu borbe protiv trgovine ljudima – kroz učešće predstavnika Kancelarije na brojnim međunarodnim i regionalnim skupovima, kroz izvještaje koji se sačinjavaju za međunarodne partnere, kao i kroz broje sastanke koje Rukovodilac Kancelarije ima sa predstavnicima brojnih

	međunarodnih organizacija koji pažljivo prate i cijene efekte borbe protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
5.2.2. Organizovati javne tribine, konferencije, predavanja o nasilju nad ženama žrtvama trgovine ljudima. Nosioci aktivnosti: <u>GSV-Kancelarija</u> i MLJMP-ORR, Odbor za RR, OCD Rok: kontinuirano	GSV Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima U oblasti <i>prevencije i edukacije</i> Akcionim planom za implementaciju <i>Strategije za borbu protiv trgovine ljudima</i> su planirane aktivnosti usmjerene na jačanje preventivnih i edukativnih aktivnosti usmjerenih na mlade ljude, naročito grupe u riziku, u cilju otklanjanja mogućnosti da postanu žrtve nekog od oblika trgovine ljudima/djecom, žrtve nasilja. Istovremeno, planirane su mnogobrojne aktivnosti koje imaju za cilj jačanje stručnih kapaciteta predstavnika organa za sprovođenje zakona u dijelu efikasnije identifikacije, pomoći i zaštite potencijalnim žrtvama/žrtvama trgovine ljudima. Izvršajni period su obilježile koordinisane aktivnosti državnih institucija, međunarodnih i nevladinih organizacija u sprovođenju preventivnih aktivnosti, uporedo sa aktivnostima na podizanju nivoa svijesti cjelokupne javnosti u odnosu na sve pojave oblike trgovine ljudima/djecom, nasilja nad ženama. Kampanja "Zaustavimo trgovinu ljudima" se kontinuirano sprovodila na teritoriji cijele Crne Gore, a ista je podrazumijevala emitovanje TV spota "Stop trgovini ljudima", kojim se ujedno promovisala i Vladina SOS antitrafiking linija (11 66 66). U okviru ove kampanje na svim graničnim prelazima postavljeni su poster sa SOS telefonom za žrtve trgovine ljudima. Takođe odštampan je i promovisan Informativnik za zdravstvene radnike o trgovini ljudima. Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava tokom izvršajnog perioda sprovela je kampanju za zaštitu od nasilja u porodici, prosjačenja i borbu protiv sklapanja nedozvoljenog braka u 10 crnogorskih opština, i tom prilikom su održana predavanja za predstavnike RE zajednice o načinima kako se zaštititi od ovih negativnih pojava, nakon čega su posjećivana romska naselja i u direktnoj komunikaciji predstavnika institucija sa stanovnicima naselja podijeljen je propagandni materijal koji je prethodno izrađen, prilagođen za djecu i preveden na romski i albanski jezik. U dijelu edukacije, u saradnji sa Upravom za kadrove – institucijom koja je primarno zadužena za edukaciju državnih službenika i namještenika kreirani su, akreditovani i realizuju se sljedeći programi: • „Jačanje nivoa svijesti o fenomenu trgovine ljudima na lokalnom nivou“, namijenjen odbornicima iz lokalnih parlamenata i predstavnicima lokalne samouprave. U okviru navedenog programa planirano je održavanje po tri jednodnevne obuke godišnje. U toku 2016. godine realizovane su sve tri planirane obuke kojima je prisustvovao 41 odbornik. Obuke su održane u Podgorici (4. juna), Baru (1. juna) i u Bijelom Polju (7. juna). Predavači na obukama su predstavnici Vladine Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, koji su treneri Uprave za kadrove za ovu problematiku. • "Uloga zdravstvenih radnika u borbi protiv trgovine ljudima" namijenjen zdravstvenim radnicima sa teritorije cijele Crne Gore. U okviru navedenog programa planirano je održavanje po tri jednodnevne obuke godišnje. U izvršajnom periodu realizovane su sve tri planirane obuke kojima su prisustvovala 62 zdravstvena radnika. Obuke su održane u Baru (19. oktobra), u Bijelom Polju (30. septembra) i u Podgorici (04. novembra). Predavači na obukama su predstavnici Vladine Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, koji su treneri Uprave za kadrove za ovu problematiku. • „Uloga Centara za socijalni rad i inspeksijskih službi u borbi protiv trgovine ljudima“. U okviru navedenog programa planirana je realizacija tri dvodnevne obuke godišnje za predstavnike inspeksijskih službi i zaposlenim u Centrima za socijalni rad na teritoriji cijele Crne Gore. U izvršajnom periodu realizovane su sve tri planirane koje je pohađalo ukupno 37 službenika. Obuke su održane u Bijelom Polju 06. i 07. oktobra u Baru, 11. i 12. oktobra u Podgorici i 20. 21. oktobar u Baru. Predavači na obukama su predstavnici Vladine Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, koji su treneri Uprave za kadrove za ovu problematiku.

- „Jačanje vještina rane identifikacije i upućivanja potencijalnih slučajeva trgovine ljudima u Crnoj Gori sa posebnim osvrtom na multiagencijsku saradnju” U okviru navedenog programa planirana je realizacija dvije jednodnevne obuke namijenjene edukaciji inspektora rada i zaštite na radu, turističkoj i komunalnoj inspekciji, prosvjetnim radnicima, zaposlenim u Zavodu za zapošljavanje, Prihvatilištu za strance i Centru za azilante. U toku 2016. godine realizovane su dvije planirane obuke koje je pohađalo ukupno 49 predstavnika navedenih institucija. Obuke su održane 15. marta i 23. septembra u Podgorici. Predavači na obukama su predstavnici Vladine Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, koji su treneri Uprave za kadrove za ovu problematiku.
- U saradnji sa Policijskom akademijom – institucijom zaduženom prvenstveno za edukaciju i stručno usavršavanje policijskog kadra realizovane su sljedeće aktivnosti:
 - Ukupno 32 akademca Policijske akademije usvojili su sadržaj iz predmeta Kriminalistika - tema: trgovina ljudima (6 časova - Osnovno policijsko obrazovanje). Dodatna nastava (12 časova) realizovana je u saradnji sa Kancelarijom za borbu protiv trgovine ljudima, a sastojala se iz praktičnih primjera i studija slučaja.
 - Službenici Sektora opšte nadležnosti, Kriminalističke policije i granične policije su pohađali seminar na temu “Trgovina ljudima”, koja je organizovana 21-22. marta 2016. godine na Policijskoj akademiji u Danilovgradu. Cilj ovog seminara je bila edukacija službenika Uprave policije o metodama rane identifikacije potencijalnih žrtava trgovine ljudima i specifičnostima uzimanja iskaza od potencijalnih žrtava trgovine ljudima. Seminar je pohađalo 17 polaznika (9 službenika Sektora kriminalističke policije, 4 službenika Sektora granične policije, 3 službenika Sektora policije opšte nadležnosti i 1 pripravnik sa Policijske akademije).
 - U saradnji vladine Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, MUP/UP- Sektor granične policije i Misije OEBS-a u Crnoj Gori, a u skladu sa programom obuke Evropske agencije za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama država članica EU-FRONTEx, tokom prve polovine 2016. godine održano je 8 obuka na temu „Borba protiv trgovine ljudima”, koje je pohađao 91 granični policajac. Obuke su sprovodile dvije savjetnice u Kancelariji za borbu protiv trgovine ljudima, koje su prošle obuku i stekle sertifikate FRONTEx-a za nacionalne trenere za obuku granične policije o borbi protiv trgovine ljudima.
- Takođe, Vladina Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima realizovala je drugu fazu projekta koji je otpočeo prethodne godine, a koji je usmjeren na jačanje multidisciplinartne saradnje predstavnika institucija za prepoznavanje i proaktivnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima. Ovaj projekat, koji podrazumijeva održavanje obuka na temu: "Jačanje multisektorskog pristupa u borbi protiv trgovine djecom, dječijeg prosaćenja prisilnih dječijih brakova", realizovan je zahvaljujući podršci Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori i u saradnji sa Zavodom za socijalnu i dječju zaštitu. Predavači na obukama bili su predstavnici vladine Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima koji su licencirani od strane Zavoda za socijanu i dječju zastitu i UNICEF-a za prenošenje znanja o problemima trgovine djecom, dječjem prosaćenju i prisilnim ugovorenim brakovima. U okviru ovog projekta održano je 6 dvodnevni obuka na temu "Jačanje multisektorskog pristupa u borbi protiv trgovine djecom, dječijeg prosaćenja prisilnih dječijih brakova", koje je pohađalo ukupno 94 predstavnika institucija. (24 predstavnika centara za socijalni rad, 22 predstavnika Uprave policije, 12 predstavnika tužilaštva, 14 predstavnika suda, 11 predstavnika lokalnih samouprava, 1 predstavnik dnevnog i 1 predstavnik Resursnog centra, 3 predstavnika organizacija civilnog sektora, 4 predstavnika Crvenog krsta, 2 predstavnika Doma “Mladost” Bijela). Od ukupnog broja polaznika njih 23 je prisustvovalo dodatnoj trodnevnoj obuci koja je koncipirana kao vid specijalističke obuke tokom koje je rađeno na rješavanju konkretnih primjera slučajeva trgovine ljudima kroz prezentovanje studija slučajeva iz domaće i međunarodne prakse.

Tokom 2016. godine 137 predstavnika insitucija nadležnih za sprovođenje Sporazuma o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima

	na lokalnom nivou (od kojih 26 službenika policije, 16 predstavnika sudstva, 21 socijalni radnika, 37 predstavnika školstva, 30 zdravstvenih radnika i 4 tužioca) je uzelo učešće na okruglim stolovima koje su organizovani sa ciljem unaprjeđenja znanja lokalnih predstavnika institucija/ potpisnika Sporazuma o saradnji sa mehanizmima identifikacije, krivičnog gonjenja, sa posebnim fokusom na pružanju pomoći i zaštite žrtavama trgovine ljudima. Okrugli stolovi su organizovani u saradnji Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima sa Misijom OEBS-a. - Tokom 2016.godine predstavnici tuzilaštva su uzeli učešće na sledećim događajima koji su bili posvećeni temi trgovine ljudima: • 28-29. jun 2016. godine - 18. Internacionalni forum, tema između ostalih- " Borba protiv trgovine ljudima" – TAIEX. • 21-23. jun 2016. godine, Budimpešta – Zajednički istražni timovi zemalja EU i Zapadnog Balkana) - u organizaciji CEPOL. • 29-30. septembra 2016. godine - "Podizanje svijesti o sistemu zaštite svjedoka u Crnoj Gori u okviru pravosudne borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije" u organizaciji NI-CO. • 14-18. novembar 2016. godine, Podgorica "Unapređenje znanja u oblasti međunarodne saradnje u borbi protiv organizovanog kriminala, sa fokusom na finansijske istrage" u organizaciji TAIEX-a u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova Crne Gore. • 16-18. novembar 2016. godine, Beograd "Jačanje kapaciteta za vođenje zajedničkih istraga i krivično gonjenje u pravcu presijecanja nezakonitih finansijskih tokova koji potiču od krijumčarenja migranata" u organizaciji Kancelarije UN za drogu i kriminal UNODC - specijalni tužilac. • 12-13. decembar 2016. godine, Bečići seminar "Izgradimo državne rezultate u borbi protiv trgovine ljudima " u organizaciji NVO „CEDEM“ i NVO „Crnogorski ženski lobi“. NVO "SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja" – Podgorica NVO „SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja“ - Podgorica je kroz projekat „Zaštita žena od rodno zasnovanog nasilja, uslov za razvoj demokratije i vladavine prava“, EIDHR 2015, koji je finansiran od strane Evropske unije u Crnoj Gori, organizovao 3 konferencije na temu „Zaštita od nasilja u porodici u praksi zasnovana na studijama slučaja“. Konferencije su održane u Podgorici, Ulcinju i Beranama. Na konferencijama je ukupno učestvovalo 82 (predstavnici sudstva, policije, zdravstva, predstavnici Zastitnika/ce ljudskih prava i sloboda Crne Gore, kao i predstavnici Ministarstva pravde, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva za ljudska i manjinska prava). <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
5.3.3. Unaprijediti sistem multidisciplinarnog odgovora na nasilje u skladu sa novim načinima rada institucija i novim metodologijama. Nosioci aktivnosti: MRSS i MUP, UP, MZ, pravosuđe, Viši sud za prekršaje, MLJMP Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Ministarstvo pravde Vlada je 2016. usvojila Izvještaj o sprovođenju Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, koji je predstavio rezultate primjene Zakona za period 2010–2015., koji sadrži preporuke za unapređenje stanja u oblasti zaštite od nasilja u porodici. Izradu izvještaja podržala je Kancelarija UNICEF-a kroz angažovanje stručnog konsultanta. Pomenuti Zakon je ocijenjen kao vrlo dobar i usklađen sa međunarodnim standardima. Problemi u njegovoj primjeni do kojih se došlo analizom podataka, ne proizlaze iz zakonskih rješenja, već iz problema tumačenja zakona, nedostatka finansijskih, operativnih i ljudskih resursa, nedovoljnog nivoa senzibilisanosti lica koja primjenjuju zakon i sl. U Izvještaju identifikovane su dobre prakse koje se odnose na: intenzivan rad na usklađivanju ukupnog zakonodavstva sa ovim Zakonom; rad centara za socijalni rad i uvođenje novih mjera za pomoć i zaštitu žrtava nasilja u porodici; uspješne aktivnosti u podizanju svijesti i obuci stručnjaka; dobra saradnja i uključivanje NVO sektora; omogućavanje pružanja besplatne pravne pomoći žrtvama nasilja u porodici; povećana senzibilizacija u radu policije i ukupna

	dobra realizacija zaštitnih mjera i prijavljivanja slučajeva nasilja u porodici; formiranje multidisciplinarnih timova; implementacija Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici; povećan broj osuđujućih presuda za prijavljene prekršaje i povećan broj izrečenih zaštitnih mjera; otvaranje nacionalne SOS linije, dok su identifikovani nedostaci kao što su nedovoljan nivo koordinacije u radu sa žrtvama nasilja između institucija; nedostatak dovoljnih kapaciteta i resursa centara za socijalni rad i zdravstvenih ustanova; nedostatak odvojenih i specijalizovanih usluga za djecu žrtve nasilja u porodici; nedostatak jedinstvenog načina prikupljanja podataka i odsustvo indikatora za evaluaciju i praćenje primjene samog; nedovoljna obuka zdravstvenih radnika i zdravstvenih saradnika za specifične vrste nasilja (nasilje nad djecom, nad ženama, osobama sa invaliditetom, starim osobama i dr.), u pogledu identifikacije žrtava i prijavljivanja slučajeva nasilja u porodici. S tim u vezi date su preporuke institucijama koje se odnose jačanje ljudskih i operativnih kapaciteta centara za socijalni rad u oblasti zaštite od nasilja u porodici; razvijanje integrisanog sistema prikupljanja podataka i indikatora praćenja i evaluacije slučajeva nasilja u porodici, kao i sprovođenje specifičnih edukacija zdravstvenih radnika za prepoznavanje pojedinih vrsta nasilja, kao i da se u zdravstvenim ustanovama primarne zdravstvene zaštite u kojima nijesu obrazovani stručni timovi za sprovođenje zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana, formiraju stručne timove za sprovođenje navedene zaštitne mjere. Opština Pljevlja Postoji multidisciplinarni tim. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
5.3.4. Sprovoditi istraživanja o nasilju nad ženama i nasilju u porodici uključiti podatke iz državnih institucija Nosioci aktivnosti: MLJMP i MUP, UP, MZ, MRSS, Mprosvjete, pravosuđe, OCD Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u saradnji sa Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori, a uz finansijsku podršku Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, kroz projekat "Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti", trenutno istraživanje o nasilju koje će uključiti evaluaciju rada multidisciplinarnih timova, i postupanje prema Protokolu, kao i utvrđivanje cijene nasilja, okvirnu prevalencu i javne percepcije ovog društvenog fenomena. Pomenuto istraživanje biće predstavljeno javnosti. Vrhovni sud Crne Gore Predstavnici sudstva redovno prisustvuju sastancima koji su posvećeni ovoj tematici i daju puni doprinos svim aktivnostima posvećenim postizanju rodne ravnopravnosti, uključujući i spremnost za aktivno učešće u sprovođenju istraživanja o nasilju nad ženama. Takođe, svi statistički podaci koji se vode na nivou sudova vezano za ovu vrstu predmeta, redovno se dostavljaju na zahtjev državnih organa, kao i drugih domaćih nevladinih i međunarodnih organizacija. Opština Herceg Novi Redovno praćenje i prikupljanje podataka od Ministarstva unutrašnjih poslova P.J. Herceg Novi – Službe za suzbijanje kriminaliteta u vezi prijavljenih slučajeva nasilja nad ženama odnosno koliki je broj krivičnih prijava podnesenih nadležnom tužilaštvu. NVO "SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja" – Podgorica NVO „SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja“ - Podgorica je u okviru ove aktivnosti kroz projekat „Zaštita žena od rodno zasnovanog nasilja, uslov za razvoj demokratije i vladavine prava“, EIDHR 2015, koji je finansiran od strane Evropske unije u

	Crnoj Gori, izradio studiju „Procjena usklađenosti postojećeg stanja u oblasti nasilja nad ženama i nasilja u porodici u Crnoj Gori sa dokumentima i politikama EU“. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
5.4.2. Edukacija stručnjaka koji rade u oblasti zaštite od nasilja u porodici u svim državnim organima za prepoznavanje, sprečavanje i multisektorsko postupanje u slučajevima porodičnog nasilja. Nosioci aktivnosti: <u>MUP, UP, MLJMP-ORR, MRSS</u> i MZ, Mprosvjete, UZK, CENPF, OCD Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Program obuke koji je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava izradilo u partnerstvu sa Centrom za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu odnosi se na domaće i međunarodne dokumente iz oblasti rodne ravnopravnosti, s posebnim fokusom na značaj CEDAW konvencije i njegovo licenciranje u toku. Pomenuti Program će biti razmatran na prvoj sljedećoj sjednici Programskog savjeta Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu. Drugi Program koji je izradio NVO „Centar za ženska prava“ u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori, realizuje se u partnerstvu sa Centrom za edukaciju u sudstvu i državnom tužilaštvu i Ministarstvom. Ovaj Program stavlja akcenat na primjenu Istanbulske konvencije. U vezi sa tim Programom, potpisan je Memorandum Ministarstva za ljudska i manjinska prava i NVO „Centar za ženska prava“ - Memorandum o intenziviranju saradnje u cilju preduzimanja daljih strateških mjera za osiguranje prevencije nasilja u porodici i nasilja nad ženama, i obezbjeđivanja kvalitetnih, djelotvornih i kredibilnih mehanizama zaštite žrtava nasilja i efikasnog gonjenja počinitelaca u cilju smanjenja tolerancije nasilja kako od strane pojedinaca, bilo da su počinioci ili žrtve, relevantnih institucija, tako i od društva u cjelini. Na osnovu Programa obuke za nosioce pravosudnih funkcija i policijske službenike na temu nasilja koji je pripremio NVO "Centar za ženska prava u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava sprovedena je prva dvodnevna obuka o nasilju u porodici i nasilju nad ženama za sudije sudova za prekršaje u Crnoj Gori i predstavnike Uprave policije, 28 i 29. decembra 2016. godine, u Podgorici. Obuka je organizovana uz podršku Vrhovnog suda Crne Gore, UNDP- a i UNICEF-a i uz podršku Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, koji je odobrio ovaj program i uvrstio ga u redovnu obuku predstavnika pravosuđa. Obuku za policijske službenike je podržala Ambasada SAD u Podgorici. U saradnji sa Zavodom za školstvo 17. maja 2016. godine organizovan je jednodnevni seminar na temu rodna ravnopravnost u obrazovanju sa posebnim osvrtom na rodno zasnovano nasilje. Ciljna grupa bili/e su nastavnici različitih struka osnovnih i srednjih škola, posebno nastavnici građanskog vaspitanja/obrazovanja - broj učesnika: 35. Ministarstvo unutrašnjih poslova Organizovane su edukacije službenika koji obavljaju predmetne poslove, ali postoji potreba za organizovanjem novih obuka za zaposlene koji nisu pohađali obuku, kao i dodatne obuke za zaposlene koji su obuku pohađali. Ministarstvo je prepoznalo potrebu za sistematizovanjem posebne organizacione jedinice koja će biti zadužena za obuke zaposlenih iz svih oblasti, što je i učinjeno, tako da će se ova organizaciona cjelina u narednom periodu baviti i predmetnim pitanjem. Uprava za kadrove Uprava za kadrove nije organizovala ovu vrstu edukacije. NVO “SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja” – Podgorica Izgrađeni kapaciteti organizacija civilnog društva da djeluju kao Watchdog u borbi protiv porodičnog nasilja na svim nivoima, kroz formiranje 3 regionalna Watchdog tima – kontakt tačke za praćenje sudskih odluka i stanja u oblasti zaštite žena od nasilja u

	porodici (sjever, jug i centar Crne Gore), zatim kroz monitoring sprovođenja zakonske regulative u oblasti zaštite od nasilja u porodici. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
5.4.4. Na osnovu licenciranih programa vršiti obuku zaposlenih u obrazovnom sistemu. Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i CSO, ZZŠ, VO ustanove, OCD Rok: kontinuirano	Zavod za školstvo Održan je seminar na temu rodne ravnopravnosti u obrazovanju, s posebnim osvrtom na rodno zasnovanje nasilje, 17. 5. 2016. u Podgorici, u prostorijama Zavoda za školstvo. Učesnici seminara bili su nastavnici različitih struka osnovnih škola i članovi uprave škola. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
5.5.1. Izraditi analizu stanja i identifikovati ključne probleme u socijalnoj i drugoj zaštiti žrtava porodičnog nasilja i izvršiti procjenu kapaciteta neophodnih za efikasnu podršku žrtvama porodičnog nasilja Nosioci aktivnosti: <u>MRSS, MLJMP-ORR</u> i lokalne samouprave, OCD, MUP Rok: IV kvartal 2016. god.	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Istraživanje o percepciji predstavnika pravosuđa o nasilju u porodici i nasilju nad ženama sproveda je renomirana međunarodna agencija, IPSOS Strategic Marketing, kroz projekat „Pristup pravdi za žrtve nasilja u porodici“, koji je realizovala Kancelarija Programa Ujedinjenih nacija za razvoj u Crnoj Gori (UNDP), u partnerstvu sa Centrom za ženska prava, Ministarstvom za ljudska i manjinska prava - Odjeljenjem za poslove rodne ravnopravnosti, a uz finansijsku podršku Ambasade Norveške u Beogradu. Ključni zaključci istraživanja su sledeći: - U okviru uticaja tradicionalnog nasleđa i patrijahalnih vrijednosti koji su snažno prisutni u Crnoj Gori, žena se doživljava kao najznačajnija figura za očuvanje porodice, a porodica kao osnovna ćelija svakog društva. Ipak, predstavnici pravosuđa smatraju da su žene u Crnoj Gori i dalje neravnopravne sa muškarcima, a upravo porodični odnosi predstavljaju jednu od oblasti u kojoj se najčešće ispoljava neravnopravnost polova. -Iako građani Crne Gore, kao i predstavnici pravosuđa ne prepoznaju žene kao ugroženu kategoriju stanovništva, obje grupe navode da je porodično nasilje jedan od značajnih problema sa kojima se Crna Gora u ovom trenutku suočava, ali da ovaj problem nije od prioritnog značaja. - Predstavnici pravosuđa navode da je porodično nasilje pojava koja se nerijetko javlja unutar Crne Gore, ali istovremeno skoro polovina njih, smatra da se u javnosti ovoj temi posvećuje sasvim dovoljno pažnje. -Razlozi zbog kojih se žene odlučuju da ne prijave nasilje ili da povuku tužbu su slični, a među njima se ističu nedovoljno podrške i informisanosti žrtava o njihovim pravima i načinima da se zaštite od nasilja; nepoverenje u institucije koje se nadgrađuje lošim iskustvima žena prilikom susreta sa instiucijama, kao i izostanak kontinuirane i sistematske zaštite žrtava tokom i nakon sudskog postupka. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u saradnji sa Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori, a uz finansijsku podršku Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, kroz projekat “Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti“, trenutno istraživanje o nasilju koje će uključiti evaluaciju rada multidisciplinarnih timova, i postupanje prema Protokolu, kao i utvrđivanje cijene nasilja, okvirnu prevalencu i javne percepcije ovog društvenog fenomena. Pomenuto istraživanje biće predstavljeno javnosti. U okviru istog projekta, formirana su savjetodavna tijela za praćenje implementacije projekta (u oblasti nasilja i u oblasti ekonomskog snaženja žena) i održan je sastanak Savjetodavnog odbora za nasilje nad ženama i nasilje u porodici koji čine predstavnici/e relevantnih institucija i NVO sektora koje se bave zaštitom od nasilja. Ministarstvo pravde, prateći primjenu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, pripremilo je Izvještaj o sprovođenju navedenog

	zakona, s ciljem da se predstave rezultati primjene Zakona za period 2010–2015. Izvještaj, takođe sadrži preporuke za unaprijeđenje stanja u oblasti zaštite od nasilja u porodici. U izradi izvještaja značajnu podršku pružila je i Kancelarija UNICEF-a u Podgorici kroz angažovanje stručnog konsultanta prof. dr Bistre Netkove. Link za pomenuti Izvještaj: http://www.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rId=253391&rType=2&alphabet=cyr Ministarstvo rada i socijalnog staranja Izrađeno je 15 Lokalnih planova socijalne inkluzije. Opština Bar Identifikovani problem na teritoriji opštine Bar je sklonište za socijalne slučajeve kao i za žrtve nasilja, radi se na tome da se omogućiti izgradnja objekta u vidu skloništa. Opština Tivat - Identifikovani problem na teritoriji opštine Tivat je sklonište za žrtve nasilja, tako da u sklopu zgrade za koju se radi projektna dokumentacija će biti otvoreno sklonište za žrtve nasilja. NVO “SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja” – Podgorica Kroz projekat „Zaštita žena od rodno zasnovanog nasilja, uslov za razvoj demokratije i vladavine prava“, EIDHR 2015, koji je finansiran od strane Evropske unije u Crnoj Gori izvršen je monitoring sprovođenja zakonske regulative u oblasti zaštite od nasilja u porodici. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
5.5.2. Redovno praćenje rada multidisciplinarnih timova za zaštitu od porodičnog nasilja na lokalnom nivou. Nosioci aktivnosti: MRSS i MLJMP-ORR, MUP, MZ, Mprosvjete, lokalne samouprave, OCD Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Istraživanje o percepciji predstavnika pravosuđa o nasilju u porodici i nasilju nad ženama sproveda je renomirana međunarodna agencija, IPSOS Strategic Marketing, kroz projekat „Pristup pravdi za žrtve nasilja u porodici“, koji je realizovala Kancelarija Programa Ujedinjenih nacija za razvoj u Crnoj Gori (UNDP), u partnerstvu sa Centrom za ženska prava, Ministarstvom za ljudska i manjinska prava - Odjeljenjem za poslove rodne ravnopravnosti, a uz finansijsku podršku Ambasade Norveške u Beogradu. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u saradnji sa Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori, a uz finansijsku podršku Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, kroz projekat “Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti“, trenutno istraživanje o nasilju koje će uključiti evaluaciju rada multidisciplinarnih timova, i postupanje prema Protokolu, kao i utvrđivanje cijene nasilja, okvirnu prevalencu i javne percepcije ovog društvenog fenomena. Pomenuto istraživanje biće predstavljeno javnosti. U okviru istog projekta, formirana su savjetodavna tijela za praćenje implementacije projekta (u oblasti nasilja i u oblasti ekonomskog snaženja žena) i održan je sastanak Savjetodavnog odbora za nasilje nad ženama i nasilje u porodici koji čine predstavnici/e relevantnih institucija i NVO sektora koje se bave zaštitom od nasilja. Ministarstvo pravde, prateći primjenu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, pripremilo je Izvještaj o sprovođenju navedenog zakona, s ciljem da se predstave rezultati primjene Zakona za period 2010–2015. Izvještaj, takođe sadrži preporuke za unaprijeđenje stanja u oblasti zaštite od nasilja u porodici. U izradi izvještaja značajnu podršku pružila je i Kancelarija UNICEF-a u

	Podgorici kroz angažovanje stručnog konsultanta prof. dr Bistre Netkove. Link za pomenuti Izvještaj: http://www.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rId=253391&rType=2&alphabet=cyr Ministarstvo rada i socijalnog staranja Urađeno Istraživanje o radu lokalnih multidisciplinarnih timova za zaštitu djece od nasilja i žaštitu od porodičnog nasilja od strane UNICEF-a. Opština Tivat Redovno pratimo rad Multidisciplinarnog tima. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
5.5.3. Uspostavljanje besplatne i jedinstvene SOS liniju za prijave slučajeva nasilja u porodici sa 24-satnim dežurstvom Nosioci aktivnosti: MRSS i MLJMP-ORR, OCD MUP, UP, lokalne samouprave Rok: IV kvartal 2015. god	Ministarstvo unutrašnjih poslova Jedinstvena besplatna SOS linija za prijavu nasilja u porodici, sa 24 satnim dežurstvom, je uspostavljena u septembru 2016. g. Nadležni službenici u Upravi policije su učestvovali u promociji ovog broja, na način što je vršena distribucija flajera sa ovim brojem. Opština Pljevlja U Pljevljima postoji Sigurna ženska kuća koju će u 2017. godini finansirati Opština. NVO „SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja” - Nikšić NVO „SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja” - Nikšić je tokom 2016. godine vodila 24h besplatnu Nacionalnu SOS liniju za žrtve nasilja u porodici. Linija je uspostavljena u septembru 2015. godine, uz finansijsku podršku UNDP i Ministarstva rada i socijalnog staranja. U toku 2016. godine Nacionalna SOS linija je zaprimila 3384 poziva sto predstavlja u prosjeku 10 poziva dnevno. Pomoć zbog nasilja u porodici su zatražile ukupno 530 osobe. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
5.5.4. Uspostaviti specifične programe za servise soci- edukativnih, savjetodavno- terapijskih i dr. usluga i programa podrške za žene žrtve nasilja (programe samopodrške, osnaživanja, reintegracije kada su žrtve trafikikinga ili dugogodišnjeg nasilja u pitanju itd.) Nosioci aktivnosti: MRSS, GSV- Kancelarija i OCD, CSO, MZ	Ministarstvo rada i socijalnog staranja Izrađen je elektronski registar licenciranih pružaoca usluga, dok je polaganje stručnog ispita predviđeno za kraj 2017. godine. GSV Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima Vlada Crne Gore od 2006. godine rukovodi i kroz budžetska sredstva Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima u potpunosti finansira funkcionisanje Skloništa namijenjenog isključivo žrtvama i potencijalnim žrtvama trgovine ljudima u smislu obezbjeđenja inicijalnog oporavka žrtava kao i drugih vidova pomoći, što podrazumijeva obezbjeđivanje: - smještaja, hrane, odjeće, obuće, režija, - psihološke pomoći, - pravne pomoći, - zdravstvene i

Rok: kontinuirano	- socijalne pomoći, kao i - edukativnih radionica koje sprovode aktivistkinje NVO „Crnogorski ženski lobi“, koje je Vlada angažovala kao NVO koja ima bogato iskustvo i potrebno znanje za pružanje primarne pomoći žrtva trgovine ljudima. Vlada Crne Gore opredijeljuje potrebna finansijska sredstva za funkcionisanje Skloništa za žrtve trgovine ljudima u Crnoj Gori, u cilju pružanja smještaja i neophodne pomoći žrtvama trgovine ljudima u Crnoj Gori (prije svega zdravstvene, socijalne, psihološke, pravne, i druge pomoći). Shodno potpisanom Sporazumu između Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima i NVO „Crnogorski ženski lobi“ o projektu zaštite žrtava trgovine ljudima, Kancelarija se obavezala, da će iz svojih sredstava, pokrivati sve rashode koji nastaju nesmetanim funkcionisanjem Skloništa. Bitno je naglasiti da je Kancelarija obavezna plaćati troškove rente, režija i isplaćivati zarade zaposlenim aktivistkinja, bez obzira da li se u Skloništu nalaze štićenik/ci ili ne, kako bi stručni kadar i prostor Skloništa u svakom momentu bili na raspolaganju u slučaju kada se pojavi žrtva. Žrtvama trgovine ljudima se omogućava tzv. inicijalni oporavak u Skloništu, obezbjeđivanjem osnovnog paketa pomoći – hrane, sredstava za higijenu, lijekova, odjeće, obuće i sl, dok u skladu sa specifičnim potrebama svake pojedinačne žrtve, a na osnovu saradnje zaposlenih u Skloništu sa potpisnicima Sporazuma o saradnji, za žrtve trgovine ljudima se izrađuju i realizuju individualni planovi rada, a sve u cilju njihove (re)integracije. U skladu sa Sporazumom o saradnji, pomoć i zaštita žrtvama trgovine ljudima pruža se po principu dobrovoljnosti i pristanka same žrtve nakon identifikacije. Prilikom identifikacije, žrtvi se nudi mogućnost smještaja u Vladinom Skloništu za žrtve trgovine ljudima. Žrtva se, ako je potrebno obavještava na maternjem jeziku o zemlji, gradu, lokaciji na kojoj se nalazi. Takođe, žrtva se nakon smještaja u Skloništu obavještava da se nalazi na sigurnom i bezbjednom mjestu. Žrtvi se stavlja do znanja da će joj se pružiti sva pomoć i podrška koja je predviđena bez obzira da li će ili neće svjedočiti i učestvovati u procesu protiv trafikanata ili grupe, i da ima pravo na period razmišljanja/refleksije do 90 dana. Žrtva se upoznaje sa svojim pravima i nacionalnim zakonodavstvom o kažnjavanju trafikanata ako se u sudskom postupku dokaže trgovina ljudima. Žrtva se takođe upoznaje da u slučaju učestvovanja u sudskom procesu ima pravo na besplatnu pravnu pomoć stručnih lica iz pravne struke. Ako žrtva ne želi saradnju i smjestaj u Sklonište obavještava se da u slučaju promjene mišljenja može da se javi na SOS liniju za antitrafiking ili najbližoj policiskoj stanici. Izjave i identitet žrtve uvijek ostaju anonimni za javnost. Za maloljetna lica nužno je uključivanje socijalnih radnika kao organa starateljstva. U skloništu se sprovode edukativne radionice koje su prilagođenje uzrastu žrtve. Socijalni radnik i zaposlene u Skloništu informišu maloljetno lice o svim pravima procedurama, postupcima na jeziku prilagođenom uzrastu žrtava. Takođe, za svaki slučaj nadležni socijalni radnik u svojstvu staratelja određuje individualni plan rada koji je prilagođen uzrastu, interesovanjima, ličnim mogućnostima i volji malolj.lica. Takođe, pored osoblja u skloništu i staratelja, za svaki slučaj pojedinačno se sastaje Koordinaciono tijelo (koje je formirano na osnovu nacionalnog Sporazuma o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima) gdje sve nadležne institucije (u prvom redu MUP/UP, tužilaštvo, Kancelarija, MRSS, Min.prosvjete, Min.zdravlja i NVO CZL) razmatraju sve aspekte svakog slučaja pojedinačno i zajednički donose odluku koja je u najboljem interesu lica. U pružanju socijalne, dječje zaštite i porodične zaštite potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, državljanima Crne Gore i stranim državljanima, Ministarstvo rada i socijalnog staranja obezbjeđuje odgovarajuću socijalnu, dječju zaštitu i porodičnu zaštitu, preko JU Centara za socijalni rad, sa prioritetom u odnosu na ostale slučajeve. Socijalna i dječja zaštita stranim državljanima obuhvata pravo na jednokratnu novčanu pomoć i pravo na postavljanje staraoca. Mehanizmi pomoći i zaštite posebno za maloljetne žrtve trgovine ljudima definisani su i Sporazumom o saradnji. Mehanizmi pomoći obuhvataju: a) procjenu socijalno-ekonomskog stanja, kao osnova za dodjelu jednokratne novčane pomoći i drugih oblika zaštite u skladu sa zakonom; b) utvrđivanje zakonskog osnova za postavljanje staraoca; c) izradu individualnih planova zaštite potencijalnim žrtvama trgovine ljudima u saradnji sa drugim potpisnicima Sporazuma. U pružanju socijalne, dječje zaštite i porodične zaštite potencijalnim žrtvama trgovine ljudima,
---------------------------------	--

državljanima Crne Gore i stranim državljanima, Centar za socijalni rad će pokrenuti proceduru na osnovu dokumentacije koju obezbjeđuju Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija, Ministarstvo prosvjete i druge relevantne institucije. JU Centri za socijalni rad će u svim slučajevima sumnje da je osoba žrtva trgovine ljudima, primjenjivati standarde identifikacije, kako bi se ispoštovalo: a) pravo na privatnost potencijalnih žrtava, naročito za pitanja lične prirode i pitanja traumatične prirode, ukoliko nijesu u svrhu prikupljanja neophodnih podataka; b) pravo potencijalne žrtve na sve informacije u oblasti socijalne, dječje zaštite i porodičnih odnosa, kao i u drugim mogućim postupcima koji će se preduzimati u cilju njene zaštite.

Ministarstvo prosvjete, bez obzira da li je dijete smješteno u porodicu ili boravi u nekoj od ustanova, u procesu reintegracije, u smislu uključivanja u ustanove obrazovanja i vaspitanja, obezbjeđuje podršku u skladu sa Sporazumom o saradnji. Ministarstvo prosvjete potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, djeci, koja zakonito borave na teritoriji države, obezbjeđuje odgovarajući smještaj, odnosno nastavak obrazovanja u javnim vaspitno-obrazovnim ustanovama, sa prioritetom u odnosu na ostale slučajeve, u skladu sa propisima koji regulišu odgovarajuću oblast vaspitanja i obrazovanja, uz poštovanje prava na privatnost, naročito za pitanja lične prirode i traumatična pitanja koja nijesu neophodna da bi se uključili u vaspitno-obrazovni sistem. Istovremeno, odgovarajuće službe Ministarstva, kao i psihološko-pedagoške službe u javnim vaspitno-obrazovnim ustanovama će obezbijediti brzo i efikasno uključivanje djece u vaspitno-obrazovni sistem na teritoriji države. Mehanizmi podrške i pomoći koja će se obezbijediti djeci – potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, zasnivaju se na: posebnim pedagoško-psihološkim postupcima u službama vaspitno-obrazovnih ustanova i uz njihovu procjenu fizičkog i psihičkog stanja djece, upućivanje na posebne stručne tretmane, kao i predloge za određivanje posebnih programa, u skladu sa propisima za tu oblast vaspitanja i obrazovanja; praćenju ponašanja i učenja djeteta i obavještavanju odgovarajućih službi u sistemu zaštite djece utvrđenom Sporazumom.

Neophodne troškove vezane za smještaj u vaspitno-obrazovnim ustanovama (domovi učenika) i pristup obrazovanju, naročito stručnom obrazovanju i usavršavanju koje vodi do prvog zanimanja djeteta, obezbjeđuje Ministarstvo za vrijeme njihovog boravka na teritoriji države Ministarstvo preko rada javnih vaspitno-obrazovnih ustanova kroz redovne i posebne programe kontinuirano prati rad na edukaciji i razvijanju svijesti kod djece i učenika o ljudskim pravima, o zaštiti dostojanstva i integriteta ličnosti, uz garantovanje ravnopravnosti polova, na principu zasnovanom na pravima djeteta, s ciljem da ne budu žrtve trafikinga. Ministarstvo prosvjete, pod propisanim uslovima, sarađuje i omogućuje NVO-ima i drugim organizacijama i stručnjacima pristup vaspitno-obrazovnim ustanovama u aktivnostima namijenjenim za prezentaciju programa koji je primjeren njihovom uzrastu. Ministarstvo stalno radi na razvoju vaspitno-obrazovne politike i mjera zaštite i dobrobiti djece, posebno adolescenata, i sarađuje sa drugim organima i organizacijama u suzbijanju trgovine ljudima ili zaštite ljudskih prava, posebno prava djeteta, vodeći racuna o najboljem njegovom interesu. Ministarstvo se maksimalno zalaže za na planu uključivanja pripadnika posebno rizičnih grupa, naročito romske populacije u vaspitno-obrazovni sistem u što većem broju i pospiješivanju njihove uspješnije integracije u društvo i bolji socijalni status.

Tokom 2016. godine u vladinom skloništu za žrtve trgovine ljudima su boravile 3 maloljetne potencijalne žrtve trgovine ljudima, oblika sklapanja nedozvoljenog braka i prisilnog prosjačenja, romske populacije, ženskog pola, starosti 15 i 11 godina, od kojih je jedna boravila u skloništu 2015. godine, pa je ponovo vraćena u sklonište tokom 2016. godine, nakon što je ustanovljeno da njeno izmještanje kod bliskih rođaka nije bilo moguće realizovati na način koji bi bio u najboljem interesu maloljetnog lica. Povodom sva tri slučaja više puta se ad hoc sastajalo Koordinaciono tijelo i maloljetnim licima je pružena sva neophodna pomoć- smještaj, odjeća, obuća, hrana, psiho-socijalna podrška, zdravstvena pomoć i zaštita u saradnji Kancelarije, centara za socijalni rad i ostalih nadležnih organa, kojom prilikom su sačinjeni individualni planovi rada i oporavka, nakon čega su maloljetnice izmještene iz Skloništa, i to jedna u porodicu bližih rođaka pod pojačanim nadzorom centra za socijalni rad, a dvije su trajno premještene u Dom za nezbrinutu djecu u Bijeloj.

	Ostvaren je napredak u dijelu stvaranja preduslova za kvalitetnu reintegraciju, resocijalizaciju i repatrijaciju žrtava trgovine ljudima/djecom kroz omogućavanje besplatnog pohađanja raznovrsnih specijalizovanih kurseva za brzo stručno osposobljavanje žrtava, kao i obezbjeđivanjem mogućnosti za njihovo prioritarno zapošljavanje potpisivanjem Protokola o saradnji Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima i Unije poslodavaca Crne Gore. Pored toga što je iz budžeta Kancelarije u potpunosti finansiran rad Skloništa za žrtve trgovine ljudima, možemo naglasiti da se u izvještajnom period radilo i na jačanju programa reintegracije koji bi bili dostupni žrtvama trgovine ljudima. Uz kompletnu podršku u adaptiranju i opremanju prostora od strane turske agencije "TIKA" NVO "Crnogorski ženski lobi" dobio je sopstveni prostor namijenjen reintegraciji žrtava trafikinga i ostalih oblika nasilja kroz projekat "Centar za obuku i stručno osposobljavanje". Kursevi koji će biti izvođeni u tom prostoru u saradnji sa licenciranim preduzetnicima su : • Kurs za frizerke i pomoćne radnice • Kurs za osnovnu njegu lica , manikir, pedikir • Kurs za šivenje i pomoćne radnice • Informatički kurs za osnove rada na kompjuterima. NVO „SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja” - Nikšić NVO „SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja” - Nikšić je i tokom 2016. godine organizovao rad SOS skloništa za žene i djecu žrtve nasilja. Takođe je organizovan rad specijalizovanih savjetodavnih servisa: psihološko i pravno savjetovalište. Organizovana je i usluga povjerljivog lica, u skladu sa članom 16 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
5.5.5. Informisati širu javnost i profesionalce/ke u relevantnim službama o mogućnostima korištenja instituta „povjerljivog lica“ i jačati kapacitete socijalnih službi, organizacija civilnog društva i dr. za sprovođenje instituta „povjerljivog lica“ u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici. Nosioci aktivnosti: <u>MRSS</u> i MLJMP-ORR, OCD Rok: kontinuirano	<u>STATUS MJERE: nije realizovana</u>
5.5.6. Uspostaviti održivi model finansiranja servisa socijalne zaštite žrtvama porodičnog nasilja na nacionalnom i lokalnom nivou. Nosioci aktivnosti: <u>MRSS, lokalne samouprave</u> i MLJMP-ORR, OCD Rok: kontinuirano	Ministarstvo rada i socijalnog staranja Budžetom Crne Gore za 2017. godinu opredijeljeno je 1.410.000,00 eura za finansiranje usluga socijalne i dječje zaštite na lokalnom nivou. Opština Pljevlja U Pljevljima postoji Sigurna ženska kuća koju će u 2017. godini finansirati Opština.

	<u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
5.6.1. Opremiti prostor za obavljanje razgovora sa žrtavama porodičnog nasilja, prilagođen potrebama djece u sklopu policijskih stanica, a u sudovima opremiti posebne čekaone za žrtve svjedoke odvojene od okrivljenog. Nosioci aktivnosti: <u>MRSS, MUP, UP</u> i pravosuđe, Viši sud za prekršaje, lokalne samouprave, OCD Rok: IV kvartal 2016. god	Ministarstvo unutrašnjih poslova Izvršena je, posredstvom Biroa za javne nabavke, nabavka kvalitetnih i adekvatnih igračaka za djecu oba pola i više uzrasta. Igračke su nakon evidentiranja proslijeđene svim centrima i odjeljenjima bezbjednosti radi opremanja prostorija za obavljanje razgovora sa žrtvama porodičnog nasilja. Za sve centre i odjeljenja bezbjednosti su obezbijeđeni informativni materijali: Priručnik o postupanju policijskih službenika u slučajevima nasilja u porodici, plakati na temu stop nasilju nad ženama na kojima su istaknuti telefonski brojevi, na koje se mogu prijaviti slučajevi rodno zasnovanog nasilja i informativni flajeri nevladinih organizacija o mehanizmima zaštite žrtava porodičnog nasilja. Vrhovni sud Crne Gore U odnosu na ovu aktivnost, kao prijedlog aktivnosti za izradu novog PAPRR-a za period 2017. – 2021. godine, između ostalog, stoji da će Vrhovni sud Crne Gore tokom 2017. godine, izvršiti procjenu neophodnih kapaciteta za efikasnu podršku žrtvama porodičnog nasilja(tehnička opremljenost sudova, posebne čekaonice za žrtve odvojene od sudnice). Na osnovu te analize, sprovodiće se dalje aktivnosti koje su neophodne za ispunjavanje obaveza koje proizilaze iz međunarodnih dokumenata koji su obavezujući za Crnu Goru, a koji nalažu da je država dužna da obezbijedi da se gdje god je moguće, izbjegne susret žrtava i učinilaca u prostorijama suda⁴. Glavni grad Podgorica Glavni grad Podgorica je NVO-u „Sigurna ženska kuća“ ustupio objekat za sklonište. <u>STATUS MJERE: realizovana</u>
5.6.2. Izraditi informativne materijale o mehanizmima zaštite žrtava porodičnog nasilja, koji će biti dostupni u svim institucijama, kako bi se obezbijedila potpuna informisanost žrtve i zaposlenih u institucijama Nosioci aktivnosti: <u>MRSS, MLJMP-ORR, MUP, UP</u> i pravosuđe, Viši sud za prekršaje, lokalne samouprave, OCD Rok: kontinuirano	Ministarstvo unutrašnjih poslova Urađeni su i svim centrima i odjeljenjima bezbjednosti proslijeđeni: Priručnik o postupanju policijskih službenika u slučajevima nasilja u porodici, plakati na temu stop nasilju nad ženama na kojima su istaknuti telefonski brojevi, na koje se mogu prijaviti slučajevi rodno zasnovanog nasilja i informativni flajeri nevladinih organizacija o mehanizmima zaštite žrtava porodičnog nasilja. Data je preporuka da dostavljeni materijali budu istaknuti na vidnim mjestima kako bi bili dostupni kako zaposlenima tako i žrtvama nasilja. Plakati na temu stop nasilju nad ženama, na kojima su istaknuti telefonski brojevi za prijavu, su proslijeđeni graničnoj policiji, radi isticanja na frekventnim graninim prelazima. Vrhovni sud Crne Gore Vrhovni sud Crne Gore, je u okviru svojih nadležnosti orjentisan na zaštitu prava žrtava/svjedoka, u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku i Zakonom o zaštiti svjedoka. U svim crnogorskim sudovima nadležnim za postupanje u predmetima porodičnog nasilja i trgovine ljudima formirane su Službe za podršku oštećenima/svjedocima. Vrhovni sud će u I kvartalu tekuće godine izdati i distribuirati inovirani Informator za žrtve trgovine ljudima i nasilja u porodici.

⁴ Član 56 Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

	Opština Tivat Opština Tivat je u saradnji sa Centrom za socijalni rad i staranje i Upravom policije Tivat izradila Informator o postupanju u slučaju nasilja, predstavila ga svim institucijama i distribuirala ga. Već dvije godine se koristi u svim institucijama u opštini Tivat kako od strane službenika, nastavnika, učenika tako i od strane žrtava jer je ovaj edukativni materijal naišao na veliku primjenu u praksi tako da i ove godine moramo uvećati štampanje tiraža. NVO “SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja” – Podgorica Kroz projekat „Zaštita žena od rodno zasnovanog nasilja, uslov za razvoj demokratije i vladavine prava“, EIDHR 2015, koji je finansiran od strane Evropske unije u Crnoj Gori, SOS Podgorica je izradio i u 5000 primjeraka štampao informatore o pravima žrtava nasilja i mogućnostima zaštite; takođe je štampan i Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici, u 100 primjeraka. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
5.6.3. Redovno pratiti primjenu propisa iz oblasti porodičnog nasilja i informisati javnost o rezultatima. Nosioci aktivnosti: MRSS, MLJMP-ORR i MUP, UP, MZ, Mprosvjete, pravosuđe, sudovi za prekršaje, Odbor za RR, OCD Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Izveštaji o realizaciji PAPRR-a i o sprovođenju CEDAW Konvencije objavljeni su na sajtu Ministarstva za ljudska i manjinska prava. Link: http://www.minmanj.gov.me/ministarstvo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava ima otvorenu facebook stranicu koja se redovno ažurira i dopunja informacijama i saopštenjima sa sajta Ministarstva za ljudska i manjinska prava. Link facebook stranice: https://www.facebook.com/Ministarstvo-za-ljudska-i-manjinska-prava-Crne-Gore-1176590109058409/ Ministarstvo pravde Ministarstvo pravde, prateći primjenu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, pripremio je Izveštaj o sprovođenju navedenog zakona, s ciljem da se predstave rezultati primjene Zakona za period 2010–2015. Izveštaj, takođe sadrži preporuke za unaprijeđenje stanja u oblasti zaštite od nasilja u porodici. U izradi izveštaja značajnu podršku pružila je i Kancelarija UNICEF-a u Podgorici kroz angažovanje stručnog konsultanta prof. dr Bistre Netkove. Link za pomenuti Izveštaj: http://www.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rId=253391&rType=2&alphabet=cyr Ministarstvo rada i socijalnog staranja Ministarstvo rada i socijalnog staranja svake godine priprema i dostavlja Vladi Crne Gore na usvajanje izveštaj o sprovođenju Strategije za sprječavanje nasilja u porodici. Vrhovni sud Crne Gore Na web portalu sudovi.me, putem lake i detaljne pretrage, zainteresovana javnost može pristupiti informacijama o anonimiziranim pravnosnažnim presudama za predmete porodičnog nasilja. NVO “SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja” – Podgorica Kontinuirano medijsko izveštavanje i oglašavanje u vezi kršenja prava žrtava nasilja u porodici zasnovano na rezultatima praćenja.

	<u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
5.6.4. Unaprijeđen sistem pružanja besplatne pravne pomoći žrtvama porodičnog nasilja i obučeni pružaoci ove usluge iz svih opština u Crnoj Gori. Nosioci aktivnosti: <u>MPA i sudovi, MLJMP-ORR</u> i MUP, UP, MZ, pravosuđe, sudovi za prekršaje, OCD Rok: kontinuirano	Vrhovni sud Crne Gore Službe i referati za pružanje besplatne pravne pomoći, koji postoje u svim osnovnim sudovima u Crnoj Gori, su tokom 2016. godine, za ukupno 42 žrtve porodičnog nasilja pružile usluge besplatne pravne pomoći. Ministarstvo pravde Na sjednici održanoj 18. marta 2015. godine, Skupština Crne Gore usvojila je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći⁵. Izmjenama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, žrtve nasilja u porodici u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, sada su prepoznate kao korisnici prava na besplatnu pravnu pomoć, na isti način na koji su prepoznate žrtve krivičnog djela nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici i trgovina ljudima. Takođe, u junu 2015. godine donijet je Zakon o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja, kojim je predviđeno da se, u cilju zaštite i pomoći žrtvama krivičnih djela nasilja učinjenih s umišljajem, iz budžeta Crne Gore, radi pravovremenog otklanjanja štetnih posljedica teškog fizičkog i psihičkog stanja žrtve, žrtvi obezbijedi novčana naknada štete. Žrtvama nasilja u porodici iz Zakona o zaštiti nasilja u porodici omogućeno je da bude prepoznati kao privilegovani korisnici prava na besplatnu pravnu pomoć, a propisan je i rok za odlučivanje u upravnim sporovima protiv odluka kojim je odbijen zahtjev za besplatnu pravnu pomoć. Od ukupno podnijetih zahtjeva za besplatnu pravnu pomoć u 2016. kojih je bilo 556, 28 su bile podnijete od strane žrtve krivičnog djela nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici i trgovina ljudima 28 zahtjeva od čega je 27 usvojeno. Oprediljenja budžetska sredstva za besplatnu pravnu pomoć iznose 108.910,02 €. U osnovnim sudovima u službama za besplatnu pravnu pomoć ukupno je zaposleno 19 lica. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
5.7.1. Sprovoditi kampanje u cilju senzibilizacije javnosti o problemu nasilja u porodici, sa akcentom na kampanju „16 dana aktivizma borbe protiv nasilja nad ženama“ Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR, MRSS</u> i lokalne samouprave, Odbor za RR, ZLJPS, Politički klub za borbu protiv nasilja u porodici, Mprosvjete, Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Ministarstvo za ljudska i manjinska prava organizovalo je Javni čas u Osnovnoj školi „Božidar Vuković Podgoričanin“, uz saglasnost Ministarstva prosvjete, na temu sprječavanja sklapanja prisilnih brakova sa akcentom na romsku i egipćansku populaciju. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u saradnji sa Misijom OEBS-a u Crnoj Gori organizovalo konferenciju povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, u Podgorici – 25. novembra 2016. godine. Događaj je ujedno bio i uvod u početak globalne kampanje „16 dana aktivizma u borbi protiv nasilja nad ženama“ koja se obilježava u 164 zemlje u svijetu. Konferencija je okupila 50 učesnika. Na konferenciji je predstavljen spot o rodno zasnovanom nasilju, pa je tokom trajanja kampanje na crnogorskim TV stanicama (ukupno 12) emitovani su video klipovi sa porukama o rodno zasnovanom nasilju, trajanja oko 20 sekundi – spotovi su bili izrađeni na crnogorskom, albanskom i engleskom jeziku. Tokom kampanje, 8. i 9. decembra 2016. godine, organizovana je i dvodnevna radionica za koordinate/ke za rodnu ravnopravnost iz lokalnih opština na kojoj je predstavljen nacrt analize efekata potpisivanja Memoranduma o saradnji za oblast rodne ravnopravnosti u crnogorskim opštinama. Predmet radionice je bila razmjena informacija u vezi sa dosadašnjim ostvarivanjem obaveza lokalnih samouprava iz memoranduma o saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i Misijom OEBS-a u Crnoj Gori. Konačna analiza će sadržati opštu ocjenu stanja rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou.

⁵ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći ("Sl. list Crne Gore", br. 53/16)

Skupština Crne Gore - Odbor za rodnu ravnopravnost

Na 58. sjednici koja je održana u proširenom sastavu, predstavljeno je *Istraživanje o percepciji predstavnika pravosuđa o nasilju u porodici i nasilju nad ženama*. *Istraživanje* je sprovedla renomirana međunarodna agencija IPSOS Strategic Marketing, kroz projekat "Pristup pravdi za žrtve nasilja u porodici", koji je realizovala Kancelarija Programa Ujedinjenih nacija za razvoj u Crnoj Gori (UNDP), u partnerstvu sa Centrom za ženska prava, Ministarstvom za ljudska i manjinska prava - Odjeljenjem za poslove rodne ravnopravnosti, a uz finansijsku podršku Ambasade Norveške u Beogradu.

Osnovni cilj ove studije je prikupljanje i analiza ličnih stavova predstavnika/ca pravosuđa (sudija, pomoćnika sudija, tužilaca, pomoćnika i zamjenika tužilaca, kao i advokata) o rodno zasnovanom nasilju u porodici, kao i njihove percepcije o institucijama i stereotipima ugrađenim u njih, a koje se odražavaju na tretman žrtava nasilja u porodici tokom sudskih postupaka.

U uvodnom dijelu govorile su: predsjednica Odbora, stalna koordinatorka Sistema UN-a i stalna predstavnik UNDP-a u Crnoj Gori i predsjednica Vrhovnog suda Crne Gore. Predstavnic/e međunarodne agencije IPSOS Strategic Marketinga predstavili su *Istraživanje o percepciji predstavnika pravosuđa o nasilju u porodici i nasilju nad ženama*, a iskustva iz prakse iz ugla povjerljivih lica, saopštila je izvršna direktorica Centra za ženska prava.

Sjednici su prisustvovali/e i sudije i sutkinje Prekršajnog suda u Podgorici, Osnovnog suda u Podgorici i Osnovnog suda u Cetinju, članica Sudskog savjeta, predstavnice Centra za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije, predstavnik Ministarstva za ljudska i manjinska prava, predstavnic/ce nevladinih i međunarodnih organizacija i Ambasade SAD-a.

Sjednica je organizovana u saradnji sa Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori i Centrom za ženska prava.

U periodu trajanja kampanje „16 dana aktivizma borbe protiv nasilja nad ženama“ nije bio konstituisan Odbor 26. saziva Skupštine.

Opština Kotor

U 2016. godini Sekretarijat za kulturu, sport i društvene djelatnosti je uradio *Analizu o nasilju u porodici u 2015. godini u opštini Kotor*. Nakon prikupljanja informacija i podataka od relevantnih institucija napravljeno je kratko saopštenje za lokalne medije sa podacima o nasilju u porodici kako bi se javnosti skrenula pažnja na pristupnost ove vrste nasilja. Ova aktivnost je realizovana u okviru kampanje „16 dana aktivizma“.

Opština Tivat

Već petu godinu opština Tivat je prepoznata po realizaciji kampanje 16 dana aktivizma, kroz čitav niz aktivnosti:

- Organizovana Škola samoodbrane za žene u saradnji sa AIKIDO akademijom i tivatskim školama i dr. institucijama i preduzećima kao učesnicima.

- Aktivnost „Za zdravlje žena“ u saradnji sa Domom Zdravlja i Kancelarijom za pitanja Roma i Egipćana –obilazak naselja Lovanja 7. jula i podijeljeni higijenski paketi. Obilazak je obuhvatio predavanja o reproduktivnom zdravlju i zdravstvene preglede na terenu.

- Organizovana obuka „Ekonomsko osnaživanje žena“ u saradnji sa ZOPT-om i Biroom rada Tivat i Sekretarijatom za ekonomski razvoj i preduzetništvo pštine Tivat.

- Organizovana predavanja na temu vršnjačkog nasilja i posebne aktivnosti u radu Omladinskog kluba Tivat.

- Organizovana Kampanja „Prijavi nasilje“ kojoj je cilj da podstakne prijavu nasilja, tako što su postavljene kutije za prijave nasilja u svim institucijama, a dužnost uprave škole je da otvaranje kutija vrši uz saradnju predstavnika Savjeta roditelja.

- Izrada i distribucija postera, flajera i vizit kartica sa informacijama o načinima prijave nasilja i kontakt telefonima svih institucija u gradu.

	Opština Žabljak Ove aktivnosti se sprovode u saradnji sa školama i Kancelarijom za prevenciju narkomanije kroz organizovanje predavanja, seminari. Opština Bijelo Polje Kancelarija za rodnu ravnopravnost pridružila se obilježavanju globalne kampanje “Milijarda ustaje za pravdu” 14. februara, koja se poziva na prestanak nasilja nad ženama i djevojčicama. Kampanja se realizuje u više od 170 zemalja svijeta na 6 kontinenata. U Bijelom Polju, ovaj datum je obilježen plesom i adekvatnim aktivnostima u prostorijama O.Š. Risto Ratković u Nikoljcu. Muzički i plesni dio programa realizovan je uz animaciju školske ritmičke sekcije i učenica uz podršku nastavnog osoblja. O problemu nasilja u porodici i zakonskoj regulativi govorila je predstavnica kancelarije. Programu je prisustvovalo oko 50 učesnika. NVO “SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja” – Podgorica SOS telefon Podgorica je kroz projekat „Zaštita žena od rodno zasnovanog nasilja, uslov za razvoj demokratije i vladavine prava“, EIDHR 2015, koji je finansiran od strane Evropske unije u Crnoj Gori, u okviru kampanje: „16 dana aktivizma borbe protiv nasilja nad ženama“ organizovao 3 konferencije na temu „Zaštita od nasilja u porodici u praksi zasnovana na studijama slučaja“; konferencije su održane u sledećim gradovima: Podgorica, Ulcinj, Berane. Na konferencijama je ukupno učestvovalo 82 (predstavnici sudstva, policije, zdravstva, predstavnici Zastitnika/ce ljudskih prava i sloboda Crne Gore, kao i predstavnici Ministarstva pravde, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva za ljudska i manjinska prava). <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
5.7.3. Organizovati kampanju u romskim naseljima o problemu nasilja nad ženama i prisilnim brakovima RE djevojčica Nosioci aktivnosti: MLJMP i Romski savjet, Odbor za RR, Politički klub za borbu protiv nasilja u porodici, OCD, Rok: III kvartal 2015. god/II kvartal 2016. godine	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je, u skladu sa Akcionim planom za Poglavlje 23 i Akcionim planom za implementaciju Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020 za 2016. godinu u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Kancelarijom za borbu protiv trgovine ljudima, lokalnim samoupravama i romskim i egipćanskim nevladinim organizacijama organizovalo je kampanje u romskim naseljima o problemu nasilja nad ženama i prisilnim brakovima među romskom i egipćanskom populacijom u sledećim crnogorskim gradovima: Herceg Novi, Tivat, Budva, Kotor, Cetinje, Berane, Bijelo Polje, Nikšić i Podgorica. Učesnici/učesnice su tom prilikom upoznati sa štetnim efektima dječjih ugovorenih i prisilnih brakova i posledicama koje isti imaju po tu djecu, kao i sa zakonskom regulativom u ovoj oblasti. Tom prilikom, stanovnicima tim romskih naselja podijeljeni su informativni flajeri koji, pored ostalog, sadrže brojeve svih nadležnih službi kojima se mogu obratiti u slučaju potrebe. Distribuirani su flajeri na crnogorskom i albanskom jeziku. U saradnji sa već pomenutim akterima, Ministarstvo je organizovalo i edukativne radionice namijenjene roditeljima romske i egipćanske djece, djeci, romskim aktivistkinjama, službenicima/službenicama državne uprave o zaštiti od nasilja u porodici i maloljetničkim i/ili prisilnim brakovima među romskom i egipćanskom populacijom. Edukativne aktivnosti sprovedene su takođe u već pomenutih devet gradova: Herceg Novi, Tivat, Budva, Kotor, Cetinje, Berane, Bijelo Polje, Nikšić i Podgorica. Ove radionice su pohađale preko 200 učesnika/ca, koja su prisustvovala tokom obuka. Osim toga, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava organizovalo je Javni čas u Osnovnoj školi „Božidar Vuković Podgoričanin“, uz saglasnost Ministarstva prosvjete, na temu sprječavanja sklapanja prisilnih brakova sa akcentom na romsku i egipćansku populaciju.

Skupština Crne Gore - Odbor za rodnu ravnopravnost

Odbor je, u saradnji sa Centrom za romske inicijative, Nikšić i IPA Sekcijom Crne Gore, organizovao Regionalnu konferenciju na temu "Suzbijanje dječjih, prisilnih, ugovorenih brakova u zajednici Roma i Egipćana". Održavanjem ove konferencije, 8. aprila, u zgradi Skupštine Crne Gore, obilježen je Međunarodni dan Roma. Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, nastoji da afirmiše politiku antidiskriminacije, kao i aktivnosti koje daju podsticaj unaprjeđenju ukupnog položaja romske i egipćanske zajednice, poštovanju ljudskih prava i sloboda i posebno sticanju uslova za bolji položaj i zaštitu djece i žena u romskoj i egipćanskoj populaciji.

Na kraju rada Konferencije usvojeni su Zaključci i Preporuke za sve aktere (donosiocima odluka, državne institucije, predstavnike civilnog društva, predstavnike međunarodne zajednice i donatore), jer je zajednički rad na suzbijanju ove pojave, te regionalna saradnja i razmjena iskustva od vitalnog značaja.

Tokom plenarnog rada govorili/e su: Slavica Vasić, NVO "Bibija", Srbija, Nadica Balog, NVO "Romsko srce", Hrvatska, Fatima Naza, NVO "Centar za romske inicijative, Nikšić, Indira Bajramović, NVO "Bolja budućnost", BiH, Shpresa Agushi, NVO "Mreža romskih, egipćanskih i aškalskih ženskih organizacija", Kosovo, Ferdi Ismaili, NVO "Sonce", Makedonija, Zoja Tarlamišaj, NVO "Ruža" i Elvis Beriša, NVO "Koračajte sa nama", kao i Sandra Vekić, IPA Sekcija Hrvatska, Slavko Milić, IPA Sekcija Crna Gora, Shaban Tasholli, IPA Sekcija Kosovo, Dane Trajkovski, IPA Sekcija Makedonija.

Konferenciji su prisustvovali: član/ice Odbora, predstavnici IPA Sekcije - Crna Gora, Hrvatska, Kosovo i Makedonija, predstavnici/ce nevladinog sektora iz Crne Gore, Srbije, BiH, Hrvatske, Kosova i Makedonije, kao i predstavnici/e ministarstava, pravosuđa, Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, Ambasade SAD u Podgorici i međunarodnih organizacija.

Konferencija je organizovana u okviru projekta „Regionalna saradnja u suzbijanju dječjih, prisilnih, ugovorenih brakova u zajednici Roma i Egipćana“, koju sprovodi Centar za romske inicijative, Nikšić u saradnji sa IPA Sekcijom Crne Gore, uz finansijsku podršku Ambasade SAD u Podgorici.

- Odbor je na 66. sjednici održanoj 11. jula razmotrenio Izvještaj o sprovođenju Strategije za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2012-2016 za 2015. godinu i Strategiju za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana Crne Gore 2016-2020 sa Akcionim planom za sprovođenje Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana Crne Gore 2016-2020 za 2016. godinu, koje je početkom 2016. godine, usvojila je odnosno donijela Vlada Crne Gore.

Opština Herceg Novi

Učešće i koordiniranje na seminaru „Edukacija o problemima nasilja u porodici, nasilja nad ženama i dječijim prisilnim brakovima“ u organizaciji Ministarstva za ljudska i manjinska prava – Odjeljenja za unapređenje i zaštitu prava Roma i Egipćana i NVO „Mladi Romi“. Seminar je održan u Igalu 30. juna 2016. godine i bio je namjenjen prvenstveno djeci uzrasta 14-18 godina i njihovim roditeljima romske i egipćanske populacije. Poslije završene radionice nastavljen je obilazak romskih i egipćanskih naselja na teritoriji opštine Herceg Novi gdje su razmjenjene informacije o problemima nasilja u porodici koji nisu bili u prilici da prisustvuju seminaru.

STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano

6. MEDIJI I KULTURA

Strateški cilj: Suzbijati rodne stereotipe i uvesti politiku rodne ravnopravnosti u medije i kulturu

Aktivnosti	Izvještaj
6.1.1. Redovno informisanje javnosti o aktivnostima na polju postizanja rodne ravnopravnosti. Nosioci aktivnosti: MLJMP-ORR i mediji, lokalne samouprave, OCD Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Mediji u Crnoj Gori se sve više bave temama koje se odnose na prava žena – a među emiterima se ističe Javni servis Crne Gore sa tematskim emisijama iz oblasti rodne ravnopravnosti i koji redovno informiše javnost o kampanja i aktivnostima iz nadležnosti Ministarstva za ljudska i manjinska prava. Pojedinci lokalni emiteri su u redovni program uveli edukativne emisije na temu rodne ravnopravnosti. Sva saopštenja i informacije o organizovanju aktivnosti su prosleđivani medijima, štampanim i elektronskim i ista se mogu naći na sajtu Ministarstva za ljudska i manjinska prava, koji se redovno ažurira: http://www.minmanj.gov.me/ministarstvo. Načelnica Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti je tokom 2016. godine imala više javnih nastupa, prilikom kojih je informisala javnost o aktivnostima Odjeljenja i Ministarstva. Glavni grad Podgorica U okviru manifestacije Podgoričko kulturno ljetu, koju organizuje Sekretarijat za kulturu i sport Glavnog grada Podgorica, realizovano je autorsko veče Dragane Kršenković-Brković, prilikom kojeg je značajna pažnja posvećena poziciji žene u savremenoj crnogorskoj književnosti. Opština Tivat U kontinuitetu predstavnici opštine Tivat informišu javnost o svim aktivnostima na polju postizanje rodne ravnopravnosti (sajt Opštine Tivat, Radio Tivat i svi ostali mediji). <i>Kao pod 3.2.3. i 3.4.8.</i> Opština Berane - Sekretarijat za opštu upravu i društvene djelatnosti, redovno je obavještavao Radio Berane o realizovanim aktivnostima i planiranim. Opština Žabljak Opština Žabljak za informisanje javnosti koristi opštinski sajt i oglasnu tablu, jer pomenuta opština nema lokalnu tv i radio stanicu. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
6.1.2. Objavljivanje godišnje analize medijskog izvještavanja s aspekta rodne ravnopravnosti. Nosioci aktivnosti: MK i mediji, OCD	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u saradnji sa Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori, a uz finansijsku podršku Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, kroz projekat “Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti”, trenutno sprovodi istraživanje: „Rodno ogledalo medija“, koje će biti predstavljeno javnosti. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o rodnoj ravnopravnosti iz 2015. propisane su dvije odredbe, za koje su predviđene sankcije, a koje se odnose na upotrebu rodno senzitivnog jezika i obavezne obuke o rodnoj ravnopravnosti za sve zaposlene, uključujući i medije. Upotreba rodno senzitivnog jezika je poboljšana kod više medija u skladu sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti. Mediji u Crnoj Gori se sve više bave temama koje se odnose na prava žena – a među emiterima se ističe Javni servis Crne Gore sa tematskim emisijama iz oblasti rodne

Rok: IV kvartal 2015./IV kvartal 2016. god.	ravnopravnosti i koji redovno informiše javnost o kampanja i aktivnostima iz nadležnosti Ministarstva za ljudska i manjinska prava. Pojedini lokalni emiteri su u redovni program uveli edukativne emisije na temu rodne ravnopravnosti. <u>STATUS MJERE: nije realizovana</u>
6.2.1. Organizovati obuku za zaposlene u medijima na temu rodne ravnopravnosti (predstavljanje zakonskog i strateškog okvira, značaj zastupljenosti u medijima i sl.) Nosioci aktivnosti: <u>MK</u> i MLJMP-ORR, UZK, Agencija za EM, OCD Rok: IV kvartal 2016. god.	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U januaru 2016. godine, u saradnji sa TAIEX programom iz Brisela, održana je jednodnevna radionica na temu „Rodna ravnopravnost u medijima u Crnoj Gori“, u Podgorici, za 40 učesnika – predstavnika medija u Crnoj Gori. Radionica na temu: Rodna ravnopravnost u medijima u Crnoj Gori organizovana je 7. decembra 2016. U cilju predstavljanja primjene Zakona o rodnoj ravnopravnosti, rodnog aspekta medija i principa rodne ravnopravnosti za predstavnike medija. Opština Berane Planirana obuka, se realizuje za sve institucije, pa i za medije. Problem je, što mediji se nisu oslobodili stereotipa i predrasuda. Uprava za kadrove Uprava za kadrove ne organizuje obuke za zaposlene u medijima. <u>STATUS MJERE: realizovana</u>
6.2.2. Publikovati i distribuirati brošuru o ulozi medija u promovisanju rodne ravnopravnosti. Nosioci aktivnosti: <u>MK</u> i MLJMP-ORR i medijske i izdavačke kuće Rok: I kvartal 2016. god.	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U organizaciji Ministarstva za ljudska i manjinska prava i NVO “Ženska akcija”, u Podgorici je 29. decembra 2016. godine predstavljen priručnik za medije - <i>Kako izveštavati o ženama sa invaliditetom</i>. Na događaju, svoja obraćanja imale su: Slavica Striković, predstavnica NVO „Ženska akcija“, Nada Drobnjak, poslanica i predsjednica skupštinskog Odbora za rodnu ravnopravnost, Biljana Pejović, načelnica Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, novinarka, Vesna Rajković i Duška Pejović i Mira Topović, predstavnica NVO „Udruženja paralegičara Pljevlja“. Događaju su prisustvovali predstavnici institucija, medija u Crnoj Gori i nevladinih organizacija. <u>STATUS MJERE: realizovana</u>
6.3.1. Sufinansiranje kulturno-umjetničkih programa i projekata koji afirmišu rodnu ravnopravnost. Nosioci aktivnosti: <u>MK</u> i lokalne samouprave, Vlada	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U organizaciji Ministarstva za ljudska i manjinska prava i NVO “Ženska akcija”, u Podgorici je 29. decembra 2016. godine predstavljen priručnik za medije - <i>Kako izveštavati o ženama sa invaliditetom</i>. Na događaju, svoja obraćanja su imale: Slavica Striković, predstavnica NVO „Ženska akcija“, Nada Drobnjak, poslanica i predsjednica skupštinskog Odbora za rodnu ravnopravnost, Biljana Pejović, načelnica Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, novinarka, Vesna Rajković i Duška Pejović i Mira Topović, predstavnica NVO „Udruženja paralegičara Pljevlja“. Događaju su prisustvovali predstavnici institucija, medija u Crnoj Gori i nevladinih organizacija. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je podržalo štampanje i promovisanje knjige “Proces socijalizacije rodne ravnopravnosti” autorke Aet

Crne Gore - Komisija od igara na sreću Rok: kontinuirano	Salh, magistarke rodni studija. Ova knjiga plod je autorkinog dugog i ozbiljnog bavljenja problematikom rodne ravnopravnosti u svim segmentima savremenog društva. Organizovane su tri promocije pomenutog djela – u Podgorici, Baru i Nikšiću. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je podržalo štampanje knjige “Žene i njihov doprinos u istoriografiji Crne Gore u prvoj polovini XX vijeka”, autorke mr Vesne Kovačević, profesorice istorije u gimnaziji “Slobodan Škerović”. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava kontinuirano sprovodi aktivnosti u cilju promocije ženskih ljudskih prava. U junu 2016. godine, organizovana je Svečana akademija povodom obilježavanja 70 godina od dobijanja prava glasa za žene u Crnoj Gori, kao dio aktivnosti u cilju promovisanja političke participacije žena. Ovaj događaj je bio i doprinos obilježavanju decenije obnove nezavisnosti i hiljadu godina državnosti Crne Gore. Glavni grad Podgorica Glavni grad Podgorica je učestvovao u organizaciji sledećih događaja: • Humanitarni koncert za maturante Resursnog centra 10.05.2016. godine u u KIC-u Budo Tomović; • predstavljanje knjige “Proces socijalizacije rodne ravnopravnosti”, 15.09.2016. godine u biblioteci Radosav Ljumović; • Sekretarijat za kulturu i sport Glavnog grada Podgorica je učestvovao u realizaciji XII međunarodnog skupa anglista koji je održan u Američkom uglu KIC-a “Budo Tomović”, a tokom kojeg je istaknuto mjesto posvećeno i pitanju rodne ravnopravnosti. Opština Bar je partner na brojnim projektima NVO gdje podstiče žensko stvaralaštvo kao što su sajmovi ručnih radova i suvenira. Opština Berane - Planirana aktivnost iz kulture „Žene stihovima govore o ljubavi“, ne može se realizovati u 2016.godini, zbog nedostatka sredstava(nisu ni planirana). Neophodno je da to izfinansira Ministarstvo kulture. Opština Tivat je partner na brojnim projektima NVO gdje podstiče žensko stvaralaštvo kao što su sajmovi ručnih radova i suvenira. Opština Pljevlja – Kontinuirano sufinansiranje. Opština Žabljak - Ova aktivnost se realizuje preko Manifestacije „Dani planinskog cvijeća“. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
6.3.2. Organizovati obuku za zaposlene u lokalnoj samoupravi i crnogorskim institucijama kulture o značaju rodne ravnopravnosti u oblasti kulture. Nosioci aktivnosti: <u>MK</u> i MLJMP-ORR, UZK, lokalne	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Kancelarija za rodnu ravnopravnost opštine Bijelo Polje su u maju 2016. godine organizovali seminar na temu: Predstavljanje izmjena i dopuna Zakona o rodnoj ravnopravnosti za rukovodioce/teljke u lokalnoj upravi i predstavnike opštinskog Savjeta za rodnu ravnopravnost. Broj učesnika: 20. U saradnji sa Zavodom za školstvo 17. maja 2016. godine organizovan jednodnevni seminar na temu rodna ravnopravnost u obrazovanju sa posebnim osvrtom na rodno zasnovano nasilje. Ciljna grupa bili su nastavnici različitih struka osnovnih i srednjih škola, posebno nastavnici građanskog vaspitanja/obrazovanja - broj učesnika: 35. Uprava za kadrove i Centar za stručno obrazovanje su početkom novembra 2016. godine organizovali okrugli sto na temu: Edukacija zaposlenih iz oblasti rodne ravnopravnosti, na kojem je načelnica Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti predstavila Zakon o rodnoj ravnopravnosti.

samouprave, OCD Rok: kontinuirano	Uprava za kadrove - U periodu od 01.01. do 31.12.2016. godine, Uprava za kadrove organizovala je 2 obuke za 32 državna službenika, od čega 25 žena i 7 muškaraca, na temu „Rodna ravnopravnost“. Opština Nikšić U martu 2016. održana radionica i predavanje na temu: Rodna ravnopravnost - pojmovi i teorija (mješovita grupa). Cilj je bio da se učenici upoznaju sa pojmovima: rodna ravnopravnost, pol, rod i rodne uloge. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
6.3.3. Organizovati Nedjelju ženskog kulturnog stvaralaštva (ŽENES) Nosioci aktivnosti: <u>MK</u> i MLJMP-ORR, lokalne samouprave, OCD Rok: III kvartal 2015./III kvartal 2016. god.	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U nedostatku finansijskih sredstava, mjera nije realizovana. U junu 2016. godine, organizovana je Svečana akademija povodom obilježavanja 70 godina od dobijanja prava glasa za žene u Crnoj Gori, kao dio aktivnosti u cilju promovisanja političke participacije žena. Ovaj događaj je bio i doprinos obilježavanju decenije obnove nezavisnosti i hiljadu godina državnosti Crne Gore. <u>STATUS MJERE: nije realizovana</u>
6.4.1. Osigurati uvođenje kontinuiranih programa u elektronskim i štampanim medijima koji promovišu uspješne žene (<i>bez obzira na obrazovanje, političko, seksualno, nacionalno ili vjersko opredjeljenje</i>) Nosioci aktivnosti: <u>MK</u> i MLJMP-ORR, OCD, javni servis i ostali mediji Rok: III kvartal 2015.god. i kontinuirano tokom 2016.god.	Ministarstva za ljudska i manjinska prava Mediji u Crnoj Gori se sve više bave temama koje se odnose na prava žena – a među emiterima se ističe Javni servis Crne Gore sa tematskim emisijama iz oblasti rodne ravnopravnosti i koji redovno informiše javnost o kampanja i aktivnostima iz nadležnosti Ministarstva za ljudska i manjinska prava. Pojedinci lokalni emiteri su u redovni program uveli edukativne emisije na temu rodne ravnopravnosti. Sva saopštenja i informacije o organizovanju aktivnosti su prosleđivani medijima, štampanim i elektronskim i ista se mogu naći na sajtu Ministarstva za ljudska i manjinska prava, koji se redovno ažurira: http://www.minmanj.gov.me/ministarstvo. Načelnica Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti je tokom 2016. godine imala više javnih nastupa, prilikom kojih je informisala javnost o aktivnostima Odjeljenja i Ministarstva za ljudska i manjinska prava. Opština Bijelo Polje Za potrebe apliciranja na konkurs za raspodjelu sredstava od prihoda od igara na sreću koji raspisuje Vlada Crne Gore - Ministarstvo finansija, namještenica za rad na projektima u kancelariji, izradila je dva projekta za oblasti: socijalna zaštita i kultura i tehnička kultura. Komisija je odobrila projekat pod nazivom „Vrijedne ruke i dobre ideje on line“, u cilju promocije tehničke kulture i ekonomskog osnaživanja žena iz Bijelog Polja. Cilj plana i programa je da se podstakne preduzetništvo kod žena koje imaju vještine u kreiranju proizvoda u domaćoj radinosti, obukom o plasiranju i promociji proizvoda preko interneta. Na ovaj način će im se omogućiti zarada kroz plasiranje njihovih proizvoda preko interneta. To se omogućava obukom za korišćenje internet alata i društvenih mreža za promociju proizvoda onlajn, kao i obezbjeđivanjem platforme preko koje bi te proizvode mogle da plasiraju. Tražena sredstva za projekat su revidirana od strane Komisije, od tražene sume 5.810€ odobrena je suma od 3.000€ i realizacija ovog projekta je u toku.

	<u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
6.4.2. Promovisati i medijski podržati žene koje se bave starim zanatima i vještinama. Nosioci aktivnosti: MK i MLJMP-ORR, lokalne samouprave, OCD, javni servis i ostali mediji Rok: 2015.god i kontinuirano tokom 2016.god.	Opština Bar Projektom „Socijalno preduzetništvo-korak ka boljoj socijalnoj inkluziji“ je sredinom januara organizovao radionicu šivenja za žene iz Ostrosa. Nakon organizovane radionice za žene sa seoskih područja, uspostavljena je i saradnja s modnim kretorkama i turističkom organizacijom radi plasmana proizvoda. Opština Tivat U kontinuitetu podržavamo žene koje se bave starim zanatima. Opština Pljevlja Urađeno nekoliko priloga u medijima. Opština Žabljak Aktivnost se realizuje preko Manifestacije „Dani planinskog cvijeća“ u saradnji sa Radio televizijom Crne Gore i turističkom organizacijom Žabljak. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
6.4.3. Medijski promovisati uspješne žene u nauci i uspostavljanje i dodjela godišnje nagrade najuspješnijem/joj naučniku/naučnici. Nosioci aktivnosti: MN i MLJMP-ORR, ustanove visokog obrazovanja, OCD, javni servis i ostali mediji Rok: kontinuirano	Ministarstvo nauke Ministarstvo nauke je u saradnji sa javnim servisom i medijima promovisalo najuspješnije naučnice u okviru 6. Festivala „Otvoreni dani nauke“, koji je održan u periodu od 26. do 30. septembra 2016. godine. (Asja Zec i ARHEOLAB - Arheološke radionice "Antička Duklja - Doclea: Suživot starosjedioca dokleata i rimljana. Grad i nekropola. Na lokalitetu Duklja, Asja Zec je u toku festivala održavala arheoloske radionice za učenike osnovnih škola. Crnogorski mediji su prikazivali priloge i intervjuje sa ovog događaja.) U kontekstu promocije rodne ravnopravnosti sa osvrtom na položaj žena u nauci, od posebnog značaja bilo je učešće ministarke nauke na svečanom otvaranju prve konvencije žena Zapadnog Balkana „Ona je tu“, koja je održana u periodu 25-27 maj 2016. u Podgorici, kao odgovor žena sa prostora Zapadnog Balkana na izazove i dileme sa kojima se žene i danas susrijeću u svim dijelovima svijeta. Ministarka nauke 25. maja 2016. sastala se i sa dobitnicom Nobelove nagrade za mir i aktivistkinjom za ljudska prava, Širin Ebadi, jednom od 100 najuticajnijih i najmoćnijih žena svijeta po Forbs-ovoj listi, a tema razgovora bila su prava i status žena u savremenom društvu. Ministarstvo nauke putem svog web sajta kontinuirano informiše javnost o međunarodnim instrumentima promocije naučnica i naučnika, a najznačajniji u 2016. godini bili su: Dunavska nagrada za mlade naučnike, Takmičenje mladih inovatora i EU nagrada za inovatore. Ministarstvo nauke nije raspisalo Javni poziv za dodjelu godišnjih nagrada za naučna dostignuća u 2016. godini, jer je finansiranje nacionalnih projekata završeno 27. decembra 2016. godine. Stoga se projekti nijesu mogli blagovremeno ocijeniti od strane eksperata, na osnovu čijih ocjena se može dodijeliti nagrada rukovodiocu naučnoistraživačkog programa ili projekta i istraživačkom timu koji su realizovali najuspješniji nacionalni projekat finansiran iz sredstava Ministarstva. Napominjemo da ova kategorija nagrade, pored drugih kategorija nagrada, treba da bude sadržana u Javnom pozivu, nakon isteka realizacije projekta i završenog ocjenjivanja svih projekata od strane eksperata.

	<u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
6.5.1. Objavljivanje djela koje promovišu rodnu ravnopravnost. Nosioci aktivnosti: <u>MK, MLJMP-ORR</u> i lokalne samouprave, Komisija od igara na sreću Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U organizaciji Ministarstva za ljudska i manjinska prava i NVO "Ženska akcija", u Podgorici je 29. decembra 2016. godine predstavljen priručnik za medije - <i>Kako izvještavati o ženama sa invaliditetom</i>. Na događaju, svoja obraćanja imale su: Slavica Striković, predstavnik NVO „Ženska akcija“, Nada Drobnjak, poslanica i predsjednica skupštinskog Odbora za rodnu ravnopravnost, Biljana Pejović, načelnica Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, novinarkе, Vesna Rajković i Duška Pejović i Mira Topović, predstavnik NVO „Udruženja paralegičara Pljevlja“. Događaju su prisustvovali predstavnici institucija, medija u Crnoj Gori i nevladinih organizacija. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je podržalo štampanje i promovisanje knjige "Proces socijalizacije rodne ravnopravnosti" autorke Aet Salh, magistarke rodniх studija. Ova knjiga plod je autorkinog dugog i ozbiljnog bavljenja problematikom rodne ravnopravnosti u svim segmentima savremenog društva. Organizovane su tri promocije pomenutog djela – u Podgorici, Baru i Nikšiću. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je podržalo štampanje knjige "Žene i njihov doprinos u istoriografiji Crne Gore u prvoj polovini XX vijeka", autorke mr Vesne Kovačević, profesorice istorije u gimnaziji "Slobodan Škerović". Glavni grad Podgorica • predsjednik LGBTIQ Socijalnog centra Emil Đoković se obratio Sekretarijatu za kulturu i sport Glavnog grada Podgorica sa zahtjevom za pomoć u štampanju knjige „Off line“ (Digitalne priče), za šta je Sekretarijat opredijelio finansijska sredstva; • Sekretarijat za kulturu i sport Glavnog grada Podgorica je obezbijedio finansijska sredstva za štampanje knjige mr Aet Salh – "Proces socijalizacije rodne ravnopravnosti". <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
6.5.2. Učestvovati na nacionalnim i međunarodnim sajmovima knjiga sa literaturom o rodnoj ravnopravnosti. Nosioci aktivnosti: <u>MK, MLJMP-ORR</u> i izdavačke kuće, OCD Rok: kontinuirano	<u>STATUS MJERE: nije realizovana</u>

7. RAVNOPRAVNOST U PROCESU ODLUČIVANJA U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU

Strateški cilj: Ravnopravno učešće žena i muškaraca na svim nivoima odlučivanja

Aktivnosti	Izveštaj
7.1.1. Redovno praćenje poštovanja kvote od 30% žena na listama iz Zakona o izboru odbornika i poslanika i obaveze da svako četvrto mjesto na listi bude lice manje zastupljenog pola. Nosioci aktivnosti: MLJMP-ORR i Odbor za RR, ZLJPS, OCD Rok: jednom godišnje (2015. i 2016.god)	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u saradnji sa Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori, a uz finansijsku podršku Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, kroz projekat "Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti", trenutno sprovodi istraživanje: „Rodno ogledalo političkih partija“ koje će biti predstavljeno javnosti. Tokom maja, juna i septembra 2016, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i UNDP sproveli su 12 treninga za pripadnice političkih partija u okviru IPA projekta „Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti“. Određen broj predstavnica političkih partija je obučavan za trenerice za rodnu ravnopravnost. Odbor za rodnu ravnopravnost je jula 2016. usvojio Plan aktivnosti za rodno odgovornu Skupštinu Crne Gore, septembar 2016 – septembar 2018. Realizacija Plana treba da utiče na podizanje svijesti o pitanjima rodne ravnopravnosti i značaja integracija politika rodne ravnopravnosti, kao i uspostavljanje mehanizama za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u Parlamentu. Izradu dokumenta podržala je Misija OEBS-a, angažujući eksperte Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), koji su sačinili Smjernice, koje su poslužile kao uputstvo za izradu ovog plana. U izvršnoj vlasti, u novoformiranoj Vladi Crne Gore, nakon parlamentarnih izbora u oktobru 2016., imamo četiri ministarke od ukupno 19 ministara/ki – 21,05%. (ministarka nauke, ministarka ekonomije, ministarka javne uprave i ministarka bez portfelja). Generalni sekretarijat Skupštine Crne Gore U sadašnjem sazivu Skupštine Crne Gore (26. saziv) od 81 poslanika 19 je žena ili 23,46%, što predstavlja povećanje u odnosu na 25. saziv kada je bilo 15 žena ili 18,5%. Ovo je najbolji rezultat u istoriji crnogorskog parlamentarizma. Struktura parlamentarnih tijela, na dan 16. decembar 2016. godine, pokazuje - brojčanu zastupljenost i prisutnost žena u svim stalnim radnim tijelima. • Ustavni odbor - 2 žene (15,38%); • Zakonodavni odbor - 2 žene (15,38%); • Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu - 1 (7,69%), • Odbor za bezbjednost i odbranu - 1 (7,69%); • Odbor za međunarodne odnose i iseljenike - 1 (7,69%); • Odbor za evropske integracije - 4 (30,76%); • Odbor za ekonomiju, finansije i budžet - 1 (7,69%); • Odbor za ljudska prava i slobode - 1 (9,09%); • Odbor za rodnu ravnopravnost - 4 (36,36%); • Odbor za turizam, poljoprivredu, ekologiju i prostorno planiranje - 3 (23,07%); • Odbor za prosvjetu, nauku, kulturu i sport - 2 (18,18%); • Odbor za zdravstvo, rad i socijalno staranje -1 (9,09%); • Odbor za antikorupciju - 2 (15,38%);

	• Administrativni odbor - 2 (15,38%); • Komisija za praćenje i kontrolu postupka privatizacije - nije obrazovana. U radnim tijelima procenat zastupljenosti žena je 15,51%. Samo tri žene su predsjednice odbora, i to: Zakonodavnog odbora, Odbora za rodnu ravnopravnost i Odbora za antikorupciju. Demokratska partija socijalista ima 35 poslanika - 10 žena (28,57%); Socijaldemokratska partija ima 4 poslanika - 1 žena (25%); Demokrate imaju 8 poslanika - 2 žene (25%); Velika koalicija — Ključ — Demos, SNP, URA imaju 9 poslanika - 2 žene (22,22%); Demokratski front ima 18 poslanika - 4 žene (22,22%). Na sjednicama Odbora za rodnu ravnopravnost, članice REA mreže „PRVA“ koju čine romske i egipćanske aktivistkinje iz Crne Gore, predstavlja izvršna direktorica NVO „Centar za romske inicijative“. <u>STATUS MJERE: realizovana</u>
7.1.2. Organizovati obuke za predstavnike političkih partija o Zakonu o rodnoj ravnopravnosti, obavezama iz Zakona o izboru odbornika i poslanika i drugih nacionalnih i međunarodnih akata. Nosioci aktivnosti: MLIMP-ORR i Odbor za RR, lokalni odbori političkih partija, OCD Rok: jednom godišnje (2015. i 2016.god)	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u saradnji sa Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori, a uz finansijsku podršku Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, realizuje projekat “Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti“, i kroz isti su u oblasti političkog osnaživanja žena odrađena četiri seta trodnevni seminara (29. april - 1. maj; 6 - 8 maj; 13 – 15 maj; 27-29 maj) za po dvije parlamentarne političke partije, tj. predstavnice njihovih ženskih grupa, za unapređenje vještina komuniciranja sa javnošću, izgradnje odnosa sa medijima i medijske nastupe. Broj učesnica po seminaru: 50 učesnica. Članice sljedećih političkih partija su prisustvovala seminarima: Bošnjačka stranka, Forza, Pozitivna, Socijaldemokratska partija, Socijalistička narodna partija, Demokratska partija socijalista, Demokratski front, Socijaldemokrate. Potom su organizovani petodnevni trening (25 učesnika) i četvorodnevni trening za trenerice unutar partija (20 učesnika). U junu 2016. godine, organizovana je Svečana akademija povodom obilježavanja 70 godina od dobijanja prava glasa za žene u Crnoj Gori, kao dio aktivnosti u cilju promovisanja političke participacije žena. Ovaj događaj je bio i doprinos obilježavanju decenije obnove nezavisnosti i hiljadu godina državnosti Crne Gore. U decembru je u organizaciji Ministarstva za ljudska i manjinska prava održana radionica na temu: “Edukacija za mlade pripadnike nacionalnih manjina i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, prvenstveno Romkinja i Egipćanki, kako bi se osnažili za bavljenje politikom“. Na radionici je istaknuta važnost učešća žena, te značaj uvođenja rodne perspektive u rad stranaka i osnaživanja pripadnica nacionalnih manjina, prvenstveno RE populacije za bavljenje politikom. Radionici su prisustvovali predstavnici Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, političkih partija, nacionalnih manjinskih savjeta u Crnoj Gori i nevladinih organizacija - broj učesnika na radionici 20. <u>STATUS MJERE: realizovana</u>
7.1.3. Publikovati rezultate obrade statističkih podataka o zastupljenosti žena i muškaraca u zakonodavnoj i	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Krajem oktobra 2016. godine, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Zavod za statistiku Crne Gore - MONSTAT su objavili jubilarnu publikaciju „Žene i Muškarci u Crnoj Gori u 2016“. Ovo je šesto izdanje pomenute publikacije, koja se izdaje na dvogodišnjem nivou, počevši od 2006. godine. Cilj izrade ovakve publikacije je da se na jednom mjestu prikaže najveći broj obilježja razvrstanih po polu. Generalni sekretarijat Predsjednika Crne Gore

izvršnoj vlasti na državnom i lokalnom nivou, kao i na mjestima odlučivanja koja imenuje Vlada. Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i ministarstva i državni organi, organi lokalne samouprave Rok: jednom godišnje (2015. i 2016.god)	Od ukupno 21 zaposlenih u Generalnom sekretarijatu Predsjednika Crne Gore, 12 su žene, što u procentu iznosi 57% u ukupnom broju zaposlenih. Tri žene obavljaju sljedeće funkcije: 2 savjetnice Predsjednika Crne Gore (savjetnica za ljudska i manjinska prava i savjetnica za odnose sa javnošću) i 1 pomoćnica Generalnog sekretara Predsjednika Crne Gore, što u procentima iznosi 13.64%. Glavni grad Podgorica Povećan je broj žena je u službama u Glavnom gradu i to: u organima uprave Glavnog grada, stručnim i posebnim službama može se primijetiti porast broja žena u 2016. godini za 26, dok se broj muškaraca smanjio za 1. Broj odbornika/ ca se promijenio u odnosu na podatke iz septembra 2015. godine na način što je povećan broj odbornica za 1 te ujedno smanjen broj odbornika za 1. U Savjetu za davanje predloga naziva naselja, ulica i trgova broj pripadnica ženskog pola se povećao za 1. U Savjetu za pitanja lica sa invaliditetom broj žena je povećan za 1. U Savjetu za prevenciju narkomanije broj pripadnica ženskog pola se povećao za 1. Broj žena u stalnim radnim tijelima Skupštine Glavnog grada, na mjestu predsjednice povećan je za 2. Formirana baza podataka o zastupljenosti žena u organima i službama lokalne uprave Glavnog grada i Službi Skupštine i na rukovodećim mjestima u Glavnom gradu. Formirana baza podataka o broju žena odbornica u Skupštini Glavnog grada i u radnim tijelima Skupštine Glavnog grada Formirana baza podataka o broju žena u organima upravljanja javnih službi čiji je osnivač Glavni grad (društva sa ograničenom odgovornošću i javnih ustanova). Opština Bar Opština Bar šalje Ministarstvu za ljudska i manjinska prava kroz Formu izvještaja o stanju rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou podatke o zastupljenosti žena i muškaraca u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti. Ujedno, Opština Bar ima usvojenu Odluku o evidentiranju i prikupljanju statističkih podataka. Opština Tivat Opština Tivat planira za 2017. godine donošenje Odluke o gender statistici u svim ustanovama u kojima je opština Tivat osnivač. Opština Pljevlja Informacija objavljena kroz akcioni plan. Opština Herceg Novi Redovno praćenje i obrada statističkih podataka o zastupljenosti žena i muškaraca u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti na lokalnom nivou. <u>STATUS MJERE: realizovana</u>
7.1.4. Organizovati okrugle stolove/konferencije o potrebi većeg učešća žena u političkom i javnom životu.	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U junu 2016. godine, organizovana je Svečana akademija povodom obilježavanja 70 godina od dobijanja prava glasa za žene u Crnoj Gori, kao dio aktivnosti u cilju promovisanja političke participacije žena. Ovaj događaj je bio i doprinos obilježavanju decenije obnove nezavisnosti i hiljadu godina državnosti Crne Gore. U decembru je u organizaciji Ministarstva za ljudska i manjinska prava održana radionica na temu: "Edukacija za mlade pripadnike nacionalnih manjina i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, prvenstveno Romkinja i Egipćanki, kako bi se osnažili za bavljenje politikom". Na radionici

Nosioci aktivnosti: MLJMP-ORR i Odbor za RR, lokalni odbori političkih partija, OCD Rok: kontinuirano	je istaknuta važnost učešća žena, te značaj uvođenja rodne perspektive u rad stranaka i osnaživanja pripadnica/ka nacionalnih manjina, prvenstveno RE populacije za bavljenje politikom. Radionici su prisustvovali predstavnici Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, političkih partija, nacionalnih manjinskih savjeta u Crnoj Gori i nevladinih organizacija - broj učesnika na radionici 20. U maju 2016. godine, održana je konferencija "Prava manjina u crnogorskom društvu – stvarnost ili iluzija", kojom je završen projekat "Voljni i sposobni – edukacija žena Muslimanke", za čiju implementaciju je bilo zaduženo Udruženje preduzetnica Crne Gore. Konferenciju je otvorila načelnica Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti. Projekat „Voljni i sposobni“, podržan od strane Ministarstva za ljudska i manjinska prava - Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti i Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava i kreiran je sa posebnom pažnjom tako da je svoje aktivnosti bazirao na očuvanju, regeneraciji i prosperitetu kulture Muslimana. Projekat je omogućio povezivanje muslimanskih žena na lokalnom, regionalnom, nacionalnom i međunarodnom planu i to promovisanjem njihove kulture i tradicije na ovim prostorima. Isti je promovisao rodnu ravnopravnost koja podrazumijeva ravnopravno učešće žena i muškaraca u svim oblastima javnog i privatnog sektora, jednak položaj i jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava i sloboda i korišćenje ličnih znanja i sposobnosti za razvoj društva, kao i ostvarivanje jednake koristi od rezultata rada. Postoji intezivna saradnja sa NVO „Centrom za romske inicijative“ – Nikšić i O.C."Bona fide" - Pljevlja, u oblasti ekonomskog osnaživanja žena, pripadnica manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, s posebnim fokusom na žene pripadnice RE populacije, kroz kontinuirano praćenje projekta „Za aktivnu inkluziju i prava Romkinja na zapadnom Balkanu II“, koji sprovodi međunarodna organizacija: »Care international«, a finansira ga Austrijska razvojna agencija. Opština Berane U septembru 2016. godine održana radionica. Predmet radionica je rodna ravnopravnost i potreba većeg učešća žena u političkom i javnom životu. Ciljna grupa su bili predstavnici političkih partija. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
7.2.1.Organizovati obuku za mlade pripadnice manjinskih grupa kako bi se osnažile za bavljenje politikom Nosioci aktivnosti: MLJMP-ORR i Odbor za RR, lokalni odbori političkih partija, OCD Rok: IV kvartal 2016. god.	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U Podgorici u organizaciji Ministarstva za ljudska i manjinska prava održana radionica na temu: Edukacija za mlade pripadnike nacionalnih manjina i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, prvenstveno Romkinja i Egipćanki kako bi se osnažili za bavljenje politikom. Od osnovnih ciljeva Ministarstva za ljudska i manjinska prava puna integracija manjinskih naroda u društveni život uz dalje očuvanje i razvijanje njihove nacionalne i kulturne posebnosti, te unapređenje njihovih zakonskih prava i sloboda. Crna Gora je prepoznala probleme pripadnika romske i egipćanske zajednice i aktivno radi da se poveća društvena i ekonomska integracija romske i egipćanske zajednice u crnogorsko društvo. Do sada preduzete mjere i aktivnosti na planu unaprjeđenja položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori, prvenstveno kroz primjenu Akcionog plana Dekade u Crnoj Gori i dvije prethodne Strategije za poboljšanje položaja Roma i Egipćana, rezultirale su pozitivnim promjenama. Radionica je održana 28. 12. 2016. godine u Podgorici. Skupština Crne Gore - Odbor za rodnu ravnopravnost Predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost Nada Drobnjak je učestvovala u obukama za mlade Romkinje i Egipćanke za njihovo veće učešće u političkom životu, koji je organizovala NVO „SPES“. <u>STATUS MJERE: realizovana</u>
7.2.2. Organizovati	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

medijsku kampanju za promociju žena pripadnica manjinskih populacija za bavljenje politikom (naročito RE, OSI, pripadnice nacionalnih manjina). Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i Odbor za RR, lokalni odbori političkih partija, OCD Rok: IV kvartal 2016. god.	U Podgorici u organizaciji Ministarstva za ljudska i manjinska prava održana radionica na temu: Edukacija za mlade pripadnike nacionalnih manjina i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, prvenstveno Romkinja i Egipćanki kako bi se osnažili za bavljenje politikom. Od osnovnih ciljeva Ministarstva za ljudska i manjinska prava puna integracija manjinskih naroda u društveni život uz dalje očuvanje i razvijanje njihove nacionalne i kulturne posebnosti, te unapređenje njihovih zakonskih prava i sloboda. Crna Gora je prepoznala probleme pripadnika romske i egipćanske zajednice i aktivno radi da se poveća društvena i ekonomska integracija romske i egipćanske zajednice u crnogorsko društvo. Do sada preduzete mjere i aktivnosti na planu unaprjeđenja položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori, prvenstveno kroz primjenu Akcionog plana Dekade u Crnoj Gori i dvije prethodne Strategije za poboljšanje položaja Roma i Egipćana, rezultirale su pozitivnim promjenama. Radionica je održana 28. 12. 2016. godine u Podgorici. <u>STATUS MJERE: realizovana</u>
7.3.1. Uključiti rodnu perspektivu u obuku zaposlenih u sektoru bezbjednosti, a naročito za mirovne misije. Nosioci aktivnosti: <u>MOD, MUP</u> i <u>MLJMP-ORR, MVPEI</u> Rok: kontinuirano	Ministarstvo odbrane U Instrukciji za obuku Vojske Crne Gore, ključnom dokumentu za obuku pripadnika Vojske, od 2013.godine, kao poseban modul, uvrštena je obuka iz oblasti rodne ravnopravnosti i R 1325 SBUN, zatim u programima obuke pripadnika koji idu u mirovne misije u inostranstvu, kao i u programima obuka na osnovnim oficirskim i podoficirskim kursevima. Završen je poseban program „Mentorstvo za rodnu ravnopravnost“, koji je omogućio načelniku Odsjeka za upravljanje ljudskim resursima Generalštaba Vojske Crne Gore, da kroz redovne sastanke i konsultacije, sa ekspertkinjom za rodnu ravnopravnost, ujedno i mentorkom, prepozna značaj implementacije rodne perspektive u Vojsci, kao i dobije praktične savjete o tome kako da se rodna perspektiva uključi u kreiranje politika i u svakodnevni rad u oružanim snagama. Kroz Plan realizacije ovog programa, organizovano je obilježavanje 8. marta međunarodnog dana žena, izradom postera i flajera koji su istaknuti u svim jedinicama Vojske Crne Gore, sa motom da žene treba da koriste svoja prava svih 365 dana. Rodna perspektiva je uključena u Ministarstvu odbrane i Vojsci Crne Gore, kroz obuku i upućivanje žena profesionalnih vojnih lica u mirovne misije, zapošljavanje žena kao državnih službenika, profesionalnih vojnih lica i civilnih lica i njihovo stručno usavršavanje u zemlji i inostranstvu, upućivanje žena na rad u vojnodiplomatske misije Crne Gore pri međunarodnim bezbjedonosnim organizacijama i obrazovanje na inostranim vojnim akademijama, za potrebe Vojske Crne Gore. Ministarstvo odbrane donijelo je Strategiju upravljanja ljudskim resursima Ministarstva odbrane i Vojske Crne Gore, kojom je definisana politika rodne ravnopravnosti i određeni strateški ciljevi: povećana zastupljenost žena u Vojsci, na komandnim dužnostima i u misijama i kontinuirano sprovođenje nacionalnih politika rodne ravnopravnosti, Rezolucije 1325 i drugih primjenjivih i prihvaćenih regulativa. Na inostranim vojnim akademijama trenutno se školuju sedam žena kadetkinja, od čega jedna na prestižnoj vojnoj akademiji West Point u Njujorku. Do sada su četiri žene, u svojstvu profesionalnih vojnih lica, učestvovala u mirovnim misijama. Ministarstvo unutrašnjih poslova Obučeni su treneri za obuku policijskih službenika u cilju povećanja svijesti o značaju rodne ravnopravnosti. Obuke su uvrštene u program rada Uprave za kadrove za 2017. godinu i treneri će izvoditi obuke u svim centrima i odjeljenjima bezbjednosti. Program obuke je urađen od strane DICAFA-a, u saradnji sa OEBS-om. Strategijom razvoja Uprave policije i Akcionim planom za njeno sprovođenje je predviđena obaveza za sve policijske službenike da pohađaju ove obuke. U saradnji sa Policijskom akademijom u Danilovgradu, Upravom za kadrove, Odborom za rodnu ravnopravnost, kao i drugim domaćim i

	međunarodnim organizacijama kontinuirano se organizuje edukacija zaposlenih na predmetnu temu, organizovanjem obuka, treninga, seminara, radionica, konferencija, kurseva i sl. Prije upućivanja službenika u mirovnu misiju, obavezno je pohađanje obuke na kojoj je poseban akcenat dat ovoj temi. Imajući u vidu da su i Strategijom razvoja Uprave policije predviđene obuke svih zaposlenih u cilju povećanja svijesti o značaju rodne ravnopravnosti, u izvještajnom periodu je poseban akcenat stavljen na obuke zaposlenih na temu rodne ravnopravnosti. Ove obuke su do skoro bile organizovane u Upravi za kadrove po programu predviđenom za zaposlene u državnoj upravi. Imajući u vidu specifičnost policijskih poslova, izrađen je poseban program obuke, namijenjen prvenstveno policijskim službenicima. Program je urađen od strane DICAFA, u saradnji sa OEBS-om i Policijskom akademijom, angažovani su eksperti koji su obučili određen broj službenika Ministarstva i Uprave policije za trenere, koji će u toku 2017.g. obučavati zaposlene. U decembru 2017.g. je organizovana obuka za sve rukovodioce centara bezbjednosti i rukovodioce regionalnih centara u graničnoj policiji, od strane OEBS-a, na kojoj su predavači bili inostrani eksperti na temu rodne ravnopravnosti, treneri iz MUP-a i predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost. ➤ <u>Upućivanje žena u mirovne misije</u> U maju 2016.g. jedna policijska inspektorka je upućena u mirovnu misiju na Kipru, gdje je raspoređena na visoko pozicionirano radno mjesto u Nikoziji. Trenuto obavlja poslove koji se odnose na vezu između civilnog sektora i UN policije i uključena je u humanitarne aktivnosti. Pored redovnih radnih zadataka, učestvovala je u sledećim aktivnostima vezanim za rad Misije i na taj način dodatno jačala ugled policije Crne Gore: - učestvovala u danu obilježavanja UN Misije na Kipru, - učestvovala na MEDAL PARADE (zvanična dodjela medalja UN pripadnicima UN policije), - učestvovala na ceremoniji obilježavanja dana UN, - zvanično pozvana i učestvovala na obilježavanju REMEMBRANCE CEREMONY DAY (sjecanje na poginule britanske vojnike u dva svjetska rata na Kipru i posjeta vojnom groblju uz zvanične počasti), - učestvovala u CHRISTMAS CAROL SERVICE (svečanost povodom Božića) i - zvanično pozvana i prisustvovala ceremoniji SANTA LUCIA DAY (svečanost Švedske ambasade). Jedna policijska inspektorka je u 2016.g. sa uspjehom završila obuku za upućivanje u mirovne misije, čime je stekla uslov za upućivanje u neku od narednih mirovnih misija. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
7.3.2.Organizovati obuku Vojske o Rezoluciji 1325 Savjeta bezbjednosti UN Nosioci aktivnosti: <u>MOD</u> i MLJMP-ORR, OCD Rok: jednom godišnje (2015. i 2016.god)	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U 2016. godini, Ministarstvo odbrane, u koordinaciji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i ostalim nadležnim institucijama i nevladinim organizacijama, započelo proces je izrade posebnog strateškog dokumenta - Akcionog plana za primjenu Rezolucije 1325 "Žene, mir i bezbjednost". U sastav Radne grupe, koju je formiralo Ministarstvo odbrane, bila je i predstavnik Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti. Pomenuta Radna grupa je pripremila Predlog ovog dokumenta i dostavila Vladi na usvajanje. Ministarstvo odbrane U saradnji sa RACVIAC-om i Nordijskim centrom za rod u vojnim operacijama, u 2016. godini, obučena su još tri oficira Vojske Crne Gore za regionalne trenere za rodnu ravnopravnost u vojnim operacijama koji sprovode obuku u jedinicama Vojske o rodnoj ravnopravnosti i R1325 SBUN. Regionalni treneri za rodnu ravnopravnost u vojnim operacijama Vojske Crne Gore, u 2016.godini, realizovali su obuke o rodnoj

	ravnopravnosti i R 1225 SBUN za dvije rotacije pripadnika Vojske Crne Gore, koji su upućeni u mirovnu misiju u Afganistanu i za pripadnike Pješadijaskog bataljona Vojske Crne Gore (obukom obuhvaćeno ukupno 150 pripadnika). U saradnji sa Ministarstvom odbrane Slovenije, Ministarstvo odbrane i Vojska Crne Gore, realizovali su projekat „Žene u sektoru odbrane u Crnoj Gori“, na osnovu kojeg je sprovedena obuka koju su uspješno završili 25 zaposlenih iz Ministarstva odbrane i Vojske Crne Gore (rukovodioci organizacionih jedinica Generalštaba, Vojske Crne Gore i Ministarstva odbrane). Kroz petodnevnu obuku ovi polaznici su se upoznali sa: međunarodnim, regionalnim i nacionalnim obavezama i postignućima u oblasti rodne ravnopravnosti, kako da prepoznaju značaj i benefite kvalitetne, pravovremene i ispravne integracije žena u sektoru odbrane, o važnosti zaštite ljudskog dostojanstva i rodno zasnovanom nasilju, o rodnoj ravnopravnosti u vojnim operacijama i o R 1325 i rodnim pitanjima. Ministarstvo odbrane donijelo je Strategiju upravljanja ljudskim resursima Ministarstva odbrane i Vojske Crne Gore, kojom je definisana politika rodne ravnopravnosti i određeni strateški ciljevi: povećana zastupljenost žena u Vojsci, na komandnim dužnostima i u misijama i kontinuirano sprovođenje nacionalnih politika rodne ravnopravnosti, Rezolucije 1325 i drugih primjenjivih i prihvaćenih regulativa. Opština Bijelo Polje Na poziv Ministarstva odbrane kancelarija organizovala javnu rasprave u vezi sa Nacrtom akcionog plana za primjenu Rezolucije 1325 Savjeta Bezbjednosti Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori u skupštinskoj sali Opštine Bijelo Polje. Javnoj raspravi prisustvovali predstavnici javnih službi, policije, NVO, političkih partija, kao i odbornici. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
7.3.3. Organizovati edukaciju pripadnika sektora bezbjednosti o rodno zasnovanom nasilju Nosioci aktivnosti: <u>MOD, MUP i MLJMP-ORR, OCD</u> Rok: kontinuirano	Ministarstvo odbrane U saradnji sa Ministarstvom odbrane Slovenije, Ministarstvo odbrane i Vojska Crne Gore, realizovali su projekat „Žene u sektoru odbrane u Crnoj Gori“, na osnovu kojeg je sprovedena obuka koju su uspješno završili 25 zaposlenih iz Ministarstva odbrane i Vojske Crne Gore (rukovodioci organizacionih jedinica Generalštaba, Vojske Crne Gore i Ministarstva odbrane). Kroz petodnevnu obuku ovi polaznici su se upoznali sa: međunarodnim, regionalnim i nacionalnim obavezama i postignućima u oblasti rodne ravnopravnosti, kako da prepoznaju značaj i benefite kvalitetne, pravovremene i ispravne integracije žena u sektoru odbrane, o važnosti zaštite ljudskog dostojanstva i rodno zasnovanom nasilju, o rodnoj ravnopravnosti u vojnim operacijama i o R 1325 i rodnim pitanjima. Kroz poseban program „Mentorstvo za rodnu ravnopravnost“, realizovan je dvodnevni seminar za visoke oficire iz Odjeljenja za ljudske resurse Generalštaba, oficirke Vojske Crne Gore i zaposlene u Ministarstvu odbrane na temu: „Rodna ravnopravnost s posebnim osvrtom na rodno zasnovanom nasilju u Vojski“. Ovaj seminar je obezbijedio i umrežavanje oficirki Vojske Crne Gore. Ministarstvo unutrašnjih poslova Organizovane su edukacije o rodno zasnovanom nasilju i edukacije službenika koji obavljaju predmetne poslove. Sa organizovanjem ovih obuka ćemo nastaviti i u narednom periodu jer postoji potreba za organizovanjem obuka za novozaposlene službenike, kao i za dodatne obuke za zaposlene koji su obuku pohađali, a shodno zahtjevima službenika iz Sektora kriminalističke policije. Ministarstvo je prepoznalo potrebu za sistematizovanjem posebne organizacione jedinice koja će biti zadužena za obuke zaposlenih iz svih oblasti, što je i učinjeno, tako da će službenici ove organizacione cjeline u narednom periodu nastaviti da se bave predmetnim pitanjem. ➤ <u>Organizovana je jednodnevna radionica sa predstavnicama žena iz policije Kosova</u> U saradnji sa Misijom OEBS-a u Crnoj Gori, organizovana je jednodnevna radionica sa predstavnicama udruženja žena u policiji Kosova. Cilj organizovanja radionice je bila razmjena iskustava po pitanju rodne ravnopravnosti u policiji.

	U toku radionice je predstavljena organizacija i način rada udruženja policijskih službenica Kosova. Date su preporuke za organizovanje udruženja žena u policiji Crne Gore (postojala je mreža žena u Sindikatu Uprave policije, ali je prestala sa radom). <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
7.3.4. Unaprijediti bazu podataka o zastupljenosti žena i muškaraca u Vojsci i Policiji Nosioci aktivnosti: MOD, UP i MO, NVO, mediji Rok: kontinuirano	Ministarstvo odbrane U Ministarstvu odbrane i Vojsci Crne Gore uspostavljene su baze podataka o svim zaposlenima (KAIS – kadrovski informacioni sistem za profesionalna vojna lica i civilna lica na službi, odnosno radu u Vojsci Crne Gore i KIS – kadrovski informacioni sistem za državne službenike i namještenike u Ministarstvu odbrane). U cilju unapređenja ovih baza podataka, budžetskim sredstvima Ministarstva odbrane i donacija, u toku je realizacija aktivnosti na izradi jedinstvenog informacionog sistema Ministarstva odbrane i Vojske Crne Gore, koji će, između ostalog, biti rodno sensitivan i obezbijediti kvalitetnije vođenje rodno osjetljive statistike i praćenje razvoja karijere i fluktuacije kadra (zapošljavanja izadržavanja žena) i adekvatno uređenje sistema prikupljanja, diseminacije i analiziranja rodno osjetljivih podataka u Vojsci Crne Gore. Nabavljena je potrebna oprema, a sada se radi na nabavci softvera. U Ministarstvu odbrane, na dan 31.12.2016.godine, ima 44,54% zaposlenih žena. Nešto više od polovine ovog broja su žene sa završenim visokim obrazovanjem i u rangu su samostalnih savjetnika i obavljaju najsloženije poslove za koje je potrebna posebna stručnost i samostalnost u radu. Učestvuju u pripremi tekstova zakona i podzakonskih akata iz sistema odbrane i bezbjednosti, koordiniraju saradnju Crne Gore sa stranim državama i međunarodnim organizacijama i rade kao savjetnici za odbranu u vojnoj misiji Crne Gore pri NATO-u. U Vojsci Crne Gore, na dan 31.12.2016. godine, ima 9,07% zaposlenih žena, od toga su 40 žena profesionalni vojnici po ugovoru, 17 žena su podoficiri, 11 žena su oficiri i 100 žena su civilna lica. Na nivou sistema odbrane imamo 12,67% žena. Ministarstvo unutrašnjih poslova Kadrovska baza podataka MUPa i Uprave policije, kao i Centralna kadrovska evidencija, sadrže aplikacije iz kojih se mogu dobiti podaci o broju zaposlenih žena, njihovim zvanjima, odnosno radnim mjestima na koja su raspoređene i organizacionim jedinicama u kojima rade. Shodno ovoj bazi podataka, procenat zaposlenih žena u MUP-u je 59,18%, a u Upravi policije 9,12%. ➤ Urađena je Analiza o zastupljenosti žena u Upravi policije Shodno obavezama iz strategije razvoja Uprave policije i Akcionog plana za njeno sprovođenje, urađena je Analiza o zastupljenosti žena u Upravi policije u kojoj su obrađene sledeće oblasti: - Zakonodavni i institucionalni okvir, - Istorijski osvrt, - Statistički podaci o broju žena, školskoj spremi, radnim mjestima, teritorijalnoj i organizacionoj zastupljenosti, broju žena na Policijskoj akademiji, učešću u mirovnim misijama i sl, - Mjere za postizanje rodne ravnopravnosti. Analiza je dostavljena rukovodiocu Odjeljenja za analitiku i unapređenje rada policije na nadležnost. ➤ Urađen je nacrt Plana aktivnosti za povećanje broja žena u Upravi policije Od ukupnog broja stanovnika u Crnoj Gori 50,61% čine žene, dok je muškaraca 49,39%. Da bi policija ispunila ulogu da služi svim građanima u Crnoj Gori, potrebno je da stvori reprezentativnu i efikasnu policijsku službu koja odražava rodnu različitost muškaraca i žena na svim pozicijama. U tom pravcu, a shodno obavezama iz strategije razvoja Uprave policije i Akcionog plana za njeno sprovođenje, urađen je nacrt Plana aktivnosti za povećanje broja žena u upravi policije koji će biti proslijeđen rukovodiocu Odjeljenja za analitiku i unapređenje rada

	policije, nakon dostavljanja mišljenja o izrađenom dokumentu od strane eksperata OEBS-a i norveškog eksperta u Ujedinjenim nacijama za pitanja rodne ravnopravnosti. Imajući u vidu značaj ovog Plana, te činjenicu da ovakav dokumenat nije nikada rađen u Upravi policije, zatražena je inostrana ekspertna pomoć. Imajući u vidu da je Kraljevina Norveška zemlja koja ima značajno iskustvo u predmetnoj oblasti, njihove preporuke i smjernice eksperata iz OEBS-a, date na nekoliko održanih radionica i sastanaka, su bile od izuzetnog značaja za izradu dokumenta. Plan sadrži: - zakonodavni i institucionalni okvir, - strateške ciljeve i tematske prioritete, - mjere i preporuke. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
7.3.5. Primijeniti smjernice za uvođenje rodno osjetljive policijske prakse Nosioci aktivnosti: <u>UP</u> i <u>MLJMP-ORR</u> Rok: kontinuirano	Ministarstvo unutrašnjih poslova Sve obaveze predviđene Zakonom o rodnoj ravnopravnosti, kao i akcionim planovima za postizanje rodne ravnopravnosti su realizovane. Urađena je Analiza o zastupljenosti žena u Upravi policije. Urađen je nacrt Plana aktivnosti za povećanje broja žena u upravi policije koji je proslijeđen OEBS-u i norveškim ekspertima za predmetnu temu na uvid i davanje mišljenja. Primijenjene su smjernice za uvođenje rodno osjetljive policijske prakse: - Određena je koordinatorka za rodnu ravnopravnost, - U aktima o zasnivanju radnog odnosa i drugim aktima kojima se odlučuje o pravima i obavezama zaposlenih, nazivi radnog mjesta izražavaju se u prirodnom rodu (muškom ili ženskom) lica na koja se ovi akti odnose, - Rukovodioci organizacionih cjelina su obavezani da statističke podatke i informacije koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju u MUP-u i Upravi policije iskazuju po polnoj pripadnosti, - Utvrđene su posebne mjere za postizanje rodne ravnopravnosti (podsticajne i programske), - Obezbijedena je edukacija zaposlenih na temu rodne ravnopravnosti i sačinjen plan za realizaciju obuka, - Određen je posrednik za eventualne slučajeve zlostavljanja na radu, - Prilikom obrazovanja radnih tijela, komisija, delegacija i sl. vodi se računa o rodno balansiranoj zastupljenosti. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
7.3.6. Promocija većeg učešća žena u sastavu Vojske i policije. Nosioci aktivnosti: <u>MOD, UP</u> i <u>MLJMP-ORR</u> Rok: kontinuirano	Ministarstvo odbrane MO i VCG kontinuirano rade na promovisanju vojnog poziva izdavanje raznih promotivnih materijala (brošura, flajera, postera), dane otvorenih vrata VCG (kroz posjete jedinicama i objektima VCG i upoznavanje sa opremom i naoružanjem) i TV kampanja (emitovanje TV spotova o Vojsci, vojnom pozivu, životu i radu u Vojsci, o kadetima i njihovom školovanju na inostarnim vojnim akademijama). Na ovaj način se obezbijedilo da se sve više mladih djevojaka javljaju na javne oglase za zapošljavanje i školovanje. Kroz obrazovanje i zapošljavanje povećan je broj žena profesionalnih vojnih lica. Promovisanje većeg učešća mladih, pa i djevojaka u sastavu Vojske, realizovano je i kroz organizovanje vojnog kampa za mlade, gdje se srednjoškolcima/kama pružila prilika da se upoznaju sa osnovnim principima vojničkog života i da se kroz vojnu obuku, sportsko-rekreativne, kulturno-zabavne aktivnosti i druženje, omogući da upoznaju pojedini segmenti života i rada u VCG, kao i da razviju timski duh, disciplinu i liderske sposobnosti. U vezi sa navedenim, a u skladu sa utvrđenim nadležnostima i organizacijom, kao i obavezama u vezi sa evroatlanskim integracijama Crne

Gore, Ministarstvo odbrane će nastaviti da radi na implementaciji politike rodne ravnopravnosti i R1325 SBUN, s ciljem integrisanja pitanja rodne ravnopravnosti u procese reforme sektora odbrane i na svim nivoima na kojima se donose odluke, kreira i sprovodi politika.

Ministarstvo unutrašnjih poslova

Promocija žena u obavljanju policijskih poslova je vršena na nekoliko načina:

- U saradnji sa Policijskom akademijom rađene su medijske kampanje pred upis polaznika Policijske akademije, u kojima su podsticane žene da se bave policijskim poslovima na način što im je pojašnjen način prijave, selekcije i odabira kandidata, način školovanja i obavljanja policijskih poslova. Kampanja je bila pojačana u gradovima iz kojih najmanje svršenih srednjoškolaca aplicira za upis na Policijsku akademiju.
- Na sajmu prakse, koji se održava jednom godišnje, je na štandu MUP-a bila prisutna policijska službenica u uniformi i polaznica policijske akademije u uniformi, koje su promovisale rad žena u policiji.
- Odštampani su plakati na temu žena u policiji, na kojima je istaknuta internet stranica na kojoj se mogu dobiti informacije kako postati policijski službenik/ca i prosljeđeni su rukovodiocima svih centara i odjeljenja bezbjednosti, radi isticanja na vidnim mjestima kao i rukovodiocima granične policije, radi isticanja na frekventnim graninim prelazima, kako bi što veći broj građana imao uvid u poslatu poruku.

Zakonodavnim i institucionalnim okvirom su stvoreni uslovi za punu rodnu ravnopravnost, kako u MUP-u tako i u Upravi policije, ali činjenično stanje je drugačije.

Osim što je u MUP-u zaposleno više žena nego muškaraca, one su u velikom broju zastupljene na rukovodećim radnim mjestima, dok je u Upravi policije, od ukupnog broja zaposlenih, samo 9,12% žena, a na rukovodećim radnim mjestima ih ima vrlo malo i to na nižim nivoima.

Prilikom selekcije i odabira kandidata i kandidatkinja za upis na Policijsku akademiju, najveći broj bude eliminisan nakon testova opšteg znanja i psiho testova, a vrlo mali broj nakon provjere fizičke sposobnosti, pa se može zaključiti da policijski poslovi nijesu samo “muški poslovi”, kako se često misli. U prilog ovoj tvrdnji govore i činjenice da se tokom školovanja obučavaju na isti način muškarci i žene, da su tokom teorijske i praktične nastave pojedine žene uspješnije od muškaraca, da je jedna polaznica bila “đak generacije” i sl.

Ako, pored navedenog, raspoložemo podacima da su prve policijske inspektorke u crnogorskoj policiji zasnovale radni odnos 70-ih godina, da je zapošljavanje većih grupa policajki započeto 80-ih godina, da je u policijama zemalja u regionu procenat žena u policiji i na radnim mjestima rukovodilaca veći nego kod nas, onda je za očekivati da se poveća broj žena na rukovodećim radnim mjestima i u crnogorskoj policiji.

Nije cilj povećati broj žena rukovodilaca samo zato što su to evropski standardi, već je cilj povećati broj žena na rukovodećim radnim mjestima, u cilju stvaranja kvalitetnog kadra koji može da se odupre savremenim izazovima i prijetnjama, jer savremeni kriminal i terorizam se ne zasnivaju na fizičkoj snazi, već na dobroj organizaciji i vještinama.

Imajući u vidu navedeno, trebalo bi onemogućiti mladim kadrovima, kako muškarcima tako i ženama, da nakon školovanja budu raspoređeni da obavljaju kancelarijske poslove, čak i ako to žene često traže, zbog porodičnih obaveza, jer, osim što školovanje akademaca za obavljanje policijskih, a ne kancelarijskih poslova, puno košta, a policijski posao je izbor svake policajke, a ne nametnuta volja, samo obavljanjem policijskih poslova, policijska službenica može steći potrebna znanja, vještine i iskustvo, koje će joj omogućiti napredovanje u karijeri i rukovodeće radno mjesto.

Saradnici u međunarodnim organizacijama, koji su strateški partneri u razvoju Uprave policije, ističu da će u narednom periodu biti velika pažnja posvećena temama terorizam i rodna ravnopravnost, pa bi uprkos našim tradicionalnim shvatanjima, ovoj temi trebali posvetiti veću pažnju, u cilju povećanja rodne ravnopravnosti u Upravi policije, u skladu sa evropskim standardima.

STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano

8. MEĐUNARODNA POLITIKA I SARADNJA

Strateški cilj: Integracija politike rodne ravnopravnosti u sve međunarodne procese i odnose

Aktivnosti	Izvještaj
8.1.1. Redovno informisati državne organe/institucije i širu javnost o međunarodnim obavezama iz oblasti zaštite ljudskih prava žena, naročito UN i EU, posebno Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) i Opcionom Protokolu Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i MVPEI, Odbor za RR, MO Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U februaru 2017. godine, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u koordinaciji sa relevantnim institucijama, pripremilo je i poslalo CEDAW Komitetu odgovore na Listu pitanja u vezi sa drugim periodičnim izvještajem za Crnu Goru, koja je dostaljena u decembru 2016. Izvještaj će biti razmatran u periodu od 3-21. jula 2017, u Ženevi, na šezdeset sedmoj sesiji ovog Komiteta. Ovo ministarstvo redovno izvještava na aktuelne zahtjeve vezano za monitoring međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava, uključujući obaveze iz Programa pristupanja i Akcionih planova za pregovaračka poglavlja 19 i 23. Crna Gora je u maju 2016. godine postala 29. članica inicijative „Partnerstvo za jednake budućnosti“, koja je posvećena ekonomskom i političkom snaženju žena na nacionalnom i globalnom nivou. Pomenuta Inicijativa predstavlja promociju nacionalnih projekata i politika, a pogotovo promociju nacionalne politike rodne ravnopravnosti. Otvorena je posebna web stranica inicijative „Partnerstvo za jednake budućnosti“: http://www.equal-futures.org/country/montenegro. Informaciju o integrisanosti politike rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori pripremilo je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
8.1.2. Organizovati javne debate na fakultetima o međunarodnim obavezama iz oblasti zaštite ljudskih prava žena Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i Mprosvjete, visokoškolske ustanove, MVPEI Rok: IV kvartal 2015./ II kvartal 2016. god.	Veza sa mjerama iz oblastima 1 i 2 PAPRR-a: Unapređenje ljudskih prava žena i rodne ravnopravnosti i Rodno osjetljivo vaspitanje i obrazovanje. <u>STATUS MJERE: djelimično realizovana</u>

8.2.1. Pratiti integrisanost pitanja rodne ravnopravnost u svim poglavljima o pristupanju EU Nosioci aktivnosti: MVPEI, MLJMP-ORR i ministarstva i organi državne uprave, Odbor za RR, OCD Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Veliki broj aktivnosti iz ovog Izvještaja, kao i mjere, inkorporirane su u izvještajima o realizaciji akcionih planova za pregovačka poglavlja 23: Pravosuđe i temeljna prava i 19: Socijalna politika i zapošljavanje, koji su pokazali da se mjere koje su predviđene ovim akcionim planovima realizuju planiranom dinamikom. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
8.2.2. Osigurati balansiranu zastupljenosti žena i muškaraca u pregovaračkim timovima Nosioci aktivnosti: MVPEI, MLJMP-ORR i ministarstva i organi državne uprave, OCD Rok: kontinuirano	Ministarstvo evropskih poslova Zastupljenost žena u pregovaračkim grupama je 55%. Šefice(2) i članica(1) Pregovaračke grupe za Poglavlja 23 i 24 su žene. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
8.3.1. Održavati redovne sastanke regionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR, lokalne samouprave i kancelarije za rodnu ravnopravnost, koordinatori/ke za rodnu ravnopravnost u institucijama sistema</u> i MVPEI, države regiona, MO Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U decembru 2016. godine je u Budvi, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u saradnji sa Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori i partnerskim organizacijama iz zemlje, regiona i Evrope, organizovalo je veliku dvodnevnu konferenciju na temu unaprijeđenja rodne ravnopravnosti u zemljama Zapadnog Balkana i Turskoj, koja je okupila više od 100 učesnika/ca mehanizama za rodnu ravnopravnost sa Balkana i iz Turske i Evrope. Drugi dan Konferencije je posvećen suzbijanju nasilja nad ženama i primjeni Istanbulske konvencije. Cilj je ove konferencije je stvaranje Regionalne platforma za rodnu ravnopravnost, koja će okupiti predstavnike/ce svih rodni mehanizama i generisati impuls za ispunjenje obaveza koji se odnose na rodnu ravnopravnost u procesu pristupanja EU, a koje su ove zemlje preuzele, u skladu sa zahtjevima EU i međunarodnim ugovorima, posebno globalnim ciljevima održivog razvoja. Na marginama konferencije o unapređenju rodne ravnopravnosti u zemljama Zapadnog Balkana i Turskoj, ministar za ljudska i manjinska prava susreo se i razgovarao sa Džihan Sultanoglu, pomoćnicom generalnog sekretara UN i regionalnom direktorkom UNDP za Evropu i Zajednicu nezavisnih država. Opština Kotor U periodu od 01. januara do 31. decembra 2016. godine održano je ukupno 5 sastanka Savjeta za LAPRR. 23. decembra 2016. godine Sekretarijat za kulturu, sport i društvene djelatnosti je kao jednu od aktivnosti organizovao trening pod nazivom „Rodna ravnopravnost u Skupštini Opštine Kotor“ na kom je trenerica bila g-đa Nada Drobniak. Na ovaj trening ciljna grupa su bile žene odbornice Skupštine Opštine Kotor, žene funkcionerke u Opštini Kotor, žene na vodećim položajima u Opštini Kotor, kao i van same institucije, kao i žene iz lokalnih medija.

	STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano
8.3.2. Učestvovati na regionalnim i međunarodnim skupovima od značaja za rodnu ravnopravnost Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR, lokalne samouprave i kancelarije za rodnu ravnopravnost, koordinatori/ke za rodnu ravnopravnost u institucijama sistema i MVPEI, Odbor za RR, institucije država regiona, MO</u> Rok: kontinuirano	Skupština Crne Gore - Odbor za rodnu ravnopravnost Predsjednica Odbora Nada Drobnjak, učestvovala je u radu Završne konferencije „Jačanje regionalne saradnje na planu integracije rodne perspektive u reformi sektora bezbjednosti u zemljama Zapadnog Balkana“, koja je održana u Beogradu 15. juna 2016. godine. Rad konferencije odijao se u okviru panela: Značaj podizanja svijesti o ravnopravnosti u vojsci; Uloga mehanizama rodne ravnopravnosti u ministarstvima odbrane i oružanim snagama u unapređivanju rodne ravnopravnosti; Ključni aspekti politika za rodno osjetljivo upravljanje ljudskim resursima. Na marginama konferencije predsjednica Odbora, susrela se sa specijalnom predstavnicom Generalnog sekretara NATO-a za primjenu Rezolucije 1325, ministarkom odbrane Bosne i Hercegovine i ministrom odbrane Republike Srbije. Konferencija se sprovodi u okviru Projekta „Rodna ravnopravnost u oružanim snagama na Zapadnom Balkanu“. - Predsjednica i član Odbora Nada Drobnjak i Nikola Gegaj, učestvovali su u radu Godišnje regionalne konferencije parlamentarki, koja je održana u Tirani 26-28. aprila 2016.godine. Rad konferencije odvijao se u okviru panela: „Jačanje uloge žena u parlamentu i lokalnoj upravi“, „Jačanje uloge žene u centralnoj vlasti“, „Uloga žene u demokratizaciji društva“ i „Jačanje uloge žena u ekonomiji“. Predsjednica Odbora Nada Drobnjak, govorila je u okviru panela „Jačanje žena u centralnoj vlasti“. - Predsjednica Odbora Nada Drobnjak, član i članica Odbora Nikola Gegaj i mr Branka Tanasijević, učestvovali su na međuparlamentarnom sastanaku u Briselu povodom Međunarodnog dana žena, koji je održan 3. marta 2016. godine. Sastanak je održan na temu „Žene izbjeglice i azilantkinje u EU“. Na otvaranju su govorili: predsjednik Evropskog parlamenta Martin Schulz, bivša predsjednica Irske Mary Robinson i aktivistkinja za ljudska prava Nawal Soufi. U okviru panela, diskutovano je na teme „Nasilje nad ženama izbjeglicama i azilantkinjama“, „Rod i zdravstvena zaštita: položaj izbjeglica i azilantkinja“ i „Integracija žena izbjeglica“. Delegacija Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, učestvovala je u radu panela „Rod i zdravstvena zaštita: položaj izbjeglica i azilantkinja“. U okviru obilježavanja Međunarodnog dana žena, u Evropskom parlamentu, je 2. marta organizovana izložba na temu „Žene izbjeglice i azilantkinje u EU“, kojoj su prisustvovali i predstavnik Odbora. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Crna Gora je u maju 2016. godine postala 29. članica inicijative „Partnerstvo za jednake budućnosti“, koja je posvećena ekonomskom i političkom snaženju žena na nacionalnom i globalnom nivou. Pomenuta Inicijativa predstavlja promociju nacionalnih projekata i politika, a pogotovo promociju nacionalne politike rodne ravnopravnosti. Otvorena je posebna web stranica inicijative „Partnerstvo za jednake budućnosti“: http://www.equal-futures.org/country/montenegro. U maju 2016. godine načelnica Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava učestvovala je na IX Generalnoj skupštini Balkanskog biroa za potpomaganje srednjeg staleža, koja je održana u Sofiji na temu „Politička podrška preduzećima i mladim preduzetnicima koji startuju u jugoistočnoj Evropi“. Balkanski biro za potpomaganje srednjeg staleža je balkanska preduzetnička asocijacija radi na jačanju konkurentnosti malih i srednjih preduzeća u Jugo - Istočnoj Evropi. Posljednjih nekoliko godina, u okviru Zapadno - balkanskog projekta, kojim koordinira, posebnu pažnju posvećuje mladim preduzetnicima i start-up buznisu. U oktobru 2016. godine organizovan je redovni godišnji sastanak službenika iz zemalja koje su u pretpristupnom periodu učlanjenja u EU, a sastanak je organizovao Evropski institut za rodnu ravnopravnost. Predstavnice Crne Gore na sastanku su bile službenice Ministarstva za ljudska i manjinska prava, načelnica Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti i načelnica Odjeljenja za evropske integracije, programiranje i

	implementaciju EU fondova. Načelnica Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti učestvovala je na redovnom sastanku Komisije za rodnu ravnopravnost Savjeta Evrope, čija je članica ispred Crne Gore, a koji je održan u periodu 14 -19. novembra 2016. godine, u Strazburu. Na Desetom sastanku Komisije, predstavljena je dosadašnja implementacija Strategije za rodnu ravnopravnost Savjeta Evrope 2014-2017, kao i dat pregled aktivnosti u vezi sa borbom protiv stereotipa i seksizma, jednakim pristupom pravosuđu, ravnomjernom učešću žena i muškaraca u političkom i javnom životu, borbi protiv nasilja nad ženama, sprovođenja politike orodnjavanja i afirmativnih mjera u cilju zaštite od diskriminacije i ljudskih prava žena. Povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama - 25. novembra, kojim je počela kampanja 16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama, u Zagrebu je organizovana Regionalna konferencija „Femicid Watch – za prevenciju femicida u Republici Hrvatskoj“, na kojoj su učestvovali i predstavnice Ministarstva za ljudska i manjinska prava u Crnoj Gori. Na konferenciji je predstavljena inicijativa pokretanja posmatračkog tijela ili sistema na nacionalnim nivoa nazvanog „Femicid Watch“ koji bi pratili pojavu ubistva žena iz rodnog aspekta te analizirali podatke radi uočavanja ključnih propusta koji dovode do ubistva žena od strane njihovih supruga ili bivših i sadašnjih partnera. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
8.3.3. Organizovati studijske posjete za zaposlene u mehanizmima za rodnu ravnopravnost na specifične teme od značaja za postizanje rodne ravnopravnosti u regionu. Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR, lokalne samouprave i kancelarije za rodnu ravnopravnost, koordinatori/ke za rodnu ravnopravnost u institucijama sistema</u> i Odbor za RR, države regiona, MO Rok: jednom godišnje	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U cilju jačanja kapaciteta mehanizama zaduženih za primjenu rodne ravnopravnosti, TALEX jedinici je upućen zahtjev za organizovanje studijske posjete. Posjeta je identifikovana kao potreba u cilju razmjene iskustava i dobrih praksi. Nije bilo povratne informacije. U okviru projekta PREDIM – Podrška nacionalnim institucijama u prevenciji diskriminacije u Crnoj Gori, Generalni direktorat za vladavinu prava, Direktorat za ljudska prava, Odjeljenje za politike ljudskih prava i razvoj - Divizija za implementaciju ljudskih prava na nacionalnom nivou Svjeta Evrope, organizovao je za predstavnike/ce Ministarstva za ljudska i manjinska prava i institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda posjetu institucijama Savjeta Evrope kao i prisustvo raspravi na Velikom vijeću Evropskog suda za ljudska prava povodom slučaja »Fabijan protiv Mađarske«. U okviru programa studijske posjete, predstavnici Ministarstva i Institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda su imali priliku da se upoznaju sa nadležnostima određenih tijela Savjeta Evrope, pregledom crnogorskih slučajeva pred Evropskim sudom za ljudska prava, ulogom sudske prakse Evropskog suda, kao i međunarodnim dokumentima Savjeta Evrope u oblasti antiskriminacije i ljudskih prava. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>

9. INSTITUCIONALNI MEHANIZMI ZA PRIMJENU POLITIKA RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Strateški cilj: Stvaranje održivih mehanizama za postizanje rodne ravnopravnosti

Aktivnosti	Izvještaj
9.1.1. Formirati Nacionalni Savjet za praćenje implementacije politika rodne ravnopravnosti Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i ministarstva i organi državne uprave Rok: I kvartal 2016. god.	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U 2016. godini uspostavljen je novi institucionalni mehanizam za sprovođenje politike rodne ravnopravnosti –nacionalni Savjet za rodnu ravnopravnost. Rješenjem Ministra za ljudska i manjinska prava maja 2016. godine, formiran je Savjet za rodnu ravnopravnost na nacionalnom nivou kao stručno-savjetodavno tijelo radi razmatranja pitanja sprovođenja politike rodne ravnopravnosti na nacionalnom i lokalnom nivou, te primjene propisa koji se odnose na rodnu ravnopravnost i vrednovanja tih propisa na položaj žena i muškaraca. Ministar za ljudska i manjinska prava predsjedava Savjetom, koji broji 21 član, i od kojih su 4 članice NVO. Prva sjednica savjeta za rodnu ravnopravnost, održana je 24. oktobra 2016. godine. Za razmatranje pitanja u pojedinim oblastima od značaja za rodnu ravnopravnost u okviru Savjeta formirana su savjetodavna tijela – odbori (njih osam), koji će detaljnije pratiti ostvarivanje i unapređivanje politike jednakih mogućnosti u okviru svojih oblasti. Na sjednici Savjeta imenovani su predsjednici pomenutih savjetodavnih tijela, odnosno odbora. Zaključak je Savjeta da se proširi njegov sastav uključivanjem predstavnika ministarstava ekonomije, održivog razvoja i turizma i finansija, zbog potrebe praćenja rodne politike u ovim oblastima. Na konstitutivnoj sjednici usvojen je i Poslovnik o radu ovog tijela. STATUS MJERE: realizovana
9.1.2. Organizovati redovne sastanke sa koordinatorima/kama za pitanja rodne ravnopravnosti u državnim organima i Komisijom za PAPRR. Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i koordinatori/ke za pitanja rodne ravnopravnosti u ministarstvima i organima državne uprave, Komisija za PAPRR Rok: III i IV kvartal 2015./tokom 2016. god.	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Nastavljajući sa kontinuiranim aktivnostima na implementaciji politike rodne ravnopravnosti, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava - Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti i Misija OEBS-a u Crnoj Gori, u martu 2016. godine, održali su sastanak sa predstavnicima lokalnih samouprava u Crnoj Gori i mrežom koordinatora za rodnu ravnopravnost – 22 učesnika. Takođe su 29. i 30. septembra 2016., zajednički organizovali su (dvodnevni) trening za novoimenovane koordinate u oblasti rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou. Aktivnost je dio projekta “Podrška procesu orodnjavanja u Crnoj Gori”, koji se u partnerstvu realizuje. Tema treninga su osnovni principi rodne ravnopravnosti. Ciljna grupa: novoimenovani koordinate za rodnu ravnopravnost. U novembru 2016. godine je u Podgorici predstavljen je Komentar Zakona o rodnoj ravnopravnosti, kome su prisutvovali kontakt osobe za rodnu ravnopravnost sa lokalnog nivoa i iz državnih institucija. Decembra 8. i 9. 2016. godine, organizovana je i dvodnevna radionica za koordinate za rodnu ravnopravnost iz lokalnih opština na kojoj je predstavljen nacrt analize efekata potpisivanja Memoranduma o saradnji za oblast rodne ravnopravnosti u crnogorskim opštinama. Predmet radionice je bila razmjena informacija u vezi sa dosadašnjim ostvarivanjem obaveza lokalnih samouprava iz memoranduma o saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i Misijom OEBS-a u Crnoj Gori. Konačna analiza će sadržati opštu ocjenu stanja rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou. Marta mjeseca 2016. godine održana je sjednica Komisije za PAPRR, na kojoj je razmatran i prihvaćen Izvještaj o sprovođenju PAPRR-a za 2015. godinu, i koji je usvojen nakon toga na sjednici Vlade Crne Gore. U 2016. godini uspostavljen je novi institucionalni mehanizam za sprovođenje politike rodne ravnopravnosti –nacionalni Savjet za rodnu ravnopravnost, kao stručno-savjetodavno tijelo radi razmatranja pitanja sprovođenja politike rodne ravnopravnosti na nacionalnom i

	lokalnom nivou, te primjene propisa koji se odnose na rodnu ravnopravnost i vrednovanja tih propisa na položaj žena i muškaraca. Ministar za ljudska i manjinska prava predsjedava Savjetom, koji broji 21 član, i od kojih su 4 članice NVO. Prva sjednica savjeta za rodnu ravnopravnost, održana je 24. oktobra 2016. godine. Na sjednici Savjeta imenovani su predsjednici pomenutih savjetodavnih tijela, odnosno odbora. Zaključak je Savjeta da se proširi njegov sastav uključivanjem predstavnika ministarstava ekonomije, održivog razvoja i turizma i finansija, zbog potrebe praćenja rodne politike u ovim oblastima. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
9.1.3.Uključiti u opis poslova koordinatora/ki pitanja rodne ravnopravnosti Nosioci aktivnosti: <u>UZZK, nadležni organi na lokalnom nivou i</u> MLJMP-ORR Rok: IV kvartal 2015. god.	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U izradi je Analiza efekata potpisivanja Memoranduma o saradnji za oblast rodne ravnopravnosti u crnogorskim opštinama, koja će sadržati opštu ocjenu stanja rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou. U tu svrhu, je u Podgorici je 8. i 9. decembra 2016. godine, organizovana dvodnevna radionica za koordinate/ke za rodnu ravnopravnost iz lokalnih opština. Predmet radionice je bila razmjena informacija u vezi sa dosadašnjim ostvarivanjem obaveza lokalnih samouprava iz memoranduma o saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i Misijom OEBS-a u Crnoj Gori. Ministarstvo unutrašnjih poslova U cilju postizanja rodne ravnopravnosti, redovno se održavaju sastanci, okrugli stolovi, seminari, radionice i sl. u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, Odborom za rodnu ravnopravnost, Policijskom akademijom, Upravom za kadrove, Ministarstvom odbrane, OEBS-om, DICA-om i nevladinim organizacijama, na kojima predstavnici MUP-a i Uprave policije aktivno učestvuju. Koordinatorica za rodnu ravnopravnost u MUP-u je članica nacionalnog Savjeta za rodnu ravnopravnost, obrazovane od strane ministra za ljudska i manjinska prava, zadužene za realizaciju mjera predviđenih važećim Planom aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti, kao i članica radne grupe za izradu Predloga plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti i članica Radne grupe Ministarstva odbrane, zadužene za izradu nacionalnog Akcionog plana za implementaciju Rezolucije Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1325 - Žene, mir, bezbjednost. Uprava za kadrove Uprava za kadrove, u skladu sa Zakonom o državnim službenicima i namještenicima nadležna je da daje mišljenja na akte o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji državnih organa. Tom prilikom, posebno vodimo računa, da u opisu posla radnog mjesta jednog od državnih službenika stoji da obavlja poslove koordinatora za rodnu ravnopravnost. Glavni grad Podgorica Izabrana koordinatorica za rodnu ravnopravnost. Koordinatorica za rodnu ravnopravnost sarađuje sa svim zaposlenima u Glavnom gradu Podgorica kako bi na što bolji način realizovala aktivnosti iz AP. Opština Kotor Lokalnim akcionim planom za postizanje rodne ravnopravnosti u Opštini Kotor koji je usvojen 2013. godine predviđeno je da se sistematizacijom radnih mjesta u Opštini Kotor predvidi radno mjesto za osobu koja će se baviti poslovima rodne ravnopravnosti. Nakon izvršene sistematizacije predviđeno je da osoba zaposlena u Sekretarijatu za kulturu, sport i društvene djelatnosti, na poslovima Savjetnika/ce za kulturu, medije i web koordinaciju sa informacionim centrom bude zadužena za poslove rodne ravnopravnosti. U junu 2014. godine određena je kontakt osoba za rodnu ravnopravnost.

	Opština Pljevlja Sprovedeno u opštini Pljevlja. Opština Žabljak Na nivou lokalne samouprave postoji mjesto koordinatora za rodnu ravnopravnost. <u>STATUS MJERE: realizovana</u>
9.1.4. Organizovati obuke vodeće upravljačke strukture na lokalnom nivou u cilju jačanja podrške koordinatorima/kama za primjenu rodne ravnopravnosti u svakodnevnom radu. Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR, UZK</u> i ministarstva i organi državne uprave Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Kancelarija za rodnu ravnopravnost opštine Bijelo Polje su u maju 2016. godine organizovali seminar na temu: Predstavljanje izmjena i dopuna Zakona o rodnoj ravnopravnosti za rukovodioce u lokalnoj upravi i predstavnike opštinskog Savjeta za rodnu ravnopravnost. Broj učesnika: 20. Nastavljajući sa kontinuiranim aktivnostima na implementaciji politike rodne ravnopravnosti, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava - Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti i Misija OEBS-a u Crnoj Gori, u martu 2016. godine, održali su sastanak sa predstavnicima lokalnih samouprava u Crnoj Gori i mrežom koordinatora za rodnu ravnopravnost – 22 učesnika. Takođe su 29. i 30. septembra 2016. godine, zajednički organizovali su (dvodnevni) trening za novoimenovane koordinate u oblasti rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou. Aktivnost je dio projekta “Podrška procesu orodnjavanja u Crnoj Gori”, koji se u partnerstvu realizuje. Tema treninga su osnovni principi rodne ravnopravnosti. Ciljna grupa: novoimenovani koordinate za rodnu ravnopravnost. U novembru 2016. godine je u Podgorici predstavljen je Komentar Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Događaj je okupio brojne predstavnike crnogorskih institucija i civilnog društva koji se bave rodnom ravnopravnošću – 40 učesnika. Decembra 8. i 9. 2016. godine, organizovana je i dvodnevna radionica za koordinate za rodnu ravnopravnost iz lokalnih opština na kojoj je predstavljen nacrt analize efekata potpisivanja Memoranduma o saradnji za oblast rodne ravnopravnosti u crnogorskim opštinama. Predmet radionice je bila razmjena informacija u vezi sa dosadašnjim ostvarivanjem obaveza lokalnih samouprava iz memoranduma o saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i Misijom OEBS-a u Crnoj Gori. Konačna analiza će sadržati opštu ocjenu stanja rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
9.2.2. Pružanje kontinuirane podrške opštinama sa kojima je uspostavljena saradnja na izradi i implementaciji lokalnih akcionih planova za rodnu ravnopravnost Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i sve lokalne samouprave u	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Politika rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou je posebno unaprijeđena u proteklom periodu. U 2016, dvije opštine su donijele Odluku o rodnoj ravnopravnosti, dok je u jednoj formiran Savjet za rodnu ravnopravnost. Formirana mreža koordinatora-ki na lokalnom nivou je bila vrlo aktivna i u 2016. godini i ona broji 21 član. Dosadašnji rezultati sprovođenja politike rodne ravnopravnosti, ukazuju na sljedeće: Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u saradnji sa OEBS-om potpisalo memorandume u saradnji sa sve 23 opštine u Crnoj Gori. Od toga, u 11 opština uljučujući i Glavni grad Podgoricu, postoje lokalni akcioni planovi za rodnu ravnopravnost. U 12 opština formirani su savjeti za rodnu ravnopravnost, a pet opština ima kancelarije za rodnu ravnopravnost. Sedam opština je budžetski pozicioniralo sredstva za implementaciju politike rodne ravnopravnosti u okviru svojih budžeta. U 15 opština donešene su Odluke o rodnoj ravnopravnosti. U četiri opštine imamo žene na funkciji predsjednice opštine, a u sedam opština su na funkciji potpredsjednica opština, dok su u dvije opštine žene na funkciji predsjednice skupštine opštine. U četiri lokalna parlamenta je zastupljenost žene preko 32% , dok je na nivou ostalih opština taj procenat oko 26%.

Crnoj Gori Rok: kontinuirano	Nastavljajući sa kontinuiranim aktivnostima na implementaciji politike rodne ravnopravnosti, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava - Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti i Misija OEBS-a u Crnoj Gori, u martu 2016. godine, održali su sastanak sa predstavnicima lokalnih samouprava u Crnoj Gori i mrežom koordinatora za rodnu ravnopravnost – 22 učesnika. Takođe su 29. i 30. septembra 2016. godine, zajednički organizovali su (dvodnevni) trening za novoimenovane koordinate u oblasti rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou. Aktivnost je dio projekta “Podrška procesu orodnjavanja u Crnoj Gori”, koji se u partnerstvu realizuje. Tema treninga su osnovni principi rodne ravnopravnosti. Ciljna grupa: novoimenovani koordinate za rodnu ravnopravnost. U novembru 2016. godine je u Podgorici predstavljen je Komentar Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Događaj je okupio brojne predstavnike crnogorskih institucija i civilnog društva koji se bave rodnom ravnopravnošću – 40 učesnika. Decembra 8. i 9. 2016. godine, organizovana je i dvodnevna radionica za koordinate/ke za rodnu ravnopravnost iz lokalnih opština na kojoj je predstavljen nacrt analize efekata potpisivanja Memoranduma o saradnji za oblast rodne ravnopravnosti u crnogorskim opštinama. Predmet radionice je bila razmjena informacija u vezi sa dosadašnjim ostvarivanjem obaveza lokalnih samouprava iz memoranduma o saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i Misijom OEBS-a u Crnoj Gori. Konačna analiza će sadržati opštu ocjenu stanja rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou. Opština Tivat Opština Tivat ima kontinuiranu saradnju sa opštinama u oblasti rodne ravnopravnosti. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
9.2.3. Sprovoditi zajedničke aktivnosti i kampanje Odjeljenja za rodnu ravnopravnost i lokalnih samouprava u cilju podizanja svijesti o pitanjima rodne ravnopravnosti Nosioci aktivnosti: <u>MLIMP-ORR</u> i sve lokalne samouprave u Crnoj Gori Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Kancelarija za rodnu ravnopravnost opštine Bijelo Polje su u maju 2016. godine organizovali seminar na temu: Predstavljanje izmjena i dopuna Zakona o rodnoj ravnopravnosti za rukovodioce u lokalnoj upravi i predstavnike opštinskog Savjeta za rodnu ravnopravnost. Broj učesnika: 20. Nastavljajući sa kontinuiranim aktivnostima na implementaciji politike rodne ravnopravnosti, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava - Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti i Misija OEBS-a u Crnoj Gori, u martu 2016. godine, održali su sastanak sa predstavnicima lokalnih samouprava u Crnoj Gori i mrežom koordinatora za rodnu ravnopravnost – 22 učesnika. Takođe su 29. i 30. septembra 2016., zajednički organizovali su (dvodnevni) trening za novoimenovane koordinate u oblasti rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou. Aktivnost je dio projekta “Podrška procesu orodnjavanja u Crnoj Gori”, koji se u partnerstvu realizuje. Tema treninga su osnovni principi rodne ravnopravnosti. Ciljna grupa: novoimenovani koordinate za rodnu ravnopravnost. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u saradnji sa Misijom OEBS-a u Crnoj Gori organizovalo konferenciju povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, u Podgorici – 25. novembra 2016. godine. Događaj je ujedno bio i uvod u početak globalne kampanje „16 dana aktivizma u borbi protiv nasilja nad ženama“ koja se obilježava u 164 zemlje u svijetu. Konferencija je okupila 50 učesnika. Na konferenciji je predstavljen spot o rodno zasnovanom nasilju, pa je tokom trajanja kampanje na crnogorskim TV stanicama(ukupno 12) emitovani su video klipovi sa porukama o rodno zasnovanom nasilju, trajanja oko 20 sekundi – spotovi su bili izrađeni na crnogorskom, albanskom i engleskom jeziku. Opština Bijelo Polje Tokom izvjestajnog perioda nastavljena je već kvalitetno uspostavljena saradnja sa Odjeljenjem za rodnu ravnopravnost pri Ministarstvu za ljudska i manjinska prava i Misijom OEBS-a u Crnoj Gori od kojih smo dobili finasijsku podršku za realizaciju seminara za ekonomsko osnaživanje žena.

	Tokom izvještajnog perioda nastavili smo sa umrežavanjem resursa na nivou lokalne uprave – Sekretarijata, Opštinskih kancelarija za: mlade, prevenciju narkomanije, osobe sa invaliditetom, saradnju sa nevladinim organizacijama u okviru realizacije zajedničkih programa. Učestvovali smo na seminarima, konferencijama i edukacijama koje su organizovali: Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti radi unapređenja kompetencija zapošljenih u Kancelarijama za rodnu ravnopravnost, unapređenja saradnje među opštinama i jačanju mreže, Udruženje preduzetnica Crne Gore, Ministarstvo pravde. Tokom izvještajnog perioda odgovorili smo na više upitnika od strane NVO proslijeđenih preko nadležnog Ministarstva, pripremili izvještaje za Odjeljenje za rodnu ravnopravnost, Skupštinski odbor za rodnu ravnopravnost i dr. Opština Nikšić Odjeljenje za informisanje i rodnu ravnopravnost je pratilo stanje i težilo unapređenju rodne ravnopravnosti i predlagalo mjere i aktivnosti u pogledu unapređivanja i ostvarivanja rodne ravnopravnosti. Tačnije, Odjeljenje je učestvovalo u pripremanju i donošenju Lokalnog akcionog plana na nivou Opštine i u radu savjeta, odbora, komisija i radnih grupa, koje imenuje Skupština i predsjednik Opštine, a koje se bave propisivanjem mehanizama za postizanje rodne ravnopravnosti. Takođe, ostvaruje saradnju sa svim subjektima relevantnim za ostvarivanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou, sa državnim organima, javnim službama kao i NVO. Takođe, Odjeljenje za informisanje i rodnu ravnopravnost pruža stručnu podršku lokalnoj upravi kako bi iste razvile nove, rodno osjetljive mehanizme za razvoj preduzetništva, čime bi se omogućila veća iskorišćenost ženskog radnog potencijala i ekonomski prosperitet na lokalnom nivou. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
9.3.1. Kadrovski ojačati Odjeljenje za rodnu ravnopravnost Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i MF Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti trenutno ima 2 službenice i angažovanu volonterku koja radi na poslovima iz oblasti rodne ravnopravnosti. Akcionim planom za Pregovaračko poglavlje 23 je predviđena mjera 3.6.2.1. jačanja kapaciteta Odjeljenja sa rokom do II kvartala 2017. godine. S tim u vezi, u skladu sa zakonskom procedurom, očekuje se zapošljavanje još jednog službenika u Odjeljenju za poslove rodne ravnopravnosti, za šta je dobijena saglasnost i od Ministarstva finansija. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
9.3.2. Opredijeliti dodatna finansijska sredstva za sprovođenje aktivnosti iz PAPRR-a gdje je nosilac Odjeljenje za rodnu ravnopravnost Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i MF Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava U aprilu 2016. godine, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Kancelarija UNDP-a potpisali su Sporazum o zajedničkom finansiranju projekta „Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti“, koji je podržala Delegacija EU u Crnoj Gori iz IPA fondova. U okviru Projekta, tokom 2016. godine, realizovane su brojne aktivnosti koje se odnose na političku participaciju žena, ekonomsko snaženje žena, kao i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Sedam opština: Tivat, Bar Budva, Berane, Pljevlja i Herceg Novi, Kotor u svom budžetu imaju stavku namijenjenu za realizaciju lokalnih akcionih planova za postizanje rodne ravnopravnosti. Ministarstvo unutrašnjih poslova Budžetom za 2016. godine su planirana i obezbijedena sredstva za realizaciju mjera za postizanje rodne ravnopravnosti. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>

9.4.1. Organizovati seminar za zaposlene u kancelariji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda o primjeni međunarodnih i domaćih instrumenata zaštite od rodne diskriminacije Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i ZLJPS Rok: I kvartal 2016. god.	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Ministarstvo za ljudska i manjinska prava ima kontinuiranu i uspješnu saradnju sa institucijom Zaštitnika za ljudska prava i slobode Crne Gore, u oblasti ljudskih prava, rodne ravnopravnosti, borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, ekonomskog položaja žena itd. Predstavnic/e institucije Zaštitnika za ljudska prava i slobode Crne Gore su prisustvovali i učestvovali na sledećim događajima/sastancima u organizaciji Ministarstva za ljudska i manjinska prava – Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti: - jednodnevnoj radionica na temu „Rodna ravnopravnost u medijima u Crnoj Gori“, održanoj u januaru 2016. godine, u Podgorici, organizovanoj u saradnji sa TAIEX programom iz Brisela, (za 40 učesnika/ca); - video konferenciji sa predstavnicima Evropske komisije na temu“ Implementacija plana aktivnosti za posiziranje rodne ravnopravnosti 2013 – 2017“, održanoj u septembru 2016; - konstitutivnoj sjednici Savjeta za rodnu ravnopravnost organizovanoj 24. oktobra 2016. godine, čiji je član predstavnik institucije Zaštitnika za ljudska prava i slobode Crne Gore; - na predavljanju <i>Komentara Zakona o rodnoj ravnopravnosti</i>, koje je organizovano 16. novembra 2016. godine, u Podgorici. Događaj je okupio brojne predstavnike crnogorskih institucija i civilnog društva koji se bave rodnom ravnopravnošću – 40 učesnika; - konferenciji organizovanoj povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, u Podgorici – 25. novembra 2016. godine; događaj su organizovali Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u saradnji sa Misijom OEBS-a u Crnoj Gori. On je ujedno bio i uvod u početak globalne kampanje „16 dana aktivizma u borbi protiv nasilja nad ženama“ koja se obilježava u 164 zemlje u svijetu. Konferencija je okupila 50 učesnika. Na konferenciji je predstavljen spot o rodno zasnovanom nasilju koji se emitovao tokom 16 dana kampanje u crnogorskim medijima; - radionici na temu: Rodna ravnopravnost u medijima u Crnoj Gori organizovanoj 7. decembra 2016. u cilju predavljanja primjene Zakona o rodnoj ravnopravnosti, rodnog aspekta medija i principa rodne ravnopravnosti predstavnicima medija; - dvodnevnoj konferenciji organizovanoj na temu unaprijeđenja rodne ravnopravnosti u zemljama Zapadnog Balkana i Turskoj decembra 2016. godine, koja je okupila više od 100 učesnika mehanizama za rodnu ravnopravnost sa Balkana i iz Turske i Evrope. Konferencija je organizovana u saradnji Ministarstva za ljudska i manjinska prava, Kancelarije UNDP-a u Crnoj Gori i partnerskih organizacija iz zemlje, regiona i Evrope. Predstavnik institucije Zaštitnika za ljudska prava i slobode Crne Gore je član Radne grupe za izradu novog strateškog dokumenta za rodnu ravnopravnost. <u>STATUS MJERE: realizovana</u>
9.5.1.Organizovanje zajedničkih aktivnosti u cilju pune primjene PAPRR Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i OCD Rok: kontinuirano	Veza sa mjerom 9.5.2. i ostalim mjerama. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
9.5.2. Redovno održavanje sastanaka Foruma za dijalog sa	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Ministarstvo za ljudska i manjinska prava ima kontinuiranu saradnju sa NVO sektorom. Redovno se održavaju sastanci sa NVO-ima koji se bave pitanjima ljudskih prava, rodne ravnopravnosti, borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, ekonomskog položaja žena itd.

predstavnicima/cama civilnog društva Nosioci aktivnosti: <u>MLIMP-ORR</u> i Odbor za RR, OCD Rok: kontinuirano	Aktivnosti se sprovode i kroz zajedničke kampanje, obuke, istraživanja, kao i realizaciju projekata koje finansiraju međunarodne organizacije i realizacijom obaveza proisteklih potpisivanjem memoranduma sa nevladinim organizacijama, iz oblasti zaštite ljudskih i manjinskih prava i rodne ravnopravnosti. Predstavnicima Ministarstva za ljudska i manjinska prava su učestvovali na brojnim događajima koje su organizovale nevladine organizacije koje bave unapređenjem ljudskih prava žena. Predstavnicima NVO sektora su članovi savjetodavnih tijela za praćenje implementacije projekta „Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti“, koji Ministarstvo za ljudska i manjinska prava sprovodi u saradnji sa Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori, uz finansijsku podršku Delegacije EU u Crnoj Gori. Predstavnicima NVO sektora su i članice Savjeta za rodnu ravnopravnost na nacionalnom nivou. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava podržalo je projekat “Izgradnja igrališta u skloništu za žene i djecu žrtve nasilja”, sproveden od strane SOS telefona za žene i djecu žrtve nasilja – Nikšić, uz finansijsku podršku Ambasade Republike Poljske. Projekat doprinosi unapređenju uslova za bezbjedan i kvalitetan boravak djece i žena u SOS skloništu za žene i djecu žrtve nasilja u Nikšiću. U okviru projekta je 26. septembra 2016. godine otvoreno igralište. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima i nevladina organizacija „Crnogorski ženski lobi“ su potpisali Memorandum o međusobnoj saradnji u oblasti prevencije i pružanja pomoći i zaštite potencijalnim žrtvama i žrtvama trgovine ljudima u Crnoj Gori 24. maja 2016. godine. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i NVO “Centar za ženska prava” su 22. jula 2016. godine potpisali <i>Memorandum o intenziviranju saradnje</i> u cilju preduzimanja daljih strateških mjera za osiguranje prevencije nasilja u porodici i nasilja nad ženama, te obezbjeđivanja kvalitetnih, djelotvornih i kredibilnih mehanizama zaštite žrtava nasilja i efikasnog gonjenja počilaca u cilju smanjenja tolerancije nasilja. Potpisnice Memoraduma su se usaglasile da će bliže sarađivati na razmjeni informacija i implementaciji projekata i aktivnosti u vezi sa promocijom ravnopravnosti žena i muškaraca, zaštitom od nasilja nad ženama i nasilja u porodici i suzbijanjem. Opština Bijelo Polje Sve aktivnosti kancelarije medijski su adekvatno praćene. Radi bolje komunikacije sa ciljnom grupom i širom javnosti otvoren je fb profil kancelarije koji je veoma posjećen, imamo zadovoljavajući broj pohvala, komentara, sugestija i prijedloga. Ovaj vid komunikacije koristimo i za najavu i poziv za učestvovanje na našim aktivnostima, kao i za predstavljanje svih programa vezanih za rodnu ravnopravnost koji se realizuju u Crnoj Gori, a i u regionu. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
---	--

9.6.1. Organizovati edukacije za rodno osjetljivo upravljanje budžetskim sredstvima za predstavnike/ce lokalnih samouprava i ministarstava Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i ministarstva i organi državne uprave, lokalne samouprave, OCD Rok: kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Sedam opština: Tivat, Bar Budva, Berane, Pljevlja i Herceg Novi, Kotor u svom budžetu imaju stavku namijenjenu za realizaciju lokalnih akcionih planova za postizanje rodne ravnopravnosti. Nastavljajući sa kontinuiranim aktivnostima na implementaciji politike rodne ravnopravnosti, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava - Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti i Misija OEBS-a u Crnoj Gori, u martu 2016. godine, održali su sastanak sa predstavnicima lokalnih samouprava u Crnoj Gori i mrežom koordinatora za rodnu ravnopravnost – 22 učesnika. Takođe su 29. i 30. septembra 2016. godine, zajednički organizovali su (dvodnevni) trening za novoimenovane koordinate u oblasti rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou. Aktivnost je dio projekta “Podrška procesu orodnjavanja u Crnoj Gori”, koji se u partnerstvu realizuje. Tema treninga su osnovni principi rodne ravnopravnosti. Ciljna grupa: novoimenovani koordinatori za rodnu ravnopravnost. Kroz ove obuke, svim učesnicima je predstavljena važnost i/ili osnovne smjernice za rodno osjetljivo budžetiranje. <u>STATUS MJERE: realizuje se kontinuirano</u>
9.6.3. Uspostavljen mehanizam za rodno osjetljivo upravljanje budžetskim sredstvima u minimum 3 lokalne samouprave i 1 ministarstvu. Nosioci aktivnosti: <u>MLJMP-ORR</u> i odabrana ministarstva i lokalne samouprave Rok: IV kvartal 2016. god.	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Ministarstvo odbrane ima budžetom opredijeljena sredstva za realizaciju aktivnosti iz oblasti rodne ravnopravnosti, u skladu sa Planom aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti. Sedam opština: Tivat, Bar Budva, Berane, Pljevlja i Herceg Novi, Kotor u svom budžetu imaju stavku namijenjenu za realizaciju lokalnih akcionih planova za postizanje rodne ravnopravnosti. <u>STATUS MJERE: realizovana</u>

REZIME

Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti 2013-2017 (u daljem tekstu: PAPRR)

usvojen je januara 2013. godine. Do sada je Vlada Crne Gore usvojila 3 izvještaja (za 2013, 2014. i 2015. godinu) o sprovođenju ovog Plana. Rok važenja ovog dokumenta završio se zaključno sa 31. decembrom 2016.

U okviru Projekta IPA 2014 "Podrška antdiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori" koji od aprila 2016. godine, sprovodi Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u saradnji sa Kancelarijom UNDP-ija u crnoj Gori, uz finansijsku podršku Delegacije EU, angažovana je ekspertkinja iz inostranstva koja je sprovela eksternu evaluaciju sprovođenja prethodnog PAPRR-a koji je dostupan na linku: <http://www.minmanj.gov.me/ministarstvo>.

Evaluacija je pokazala da je došlo do unapređenja zakonodavnog i institucionalnog okvira za postizanje rodne ravnopravnosti, da postoje vidljivi rezultati u svim oblastima života kako na nacionalnom tako i lokalnom nivou, ali da još uvijek ima prostora za dalje djelovanje u cilju stvaranja jednakih uslova za sve građane i građanke Crne Gore.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore i institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, uz kontakt osobe iz svih relevantnih institucija, koje su u obavezi da obavljaju poslove u vezi sa postizanjem rodne ravnopravnosti, na nacionalnom i lokalnom nivou, svojim aktivnostima značajno su unaprijedili sprovođenje politike rodne ravnopravnosti. Osim navedenih, djelovanje relevantnih institucija, prepoznatih kao nosioci aktivnosti, kako na nacionalnom, tako i lokalnom nivou, doprinijelo je značajnom poboljšanju položaja žena u svih segmentima i oblastima društva.

U sprovođenju aktivnosti, podrška je data i od strane međunarodnih organizacija – Kancelarije UNDP-a i Misije OEBS-a u Crnoj Gori, koje su kao partnerske organizacije pružale i finansijsku i tehničku pomoć. U sprovođenju aktivnosti podršku je pružila i Delegacija Evropske Unije u Crnoj Gori. NVO sektor je imao značajnu ulogu u sprovođenju aktivnosti, kako kroz svoje samostalne projekte, tako i kroz učešće u zajedničkim projektima i kampanjama.

Nacionalni Savjet za rodnu ravnopravnost uspostavljen je 24. oktobra 2016. godine i predstavlja novi institucionalni mehanizam za postizanje rodne ravnopravnosti. Kao stručno-savjetodavno tijelo, formirano je radi razmatranja pitanja sprovođenja politike rodne ravnopravnosti na nacionalnom i lokalnom nivou. Rad Savjeta odnosi se i na razmatranje i primjenu propisa koji se odnose na rodnu ravnopravnost i vrednovanje tih propisa na položaj žena i muškarca. Predsjedavajući Savjetom je Ministar za ljudska i manjinska prava. U sastavu Savjeta su, osim predstavnika/ca relevantnih institucija i 4 predstavnika/ce NVO. Za razmatranje pitanja u pojedinim oblastima od značaja za rodnu ravnopravnost u okviru Savjeta formirana su savjetodavna tijela, njih osam, koja detaljnije prate ostvarivanje i unaprijeđivanje politike jednakih mogućnosti u okviru svojih oblasti, te postoje imenovani

predsjednici/e pomenutih savjetodavnih tijela, odnosno odbora. Odbori su sljedeći:

- Odbor za veće učešće žena u političkoj participaciji,
- Odbor za ekonomsko osnaživanje i položaja žena na tržištu rada,
- Odbor za zaštitu od nasilja u porodici i nasilja nad ženama,
- Odbor za zdravstvenu i socijalnu zaštitu žena,
- Odbor za nauku, kulturu, obrazovanje i sport,
- Odbor za održivi i ruralni razvoj,
- Odbor za međunarodnu saradnju i
- Odbor za saradnju sa lokalnim samoupravama.

Izveštaj o realizaciji Programa sprovođenja Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti za 2016. godinu, je dat u tabelarnom prikazu sa informacijama koje su dobijene od nadležnih institucija, koje su ili nosioci aktivnosti ili partneri na sprovođenju mjera iz PAPRR-a.

Pomenuti Izveštaj za 2016. godinu ukazuje na stepen unapređenja zakonodavnih i institucionalnih mehanizama, kako na nacionalnom tako i na lokalnom nivou, kao i na značajne pomake u 3 prioritetne oblasti: politička participacija, ekonomsko osnaživanje i borba protiv nasilja nad ženama.

Veliki broj aktivnosti iz ovog Izveštaja, inkorporiran je u izvještajima o realizaciji akcionih planova za pregovačka poglavlja 23:Pravosuđe i temeljna prava i 19:Socijalna politika i zapošljavanje, koji su pokazali da se mjere koje su predviđene ovim akcionim planovima realizuju planiranom dinamikom.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je kontinuirano organizuje edukacije i promocije antidiskriminacionog ponašanja i praksi, što je i konstatovano i u ovom Izveštaju za 2016. godine.

U septembru 2016, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Zavod za statistiku Crne Gore su zaključili Memorandum o saradnji na realizaciji projekta "Indeks rodne ravnopravnosti" u Crnoj Gori i ostalih zajedničkih aktivnosti u oblasti antidiskriminacije, rodne ravnopravnosti i manjinskih prava".

Navedene institucije su oktobra 2016. godine, objavili jubilarnu publikaciju „Žene i Muškarci u Crnoj Gori u 2016“, koja je šesto izdanje, počevši od 2006. i čiji je cilj da se na jednom mjestu prikaže najveći broj obilježja razvrstanih po polu:

<http://www.mmp.gov.me/rubrike/Publikacije/166949/zene-i-muskarci-u-Crnoj-Gori-2016.html>

Prethodna godina je jubilarna iz razloga što je obilježeno 70 godina sticanja prava glasa žena. Tim povodom, u maju 2016. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u saradnji sa Kancelarijom UDNP-ija u Crnoj Gori organizovalo je Svečanu akademiju koja je promovisala učešće žena u političkom i javnom životu.

U decembru 2016. je u Budvi, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u saradnji sa Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori i partnerskim organizacijama, organizovalo je konferenciju na temu unaprijeđenja rodne ravnopravnosti u zemljama Zapadnog Balkana i Turskoj, koja je okupila više od 100 učesnika mehanizama za rodnu ravnopravnost. Cilj ove

konferencije je stvaranje Regionalne platforme za rodnu ravnopravnost, za jačanje saradnje regionalnih mehanizama.

Nakon podnošenja II Periodičnog izvještaja o sprovođenju CEDAW Konvencije, dostavljeni su dodatna pitanja i komentari Crnoj Gori, na koje je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u koordinaciji sa ostalim nadležnim institucijama, blagovremeno dostavilo odgovore. Crna Gora će predstaviti gore navedeni Izvještaj CEDAW Komitetu jula 2017.

Nakon parlamentarnih izbora u oktobru 2016, u sadašnjem sazivu Skupštine Crne Gore (26. saziv) od 81 poslanika 19 je žena ili 23,46%, što predstavlja povećanje u odnosu na 25. saziv kada je bilo 15 žena ili 18,5%. Ovo je najbolji rezultat u istoriji crnogorskog parlamentarizma.

U izvršnoj vlasti, u novoformiranoj Vladi Crne Gore, nakon parlamentarnih izbora u oktobru 2016., imamo četiri ministarke od ukupno 19 ministara/ki – 21,05%. (ministarka nauke, ministarka ekonomije, ministarka javne uprave i ministarka bez portfelja.

Vlada Crne Gore je 2016. usvojila Izvještaj o sprovođenju Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, koji je predstavio rezultate primjene Zakona za period 2010–2015., koji sadrži preporuke za unapređenje stanja u oblasti zaštite od nasilja u porodici. Pomenuti Zakon je ocijenjen kao vrlo dobar i usklađen sa međunarodnim standardima. Problemi u njegovoj primjeni do kojih se došlo analizom podataka, ne proizlaze iz zakonskih rješenja, već iz problema tumačenja zakona, nedostatka finansijskih, operativnih i ljudskih resursa, nedovoljnog nivoa senzibilisanosti lica koja primjenjuju zakon.

Programom podrške ženama u biznisu UNDP, koji se realizuje u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava Crne Gore i UNDP-om od 2016. godine, svim zainteresovanim ženama, iz opštine Nikšić i Glavnog Grada Podgorica, kontinuirano se pružaju edukacije, odnosno obuke iz oblasti preduzetništva. Investiciono razvojni fond (IRF) Crne Gore, uvažavajući važnost ženskog preduzetništva, nastavio je da realizuje kreditne linije namijenjene za žene.

Kontinuirano se održava saradnja sa NVO sektorom. Redovno se održavaju sastanci sa nevladinim organizacijama koji se bave pitanjima ljudskih prava, rodne ravnopravnosti, borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, kao i ekonomskog položaja žena .

Aktivnosti se sprovode i kroz zajedničke kampanje, obuke, istraživanja, kao i realizaciju projekata koje finansiraju međunarodne organizacije.

Crna Gora je u maju 2016. godine postala 29. članica inicijative „Partnerstvo za jednake budućnosti“, koja je posvećena ekonomskom i političkom osnaživanju žena na nacionalnom i globalnom nivou. Pomenuta Inicijativa predstavlja promociju nacionalnih projekata i politika, a pogotovo promociju nacionalne politike rodne ravnopravnosti. Otvorena je posebna web stranica inicijative „Partnerstvo za jednake budućnosti“:

<http://www.equal-futures.org/country/montenegro> .